

KÖRNYEZETI ÉS ENERGIAHATÉKONYSÁGI OPERATÍV PROGRAM

Insula Magna - Komplex Vízgyártási és Fenntartható Fejlesztési Program

Középtávú stratégia

KEHOP – 1.1.0

VÍZGAZDÁLKODÁSSAL ÉS AZ ÉGHAJLATVÁLTOZÁS HATÁSAIVAL KAPCSOLATOS TERVEZÉS, INFORMATIKAI ÉS MONITORING FEJLESZTÉS

Konzorcium vezető: Országos Vízügyi Főigazgatóság (OVF)

Konzorcium tagjai: Észak-Dunántúli Vízügyi Igazgatóság (ÉDUVIZIG), Széchenyi István Egyetem (SZE)

2023.08.31.

Tartalom

Tartalom	2
Ábrajegyzék	4
Táblázatjegyzék.....	4
1 VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ	6
2 A STRATÉGIA KERETEI	7
2.1 A STRATÉGIA INDOKOLTSÁGA.....	7
2.2 A STRATÉGIA KÉSZÍTÉS MÓDSZERTANA	8
3 HELYZETFELTÁRÁS.....	10
3.1 TERÜLETI LEHATÁROLÁS; A MINTATERÜLET BELSŐ FELOSZTÁSÁNAK LEHETŐSÉGEI.....	10
3.1.1 A teljes mintaterület, a lehatárolás logikája	10
3.1.2 Különböző lehatárolási lehetőségek a Szigetköz térségében	11
3.1.3 Belső lehatárolás, kialakítható földrajzi és funkcionális körzetek	13
3.2 TÉRSZERKEZET, TELEPÜLÉSHÁLÓZAT	15
3.3 KÖRNYEZET, TÁJ	20
3.3.1 Környezeti adottságok.....	20
3.3.2 Szigetköz alegység	22
3.3.3 Épített környezet	26
3.4 TÁRSADALOM	29
3.4.1 Népesedési folyamatok	29
3.4.2 Társadalmi struktúra, életkörülmények.....	33
3.5 GAZDASÁG.....	38
3.5.1 Gazdasági szervezetek.....	38
3.5.2 Ágazati szerkezet.....	41
3.6 CSALLÓKÖZ HELYZETELEMZÉSE	46
3.7 SWOT.....	47
4 A STRATÉGIA ÁLTALÁNOS JÖVŐKÉPE ÉS CÉLJAI.....	50
4.1 ÁTFOGÓ CÉLOK.....	52
4.1.1 A1 Tudatos gazdaság	52
4.1.2 A2 Fenntartható – élhető környezet	52
4.1.3 A3 Befogadó társadalom.....	53
4.2 STRATÉGIAI CÉLOK	53
4.2.1 S1 Intelligens gazdaság	53
4.2.2 S2 Aktív turizmus.....	54
4.2.3 S3 Klímabarát környezet.....	54
4.2.4 S4 Élhető települések	55

4.2.5	S5 Tevékeny közösségek	56
4.3	TEMATIKUS CÉLOK.....	56
4.3.1	T1 Gazdaság	56
4.3.2	T2 Környezet.....	59
4.3.3	T3 Tér és társadalom	61
4.4	HORIZONTÁLIS CÉLOK.....	64
4.4.1	H1 Digitalizáció	64
4.4.2	H2 Reziliencia	64
4.4.3	H3 Szemléletformálás	64
4.4.4	H4 Fenntarthatóság	65
4.4.5	H5 Térségi kohézió	65
4.4.6	H6 Közösségi értékek.....	65
4.4.7	H7 Hálózatosodás.....	66
5	PROJEKTC SOMAGOK.....	67
5.1	KIEMELT PROJEKTEK	70
6	KOHERENCIAVIZSGÁLAT	71
6.1	KÜLSŐ KOHERENCIA.....	71
6.2	BELSŐ KOHERENCIA.....	77
7	ESZKÖZ- ÉS INTÉZMÉNYRENDSZER.....	77
7.1	ESZKÖZRENDSZER	77
7.2	INTÉZMÉNYRENDSZER	79
8	A MEGVALÓSÍTÁS ALAPELVEI.....	82
9	FELHASZNÁLT IRODALOM	91

Ábrajegyzék

1. ábra: A mintaterület a Szigetköz kistáj településeivel	12
2. ábra: A mintaterület településeinek elhelyezkedése járások szerint	12
3. ábra: A mintaterület körzetei a földrajzi lehatárolás alapján.....	13
4. ábra: A mintaterület felosztása térszerkezeti kategóriák alapján	14
5. ábra: A mintaterület települései népességnagyság szerint, 2020	16
6. ábra: Intézményi és szolgáltatási ellátottság mértéke, illetve bizonyos szolgáltatások megléte a Szigetköz településein, 2022.....	17
7. ábra: Az elingázás célpontjai, illetve a térség településeinek foglalkoztatási potenciálja (2011)	17
8. ábra: A települések fejlettsége a komplex mutató alindexei alapján (kvintilisek).....	19
9. ábra: Településcsoportok a komplex fejlettség dimenziói alapján.....	19
10. ábra: Az érintett fejlesztési terület genetikai talajtérképe	21
11. ábra: Védett természeti területek elhelyezkedése.....	24
12. ábra: A Fertő-Hanság Nemzeti Park igazgatása alá tartozó megyei Tájvédelmi Körzetek területeloszlása (hektár), 2019.....	24
13. ábra: Országos Ökológiai Hálózat területei térségben	25
14. ábra: A rendezési tervek alapján új összekötő utat tervező települések és az új utak célpontjai	27
15. ábra: A térséget érintő kerékpárúthálózat.....	28
16. ábra: A térséget érintő kerékpárúthálózat az OTrT által tervezett nyomvonallal (*kék színnel jelölve)	29
17. ábra: Lakónépesség változása a mintaterület településein, 1960-2020.....	30
18. ábra: A települések a demográfiai dinamika jellemzői alapján.....	33
19. ábra: Az egy lakosra jutó szja-alap aránya a vidéki átlaghoz képest, 2011-2019.....	34
20. ábra: Összevont státusz-indikátor és a foglalkozási státuszcsoporthoz szerinti megoszlás településenként, 2012-2019.....	35
21. ábra: A foglalkozási státusz változása, 2012, 2019.....	35
22. ábra: A használt lakások négyzetméterenkénti átlagárának alakulása az országos vidéki átlaghoz képest, százalék, 2005-2017 összesítve	36
23. ábra: Működő vállalkozások számának alakulása a Szigetközben (2011-2019)	39
24. ábra: A regisztrált vállalkozások szektorok szerinti megoszlása a Szigetközben, 2021	40
25. ábra: Szolgáltatások területén regisztrált és működő vállalkozások megoszlása tevékenységi kör szerint a Szigetköz vidéki és városi térségében, %, 2021	40
26. ábra: Lehatárolt turisztikai térségek Magyarországon	44
27. ábra: A Szigetköz célrendszere	51
28. ábra: Az Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Konceptió célrendszerének koherenciája	72
29. ábra: A Győr-Moson-Sopron Megyei Területfejlesztési Konceptió célrendszere	74
30. ábra: Az INTERREG VI-A HUSK Operatív Program célrendszere (2021-2027)	75
31. ábra: Az INTERREG VI-A AT-HU Operatív Program célrendszere (2021-2027).....	76

Táblázatjegyzék

1. táblázat: A népesség száma és alakulása körzetenként	15
2. táblázat: A szigetközi települések lakónépességének változása, 1970-2020, százalék*	31
3. táblázat: A 2010-ben magas munkanélküliséggel rendelkező települések	34
4. táblázat: A használt lakások piacának alapvető adatai körzetenként, 2005-2017.....	37

5. táblázat: A használt lakások tranzakcióinak aránya a teljes lakásállomány százalékában, 2005-2017, összesítve	38
6. táblázat: Közvetlenül az Insula Magna Térség céljait (2021-2030) kiszolgáló projektcsomagok	68
7. táblázat: Közvetetten támogatja az Insula Magna Térség céljait (2021-2030)	Hiba! A könyvjelző nem létezik.
8. táblázat: A Szigetköz célrendszerének kapcsolata	77
9. táblázat: A Középtávú Stratégia tematikus céljai és az Operatív Programok kapcsolata	79
10. táblázat: A tematikus célok hatásai	82
11. táblázat: Az értékelés módszertana, a monitorozáshoz szükséges indikátorrendszer felállítása	84

MUNKANYAG

1 VEZETŐI ÖSSZEFOGLALÓ

A Középtávú **stratégia struktúráját** 2022. május. 7-én **hagyta jóvá az Insula Magna Tanácsadó Testülete**, az megfelel a fejlesztési stratégiák felépítésével kapcsolatos jogszabályi előírásoknak. A középtávú stratégia az Európai Unió jelenlegi költségvetési ciklusához igazodva, alapvetően a 2023-2027-es időtávra készült, figyelembe véve, hogy ez valójában 2030-ig teszi lehetővé a megítélt források felhasználását. A **Stratégia keretei c. (2.) fejezetben** bemutatjuk a megbízás célját, a kiindulópontnak tekintett vízügyi **beruházás indokoltságát (2.1)**, és jelezzük, hogy erre ráépülve, komplex környezeti-gazdasági-társadalmi fejlesztési stratégia készült a térségre. A **módszertani (2.2) fejezet** bemutatja a szereplőket, az általuk alkalmazott módszereket és azok korlátait is. A **helyzetfeltáró (3.) fejezetben** először indokoljuk a funkcionális **térségi lehatárolás (3.1)** alkalmazását, majd külön vizsgáljuk a **térszerkezet (3.2)**, a **környezet és táj (3.3)**, a **társadalom (3.4)** és a **gazdaság (3.5)** térségi jellemzőit. Utóbbi esetben csak a projektben önálló munkacsoporttal rendelkező ágazatokkal (agrárius és turizmus) foglalkozunk részletesen. Önálló alfejezetet kapott a **Csallóköz (3.6)**, de mivel diplomáciai okok miatt nem fogalmazhatunk meg a szlovák oldalra vonatkozóan javaslatokat, ezért annak mellékletben való közlését tartjuk indokoltnak. A **3.7 alfejezet** tartalmazza a helyzetfeltáró megállapítások strukturált összegzését, a SWOT-ot. A **4. fejezet** a stratégia **általános jövőképét és célrendszerét** mutatja be. A célrendszer **Átfogó (4.1)**, **Stratégiai (4.2)**, **Tematikus (4.3)**, és **Horizontális (4.4) célokat** tartalmaz. Kialakítása során alapvetően arra törekedtünk, hogy a tervhierarchiát betartva, a legközelebbi területi egység (Győr-Moson-Sopron Vármegye) adott programozási időszakra elfogadott tervdokumentumához való illeszkedést biztosítsuk. Az **5. fejezet** a stratégiához kapcsoló projektötletekről ad áttekintést – a jelenlegi munkaanyagban projektcsoportok szintjén aggregált változatban, a végleges verzióban pedig tervezetten projekt szintű információkat tartalmazó táblázat formájában, a stratégia mellékleteként. A **6. fejezet a koherenciavizsgálatokat** tartalmazza. A **külső koherenciánál (6.1)** vizsgáljuk a térség szempontjából releváns összes területi, ágazati és horizontális fejlesztési dokumentummal való összhangot, a **belsőnél (6.2)** pedig táblázatos formában mutatjuk be a **stratégia célrendszerének elemei közti kapcsolatokat erősségét**. A **7. fejezet az eszköz- és intézményrendszert** mutatja be. Az **eszközrendszer tekintetében** vizsgáljuk a jogi szabályozó környezetet, a lehetséges gazdaságpolitikai eszközöket, valamint a fejlesztéspolitika aktuális irányait, és a hozzájuk kapcsolódó támogatáspolitikai eszközöket. Mivel a középtávú stratégia tárgya **nem terjed ki a programozás területére**, így az konkrét intézkedésekre és beavatkozásokra vonatkozóan nem tartalmaz ajánlásokat. Ezért a stratégiában forrásillesztés csak a stratégiai célok szintjén jelenik meg, ami **Operatív Program szintű forrástérképezést** tesz csak lehetővé. Az intézményrendszer vonatkozásában a stratégia **3 forгатókönyvet** tartalmaz: 1. a **Széchenyi István Egyetem** javaslatát az Insula Magna projektötletek nyomon követését végző **Szigetköz Klaszter** felállítására, 2. **iASK** által javasolt **több elemű intézményrendszert** (Regionális Ökológiai és Fejlesztési Tudásközpont, Szigetköz-Csallóköz Akadémia, Szigetköz Fejlesztési Tanács és Ügynökség), illetve 3. egy köztes megoldást a felállítandó Szigetközi Kiemelt Fejlesztési Tanács vonatkozásában. A **8. fejezetben** a stratégia megvalósításának **monitorozáshoz szükséges indikátorrendszer** felállítására kerül sor egyrészt tematikus célok szintjén, másrészt a kiemelt projektek elvárt eredménytermékeinek tekintetében. A **9. fejezet** pedig az **irodalomjegyzéket** tartalmazza.

2 A STRATÉGIA KERETEI

2.1 A STRATÉGIA INDOKOLTSÁGA

Az Insula Magna – Komplex fejlesztési projekt célja egy olyan hosszútávú és sokoldalú fejlesztési koncepció kialakítása, amely lehetővé teszi, hogy a Szigetköz-Csallóköz térsége határon átnyúló, európai fenntartható és mintaadó fejlesztési területté váljon. A projekt stratégiai célja, hogy a Szigetköz fejlesztése innovatív módszerekkel, természet alapú megoldások felhasználásával, a fenntartható fejlődés alapelvei mentén valósuljon meg. Az elsődleges cél mellett, amely az ártér rehabilitációja, a projekt magába foglalja a globális SDG17 stratégia céljainak helyi adaptálásával a Szigetköz hosszú távú, komplex fejlesztését kiemelten a közlekedés, turizmus, gazdaság, mezőgazdaság, vízgazdálkodás, vízi infrastruktúra területén. A projekt megvalósulása a várakozások szerint pozitív hatást gyakorol a környezetre, a régió gazdaságára és a társadalmi berendezkedésre egyaránt, segíti reziliens települések és közösségek kialakulását a térségben. Célként jelenik meg továbbá a helyi erőforrásokra alapozott, endogén, klíma adaptív térségi gazdaságfejlesztés, amely úgy próbál megfelelni az európai és globális kihívásoknak, hogy közben figyelembe veszi a környezet- és természetvédelmi szempontokat, és tiszteletben tartja a térségi ökoszisztémát. Jelen középtávú stratégia feladata a fentiekkel összefüggésben az, hogy a projekt eredményeinek szintetizálásával egy középtávon megvalósítható célrendszert határozzon meg, amelynek mentén megkezdődhet a térség integrált, komplex fejlesztése. A stratégia időhorizontja ezért a 2023-2030-as időszak, amely illeszkedik az Európai Unió 2021-2027-es programozási periódusához, figyelembe véve az időszakra elfogadott költségvetési források utólagos felhasználásának végső dátumát.

A Bösi vízlépcső 1992. évi üzembe helyezése óta a szigetközi Öreg-Duna mederbe (1850-1811 fkm) a rendkívüli árvizek kivételével, az 1995. évi magyar-szlovák vízpótlási megállapodásban rögzítetteknek megfelelően, csak 200-400 és/vagy 400-600 m³/sec vízhozam érkezik. Ezek a megállapodásban rögzített értékek jóval elmaradnak a korábbi értékekhez képest, melynek következtében a Szigetköz és a szlovák oldali Csallóköz vízjárása teljesen átalakult. A szigetközi hullámtéri mellékág-rendszer vízpótlásának a kiépítése 1992-95 között, ideiglenes jelleggel történt meg. A rendszer kiépítése azonban elégtelen biztonsággal történt meg, mely az árvízlevezetések nem megoldottságában és többek között a műtárgyak épségének veszélyeztetésében is megnyilvánult. A beavatkozás ellenére a főmederben kialakult vízszintek továbbra is messze elmaradnak a korábbiaktól, melynek következtében a növényzet gyorsan követte az élőhelyben bekövetkezett változásokat. Mára a korábbi kavicsátonyokon sűrű beerdősülések alakultak ki, melyek az árvizek levonulását jelentősen gátolják, ezzel jelentős árvízi kockázatnövelést okozva.

A térségben az eddig észlelt legmagasabb árvízszintek a 2002. és a 2013. évi árhullámok idején következtek be. Az utóbbi évtizedben bekövetkezett esemény rámutatott arra, hogy a szigetközi Duna szakasz vízzállító-képességében jelentős változás ment végbe, melyek rávilágítottak arra, hogy a mellékágrendszerek vízpótlásán és a főág-mellékágrendszer ökológiai kapcsolatának helyreállításán túl mindenképpen szükség van a térség árvízvédelmi biztonságának növelésére és az árvízvédelmi fejlesztésekre is. A fenti jelenségek elkerülése érdekében, valamint a további, térséget érintő, jelentős ökológiai kockázatot magában rejtő negatív folyamatok további alakulásának megakadályozása érdekében szükséges egy átfogó vízpótlási tervezés és megvalósítás a térségben, amely a teljes szigetközi hullámtéri vízrendszer stabil működését biztosítja árvizes és árvízen kívüli időszakban egyaránt. Mindezekon túl az egyedülálló természeti értékek mellett a szigetközi térség jelenleg is jelentős turisztikai potenciállal rendelkezik, melyet a fenti beavatkozások és a megvalósításhoz kapcsolható egyéb funkciók tovább bővíthetnek.

A térséget érintő jelentős ökológiai potenciál és a megfelelő vízellátás/vízlevezetés elérése érdekében a közelmúltban megvalósult a *“Felső-dunai mellékág-rendszerek árvízvédelme és vízpótlása I. ütem”* tárgyú (KEHOP-1.3.0-15-2016-00013) projekt, melynek célja a Felső-Duna árvízlevezető képességének növelése, és a meglévő ökológiai állapotok további javítása volt. A beavatkozások következtében az árvízlevezetés feltételeinek javítása érdekében felújításra kerültek a Tejfalui mellékágrendszerben a Zalka ágak, a Lénai és a Jegenyési ág. A Cikolai mellékágrendszerben a Revolver és a Barkás ágak főmeder felé eső végeiben kialakításra került egy összekötő csatorna, mellyel ismét egy áramló vizű mellékágat hoztak létre. A továbbiakban 2021. január elején üzembe helyezték a kisbodaki Feneketlen tó, és a Pálffy Duna-ág alsó szakaszának kedvező vízellátását biztosító vízpótló ágakat is, valamint 2021. márciusára befejeződtek a kisbodaki Félholdaki Duna-ág rehabilitációs munkái.

Az árvízlevezetés feltételeinek a javítása érdekében a Dunaszigeti Nepumuki Szent János és a Kisbodaki Szent Kristóf vízszintszabályzó műtárgyak fejlesztése is megtörtént, valamint 3 darab - a Schiszler, a Mikácsi és a Szilfási - híd épült, továbbá Tejfalusziget térségében felújították a Rudi gyepi hallépcsőt.

A további beavatkozások természetvédelmi szempontból értékes vizes élőhelyek, a Süli szigeti lapos és a kisbodaki Öregszigeti tó vízpótlását javították. A fokozottan védett természetvédelmi területek különös figyelmet igényeltek. Ennek érdekében alakították ki kotrással az ásványrárói Öntési-sziget belsejében lévő Öntési-tó vízellátását javító vízpótló főágot.

Összességében elmondható, hogy az elvégzett beavatkozások által lehetőség nyílik további komplex hasznosítások tervezésére, úgymint a természetvédelem, az erdészet, a vadgazdálkodás, a halászat, a turisztika, a mezőgazdaság és a hajózás területén.

A fent bemutatott beavatkozás és az erre épülő tervezés és megvalósítás összhangban van azzal a célkitűzéssel, mely el kívánja érni a Szigetköz és a kapcsolódó térségek jövőbeni fenntartható, integrált fejlesztését. A stratégiai dokumentumban megjelölt fejlesztési lehetőségek megvalósulása hozzájárul az SDG célok megvalósításához, különösen a befogadó és fenntartható gazdasági növekedés; az éghajlatváltozás hatásainak mérséklése; a felelősségteljes fogyasztás és termelés; az ipar, az innováció és az infrastruktúra; a fenntartható városok és közösségek; a tiszta víz- és szennyvízkezelés; valamint az ökoszisztémák fenntartható használata tekintetében. Nemzeti szintű főbb kapcsolódási pontok:

- a vízgazdálkodásról szóló 1995. évi LVII. törvény;
- a Nemzeti Vízstratégia és a végrehajtását biztosító intézkedési terv elfogadásáról szóló 1110/2017. (III. 7.) Korm. határozat Magyarország felülvizsgált, 2015. évi vízgyűjtő-gazdálkodási tervéről szóló 1155/2016. (III. 31.) Korm. határozata;
- 2018–2030 közötti időszakra vonatkozó, 2050-ig tartó időszakra kitekintést nyújtó második Nemzeti Éghajlatváltozási Stratégiáról szóló 23/2018. (X. 31.) OGY határozat;
- a Nemzeti Fenntartható Fejlődés Keretstratégiáról szóló 18/2013. (III. 28.) OGY határozat.

2.2 A STRATÉGIA KÉSZÍTÉS MÓDSZERTANA

A stratégia kidolgozása a projekt során született megvalósíthatósági tanulmányok feldolgozásán alapult. A megvalósíthatósági tanulmányok kidolgozása egységes struktúrában történt, azonban ezen belül a tanulmányok módszertana szakterülettől függően eltérő volt. Nem történt omnibusz adatfelvétel; minden szakmai csoport önállóan oldotta meg a primer adatfelvételezést, amennyiben az szükséges volt. Ennek során több esetben vízi és szárazföldi helyszínbejárás zajlott, a térségi szereplők véleményének felmérésére lakossági, vállalati és önkormányzati kérdőívek, véleményvezérekkel készített mélyinterjúk továbbá workshopok, fókuszcsoportos megbeszélések keretében került sor.

A szekunder források esetében két típust kell elkülöníteni egymástól. Egyrészt feldolgoztuk a térséget érintő területi és ágazati fejlesztési dokumentumokat, másrészt szekunder adatbázisokkal is dolgoztunk. A legtöbb tanulmány különböző adatgyűjtő portálokon elérhető adatokkal, információkkal dolgozott. Az adatok feldolgozásának módszereit mindig a kutatási kérdés határozta meg. Az iASK módszertana meglehetősen egységesnek mondható; ők az ún. KRAFT-módszert alkalmazták a Szigetköz fejlődési irányainak meghatározásához, valamint egy lakossági kérdőíves adatfelvételt (1300 fős minta). A SZE-s feladatrészek módszertana az összetettebb tematikához illeszkedően diverzebb volt.

Az elérhető adatbázisok esetén (pl. KSH) fontos megjegyezni, hogy az utolsó népszámlálás 2011-ben volt, illetve – a COVID miatt 2021-hez képest megkésve – 2022-ben zajlott a következő, amelynek feldolgozott eredményei a stratégia készítésekor még nem voltak elérhetőek. Ennek következményeként az adatok nem feltétlenül tükrözik az aktuális állapotot (főleg a társadalmi fejezetek esetében), azonban más adatforrásra nem támaszkodhattunk. A népszámlálási adatok nyilvános közzététele esetén javasolt frissíteni azokat a fejezeteket, melyek kidolgozása ezen adatokon alapult.

Fontos megjegyezni, hogy a COVID járvány hatása miatt – a legtöbb esetben – figyelembe vett legutolsó évi adatok a 2019-es, 2020-as évre vonatkoznak. A járvány Szigetközre gyakorolt hatását javasolt külön dokumentumban, hatástanulmányban összefoglalni, így jelen stratégiában erre nem teszünk kísérletet.

Módszertani szempontból önmagában is nagy kihívást jelentett az Insula Magna Térség (IMT) lehatárolása, ahol az eredeti elképzeléssel ellentétben az ún. funkcionális területi lehatárolás alkalmazását láttuk célravezetőnek, amelynek indokoltságát a helyzetfeltáró részben fejtjük ki.

A stratégia célrendszerének megalkotása szintén komplex feladat volt; arra törekedtünk, hogy a stratégiát megalapozó projekt minden munkacsomagjának eredményeit szintetizáljuk, a projektben résztvevő szereplők elképzeléseit egymáshoz közelítsük, maximálisan figyelembe vegyük a helyi gazdasági, társadalmi és politikai szereplők elvárásait, miközben a területi tervek célhierarchiáját betartva, biztosítsuk a stratégia külső és belső koherenciáját. Mivel a projektben definiált Insula Magna Térség teljes egészében Győr-Moson-Sopron vármegyében található, ezért a célrendszer tekintetében alapvetően a vármegye aktuális 2021-2027-es időszakra kidolgozott Területfejlesztési Konceptióját és Stratégiáját tekintettük kiindulópontnak, hiszen a későbbi programozási szakaszban forrásillesztési szempontból ennek lehet a legnagyobb jelentősége.

A középtávú stratégia elkészítése során kiemelten támaszkodtunk két további dokumentumra: A Szigetköz - Ezer sziget országa komplex fejlesztési projekt (2020-2.1.2-ED-2020-00098) keretében a Regionális fejlesztési program 10 éves középtávú stratégiájához készült megalapozó tanulmányt, és az iASK által készített INSULA MAGNA - A Szigetköz fejlesztési stratégiája (2021) című tanulmányt.

3 HELYZETFELTÁRÁS

3.1 TERÜLETI LEHATÁROLÁS; A MINTATERÜLET BELSŐ FELOSZTÁSÁNAK LEHETŐSÉGEI

Az Insula Magna Térség (IMT) területi lehatárolása során többféle megfontolást kellett alapul venni. Egyrészt az IMT esetében a klasszikus lehatárolási módszerek önállóan nem alkalmazhatók, mivel a földrajzi kistáj határait a regionalizációs folyamatok nem rögzítették, így azok a közigazgatási határokkal nem esnek egybe, ezért célszerű speciális módszert alkalmazni a lehatárolás során. A tervezői logika a településhálózati-térszerkezeti viszonyrendszert vette alapul, azonban a mélységi vizsgálatok során kiderült, hogy célszerűbb funkcionális lehatárolást alkalmazni. Viszont mivel a térségnek nincs természetes központja (a városok földrajzi értelemben periferiális elhelyezkedésűek), ráadásul a határon túli fővárosok makroregionális vonzása több tekintetben felerősíti a térségben a centrifugális erőket – a funkcionális lehatárolás alapját képező ágazati és szolgáltatási kör meghatározása sem egyszerű, de a térség esetében különösen a gazdasági tevékenységek tekintetében indokolt. Ezért azt a megoldást választottuk, hogy a sokféle lehatárolás metszeteként kapott magtérseget definiáltuk teljes mintaterületként, ugyanakkor a kiemelten kezelt gazdasági ágazatok, a helyi társadalom számára elérhető szolgáltatások és egyéb funkciók tekintetében más-más településkörre kiterjedő lehatárolást alkalmaztunk, illeszkedve az adott funkció valóságban tapasztalt területi mintázatához. Ez a megoldás a területi tervezésben nem szokványos, tudományos értelemben vitatható, ugyanakkor hangsúlyozzuk, hogy kizárólag a helyzetfeltárás során alkalmaztuk ezt a lehatárolási módot, az azonos vetítési alap hiányát pedig a magterület definiálásával és a jövőtervezés során annak kizárólagos használatával kívánjuk ellensúlyozni.

3.1.1 A teljes mintaterület, a lehatárolás logikája

A mintaterület 35 települést tartalmaz, melyek közül kettő – Győr és Mosonmagyaróvár – város, a többi község. A kutatásban alkalmazott lehatárolás nem esik egybe a Szigetköz kistáji lehatárolásával, a vizsgálatba került települések köre bővebb annál /

1. ábra/. A bővebb települési kör lehatárolása mögött az a megfontolás állt, hogy a vizsgált térség egyrészt a társadalmi-gazdasági jellemzők, másrészt pedig – és ez talán még jelentősebb szerepet játszik – a településhálózati-térszerkezeti viszonyrendszerek alapján bővíthető a szűken vett Szigetközön kívül eső településekkel.

Összefoglalva; a területi lehatárolás az alábbi határvonalakat követte:

- magyar-osztrák államhatár az M1 autópálya határátmeneti pontjától a magyar-osztrák-szlovák hármashatárig
- magyar-szlovák államhatár a magyar-osztrák-szlovák hármashatártól a Mosoni-Duna torkolatáig
- Mosoni-Duna a torkolattól Győrig
- M1 autópálya Győrtől a magyar-osztrák határátmeneti pontig.

A lehatárolás alapszabálya szerint azok a települések, amelyeknek központi belterülete a fent bemutatott határokon belülré esik, a mintaterület részét képezik. Ennek a szabálynak megfelelően a mintaterületen kívül esik Mosonszentmiklós, amelynek csak egyéb belterülete – Mosonújhely – található a határt képező M1 autópálya északi oldalán. A szabály alól egy kivétel – Gönyű – van; ahol ugyan a települési belterület a határon kívül esik, de bevonásra került, mivel a Mosoni-Duna torkolata részben a település közigazgatási területére esik.

3.1.2 Különböző lehatárolási lehetőségek a Szigetköz térségében

A Szigetköz, illetve az azon kívül eső, de a mintaterületbe bevont térség területe több szempontból is lehatárolható; a mintaterület kialakítása során figyelemmel voltunk az eltérő céllal és funkcióval rendelkező térfelosztásokra. Ezek az alábbi típusok mentén értelmezhetők.

Besorolás tájfelosztás alapján

A földrajzi tájfelosztás tekintetében a Szigetköz önálló kistájat képez a Kisalföld (nagy-táj) és a Győri-medence (középtáj) részeként. A kistáj teljes területe 395 négyzetkilométer, a területen 21 település teljes belterülete található, de meg kell említeni, hogy a földrajzi tájfelosztás nem minden esetben követi a települések közigazgatási határait, erre a Szigetköz esetében a legszembetűnőbb példa Győr, amelynek csak a Mosoni-Duna bal partján fekvő területe tartozik a Szigetköz kistájhoz (a város népességének mindössze mintegy 7 százalékával), a város közigazgatási területének fennmaradó része három másik kistáj – Mosoni-sík, Csornai-sík, Győr-Tatai teraszvidék – között oszlik meg.

Bár a tájfelosztásban hivatalosan egy egységet képez a Szigetköz kistáj, a terület Alsó- és Felső-Szigetközre való felosztása máig ismeretes. Azonban ez a felosztás nem elsődlegesen táji vagy földrajzi szempontú, hanem sokkal inkább történeti közigazgatási forrása van; a Felső-Szigetköz – másnéven Főtáj – a térség Moson; az Alsó-Szigetköz (Altáj) pedig a Győr vármegyéhez tartozó településeket foglalta magában.

A mintaterület nem, vagy csak részben Szigetközhez tartozó 14 települése az alábbi kistájakhoz tartozik:

- Mosoni-sík: Abda, Bezenye, Győr (részben), Hegyeshalom, Károlyháza, Kimle (részben), Kunsziget, Levél, Mecsér (részben), Mosonmagyaróvár, Mosonudvar, Öttevény, Rajka
- Csornai-sík: Abda (részben), Győr (részben)
- Győr-Tatai-teraszvidék: Gönyű, Győr (részben), Vének (részben)

1. ábra: A mintaterület a Szigetköz kistáj településeivel¹

Forrás: Saját szerkesztés, 2021

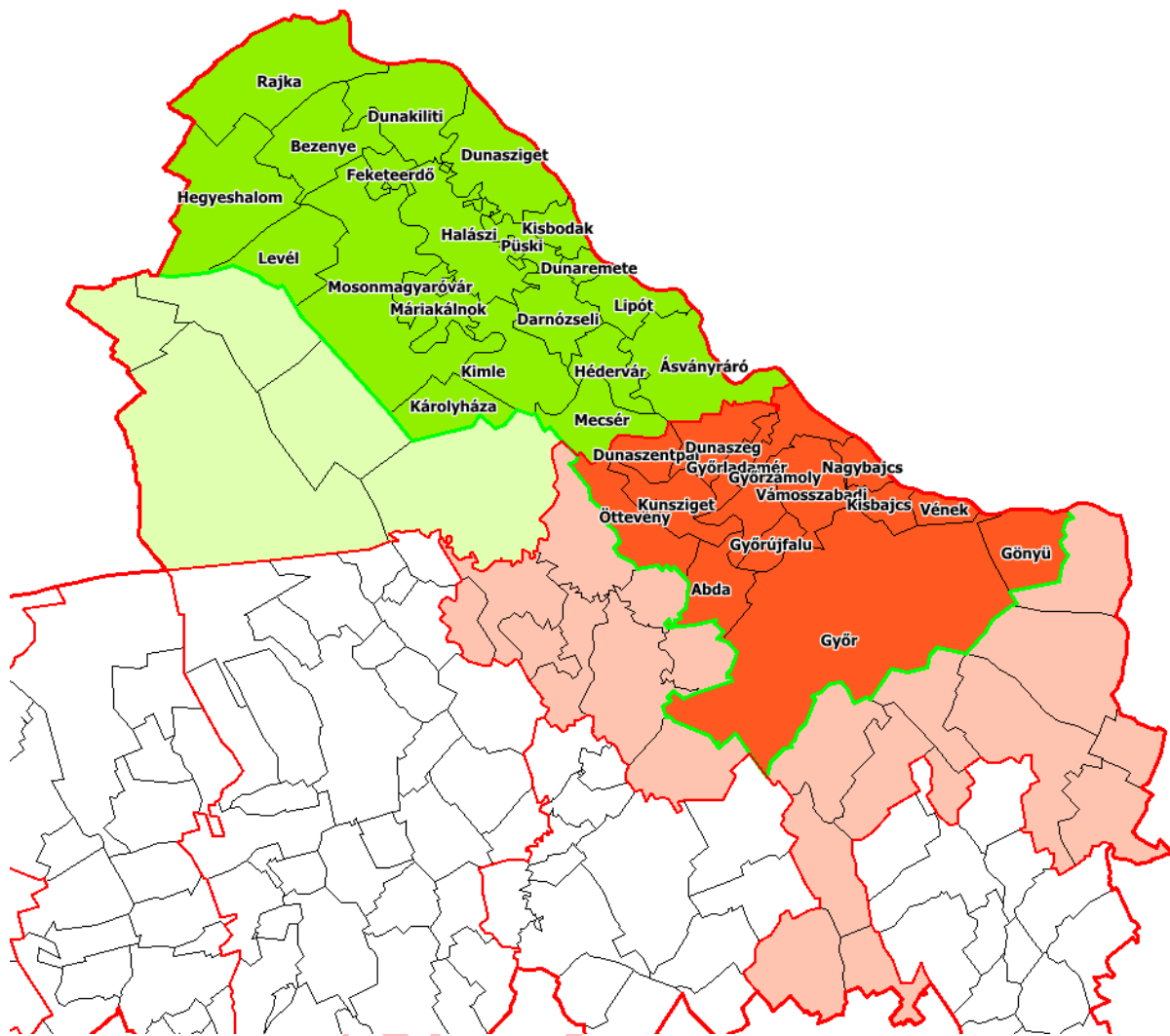
*A kistáji lehatárolás alapján Győrnek csak a Mosoni-Duna bal partján fekvő településrészei (Révfalu, Bácsa, Kisbácsa, Sárás) tartoznak a Szigetközhez. Mecser és Kimle esetében a települési belterület más kistáj része, de a közigazgatási terület jelentős része a Szigetközhez tartozik.

Besorolás közigazgatási beosztás alapján

A mintaterület egésze Győr-Moson-Sopron megyéhez tartozik, a települések két járás – Győri, Mosonmagyaróvári – területén helyezkednek el. A mintaterület települései közül 14 a Győri, 21 a Mosonmagyaróvári járáshoz tartozik, a teljes népesség a két járás között 70-30 százalék arányban oszlik meg (a két várost leszámítva az arány kiegyenlítődik 45-55 százalék a megoszlás).

2. ábra: A mintaterület településeinek elhelyezkedése járások szerint

¹ A funkcionális térségi lehatárolás során alkalmazott legnagyobb kiterjedésű település kör a mintaterület (megtértség) 35 településén túl tartalmazza még a Mosonmagyaróvári Járás összes fennmaradó települését, Jánossomorja, Lébény, Mosonszolnok, Újrónafő és Várbalog településeket, továbbá a Győri Járás két települését, Mosonszentmiklós és Nagyszentjános településeket is.

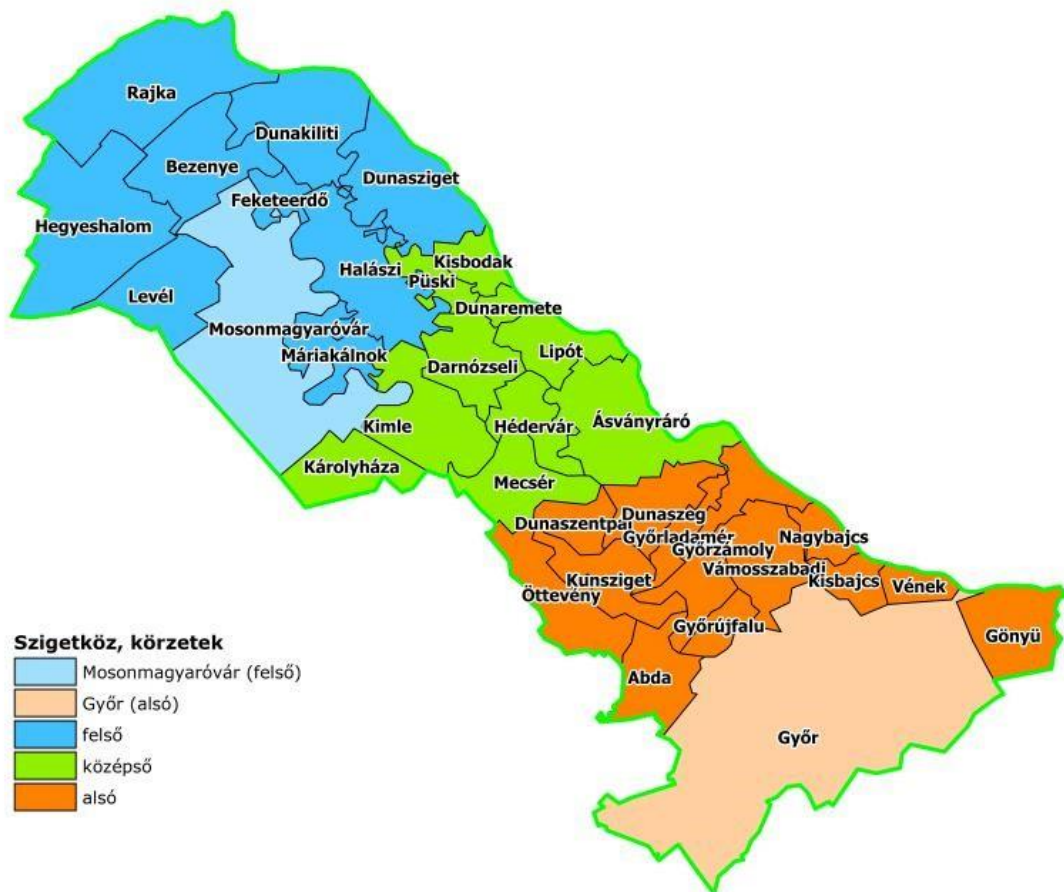
Forrás: Saját szerkesztés, 2021

Részben ugyancsak közigazgatási lehatárolásként értelmezhető a települések agglomerációs beosztása. A 35 település közül a KSH lehatárolása alapján 16 a győri agglomerációhoz tartozik, nagyjából az alsó-szigetközi térséget, illetve a Mosoni-sík keleti településeit magában foglalva.

3.1.3 Belső lehatárolás, kialakítható földrajzi és funkcionális körzetek

A mintaterületen belül további körzetek lehatárolása történt meg. A földrajzi jellegű lehatárolás bizonyos mértékben homogén társadalmi-gazdasági jellemzőkkel is rendelkező településcsoportokat képez. Elsődleges célja, hogy hasonló jellemzőkkel rendelkező, területileg összefüggő településcsoportok esetében legyen alkalmas mind elemzési egységként szolgálni, mind pedig a differenciált fejlesztési célok, beavatkozási lehetőségek tervezéséhez segítséget nyújthat. A lehatárolást és a körzeteket a 3. ábra mutatja.

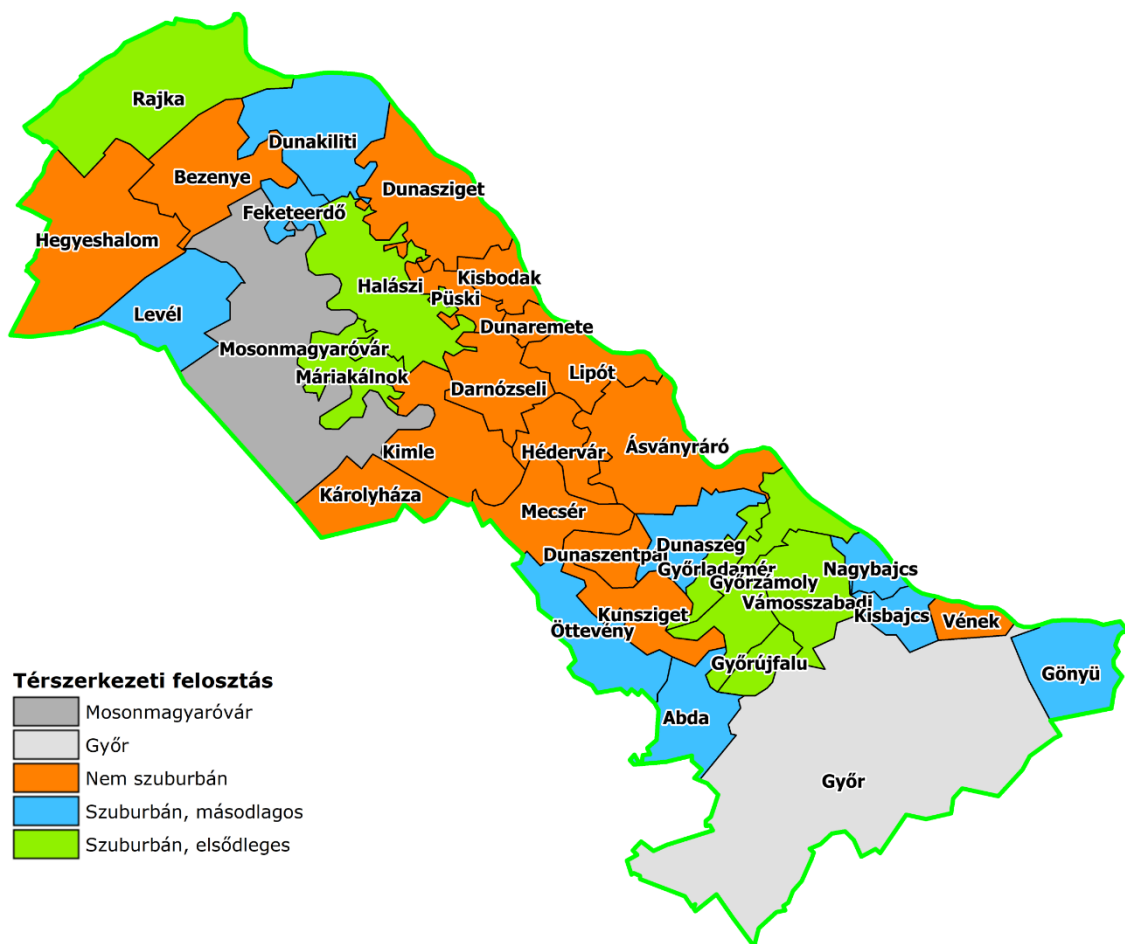
3. ábra: A mintaterület körzetei a földrajzi lehatárolás alapján

Forrás: Saját szerkesztés, 2021

Ugyancsak lehatárolásra kerültek településcsoportok a térszerkezeti pozíciók alapján, amelyek elsősorban a központ-vonzáskörzet viszonyokra és az agglomerációs pozíciókra koncentrálnak /4. ábra/. Természetüknél fogva ezek a települések nem alkotnak földrajzilag összefüggő térségeket, elsősorban annak köszönhetően, hogy a térségben három központ – Győr, Mosonmagyaróvár, Pozsony – közvetlen agglomerációs hatása érzékelhető. A térszerkezeti jellegű lehatároláson keresztül jól vizsgálhatók a vándorlás, a munkaerőmobilitás és a területhasználat trendjei.

4. ábra: A mintaterület felosztása térszerkezeti kategóriák alapján

Forrás: Saját szerkesztés, 2021

Megjegyzendő továbbá, hogy a belső lehatárolások bizonyos eseteiben, illetve a társadalmi-gazdasági elemzések tekintetében a két város külön kezelendő. A társadalmi struktúra, illetve a demográfiai és gazdasági folyamatok vizsgálata során önálló kategóriaként szerepelnek.

3.2 TÉRSZERKEZET, TELEPÜLÉSHÁLÓZAT

Ahogy az a területi lehatárolást bemutató fejezetben is látható volt, a térség településhálózatában domináns pozíciót foglal el a két város; Győr és Mosonmagyaróvár. Ez elmondható mind a népességkoncentráció, mind pedig a központi funkciók – mind az intézmények, mind pedig a piaci és humán szolgáltatások tekintetében.

A teljes terület lakónépességének közel háromnegyede (73%) él a két városban, a fennmaradó népességen osztozik a 33 község. A két város népességkoncentrációja folyamatos, kis mértékű csökkenést mutat, az elmúlt évtized népességnövekedésének túlnyomó többsége – mintegy 12 000 fő – a községekre esett, amely nemcsak a két város szuburbanizációs folyamatainak köszönhető, hanem közrejátszik benne az ország más térségeiből, illetve a Pozsonyból a Szigetközbe való beköltözés is.

1. táblázat: A népesség száma és alakulása körzetenként

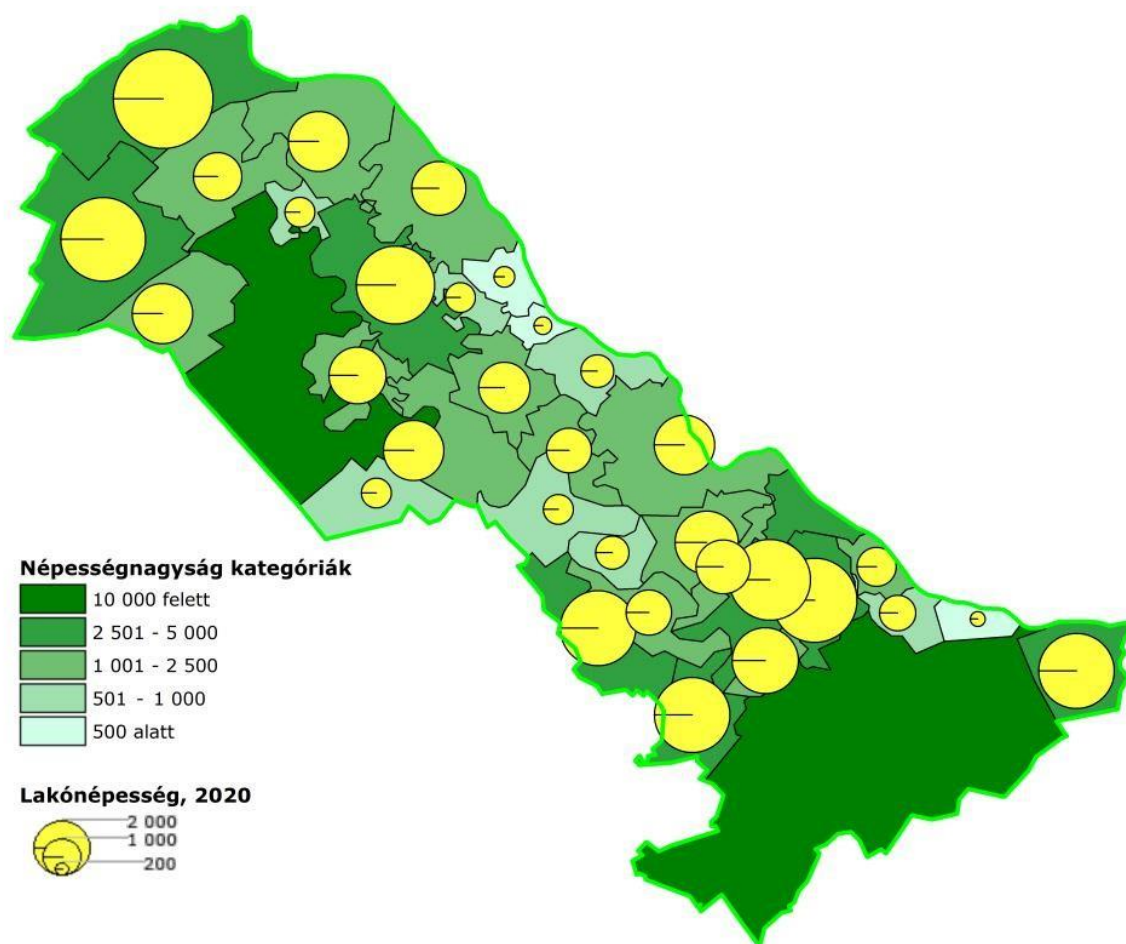
Körzet	Települések száma	Lakónépesség, 2020	Változás, 2010-2020
alsó	13	28 002	+25,8%
középső	10	10 530	+5,8%
felső	10	23 202	+30,6%
Győr	1	132 735	+1,1%

Mosonmagyaróvár	1	34 439	+4,4%
Együtt	35	228 908	+7,0%

Forrás: TeIR adatok alapján saját szerkesztés, 2021

A települések méretét tekintve felfedezhetők bizonyos térbeli szabályszerűségek. Általánosságban véve elmondható, hogy a térségre nem jellemző az apró- és kisfalvak jelenléte, mindössze három olyan település található a mintaterületen, amelyek népessége nem éri el az 500 főt. Amennyiben a különböző nagyságú települések területi eloszlását vizsgáljuk, jól látható, hogy a nagyobb települések elsősorban a két város elsődleges szuburbán zónájában találhatók meg, míg a kisebb falvak jellemzően a térség középső részén, illetve a Duna mentén helyezkednek el. A területi megoszlás a polarizáció irányába mutat, mivel a népességnövekedés dinamikája az agglomerációs településeken gyorsabb, erről részletesebb adatokkal a népesedési folyamatokat tárgyaló fejezet szolgál.

5. ábra: A mintaterület települései népességnagyság szerint, 2020

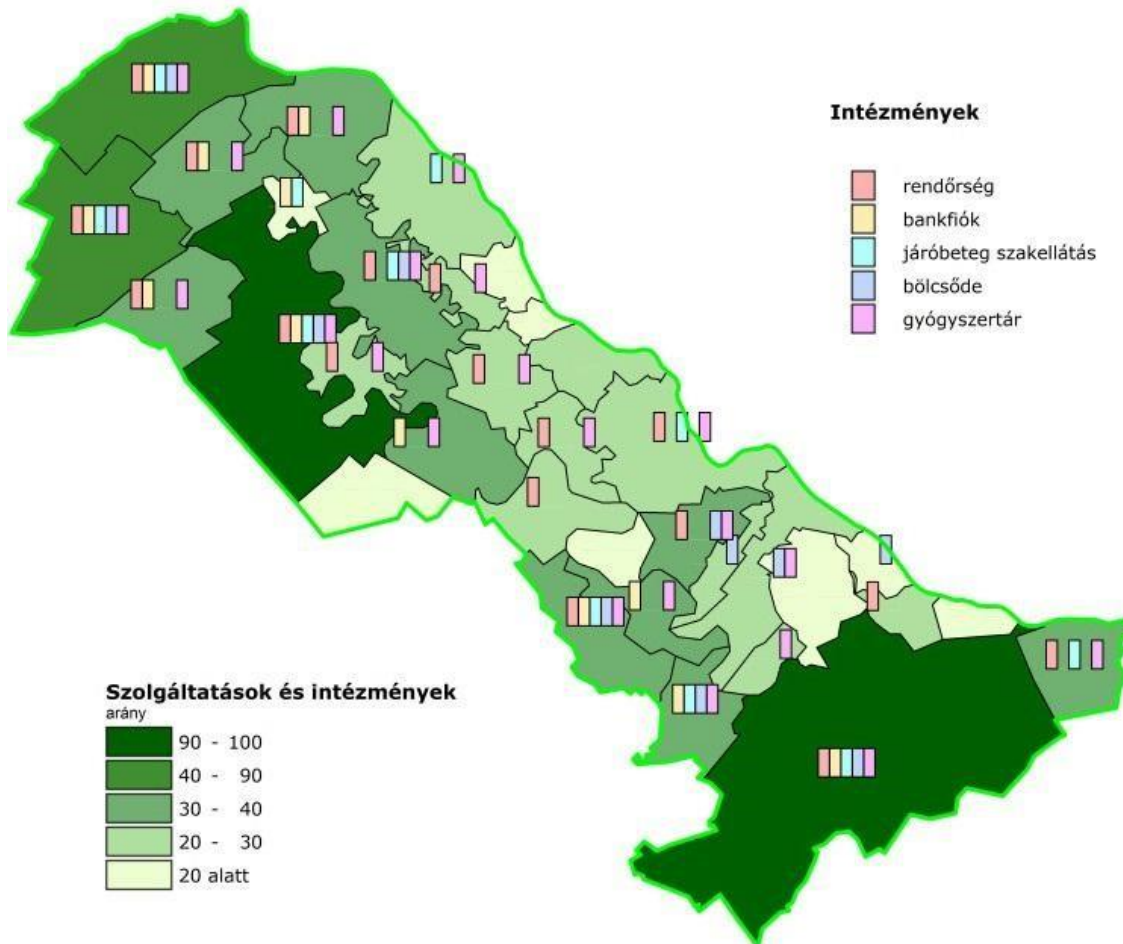

Forrás: TeIR adatok alapján saját szerkesztés, 2021

Az intézményi és szolgáltatási funkciót az alábbi ábrában nevesített adatok reprezentálják a legjobban. Azokat az adatokat vettük figyelembe, amelyek a legalapvetőbb szint feletti infrastruktúrára utalnak, de nem is központi funkciókat biztosító szolgáltatások. Az intézményi és szolgáltatási funkciókat tekintve elsődleges központnak tekinthető a térség két városa, az intézmények jelentős része csak Győrben és Mosonmagyaróváron található meg. Ezen túl jelentős differenciák mutatkoznak az intézmények és szolgáltatások tekintetében a települések között. Elsősorban azok a nagyobb lélekszámú települések funkcionálnak alközpontként szolgáltatási szempontból, amelyek nem közvetlenül a két város szomszédságában

helyezkednek el (pl. Dunaszeg, Hegyeshalom, Öttevény, Rajka). A másik végletet a térség legkisebb települései jelentik; a vizsgált intézmények és szolgáltatások közül mindössze a közműszolgáltatások (ivóvíz, csatorna), az alapfokú közművelődési intézmények (művelődési ház, könyvtár), valamint a helyközi tömegközlekedés (autóbuszjárat) volt jelen ezen a négy településen (Dunaremete, Károlyháza, Kisbodak, Vének).

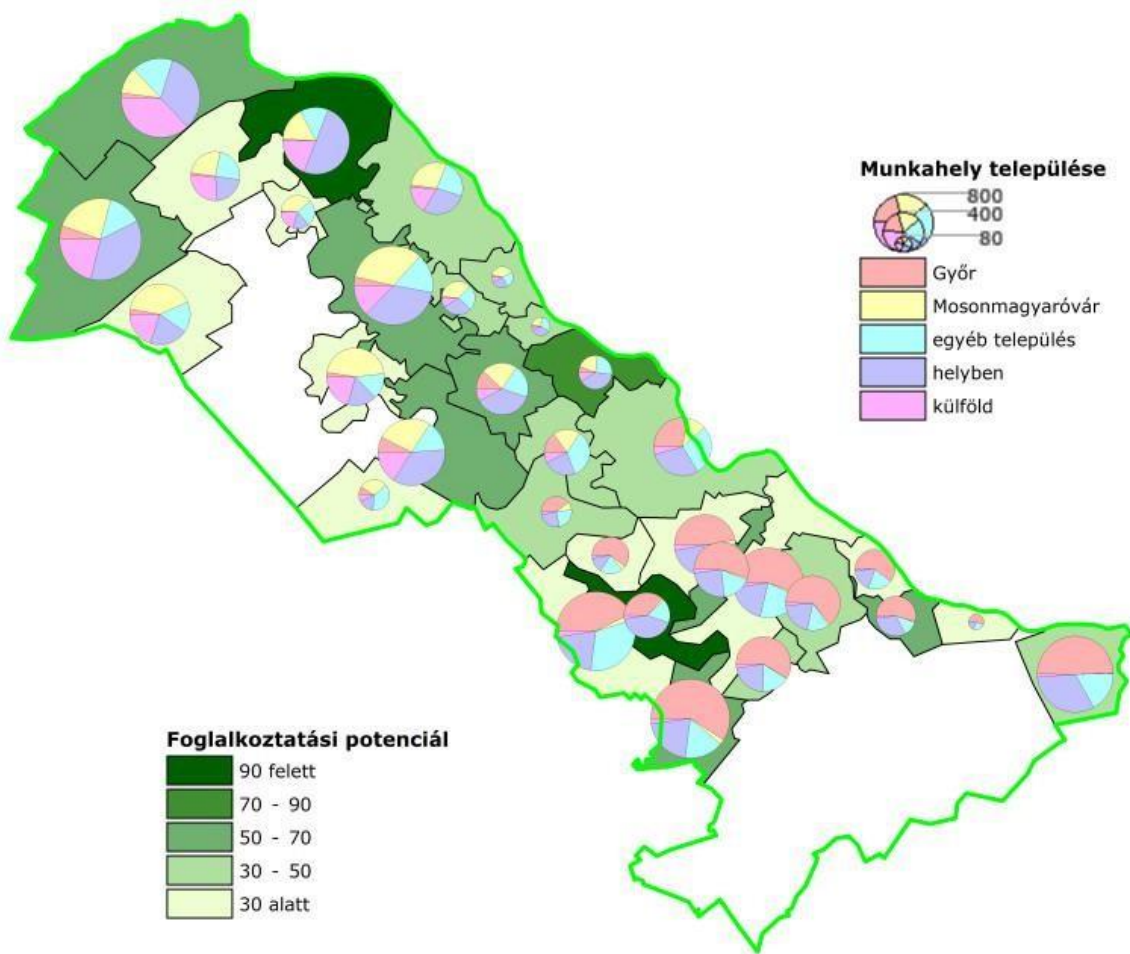
6. ábra: Intézményi és szolgáltatási ellátottság mértéke, illetve bizonyos szolgáltatások megléte a Szigetköz településein, 2022

Forrás: TeIR adatok alapján saját szerkesztés, 2021

A településhálózat hierarchiája és kapcsolati struktúrája ugyancsak jól leírható a foglalkoztatás és munkaerő-vándorlás vizsgálatán keresztül is. A térség községeiben az elingázók aránya magas (72%), a két központ munkaerő-vonzása jelentős, az összes kiingázó 26%-a Győrben, 15%-a pedig Mosonmagyaróváron dolgozik, de jelentős a külföldre ingázó munkavállalók aránya (11%) is. Győr és Mosonmagyaróvár munkaerő-vonzáskörzete láthatóan elhatárolható egymástól, csak néhány olyan települést találhatunk, ahol a két központ vonzása hasonló mértékben érvényesül (Ásványráró, Darnózseli, Hédervár), amelyek jellemzően a Középső-Szigetközben találhatók. A külföldön munkát vállalók aránya a határhoz közel fekvő településeken magas. A kiingázók aránya minden településen meghaladja az 50%-ot, 60% alá is mindössze a két jelentős foglalkoztatási potenciállal rendelkező településen (Dunakiliti, Kunsziget) kerül. Ezen a két településen tekinthető magasnak a beingázók száma (1 146, illetve 828), jelentősebb számú más településről bejárót találhatunk még Abdán, Hegyeshalomban és Rajkán.

7. ábra: Az elingázás célpontjai, illetve a térség településeinek foglalkoztatási potenciálja (2011)

Forrás: A népszámlálás adatai alapján saját szerkesztés, 2021

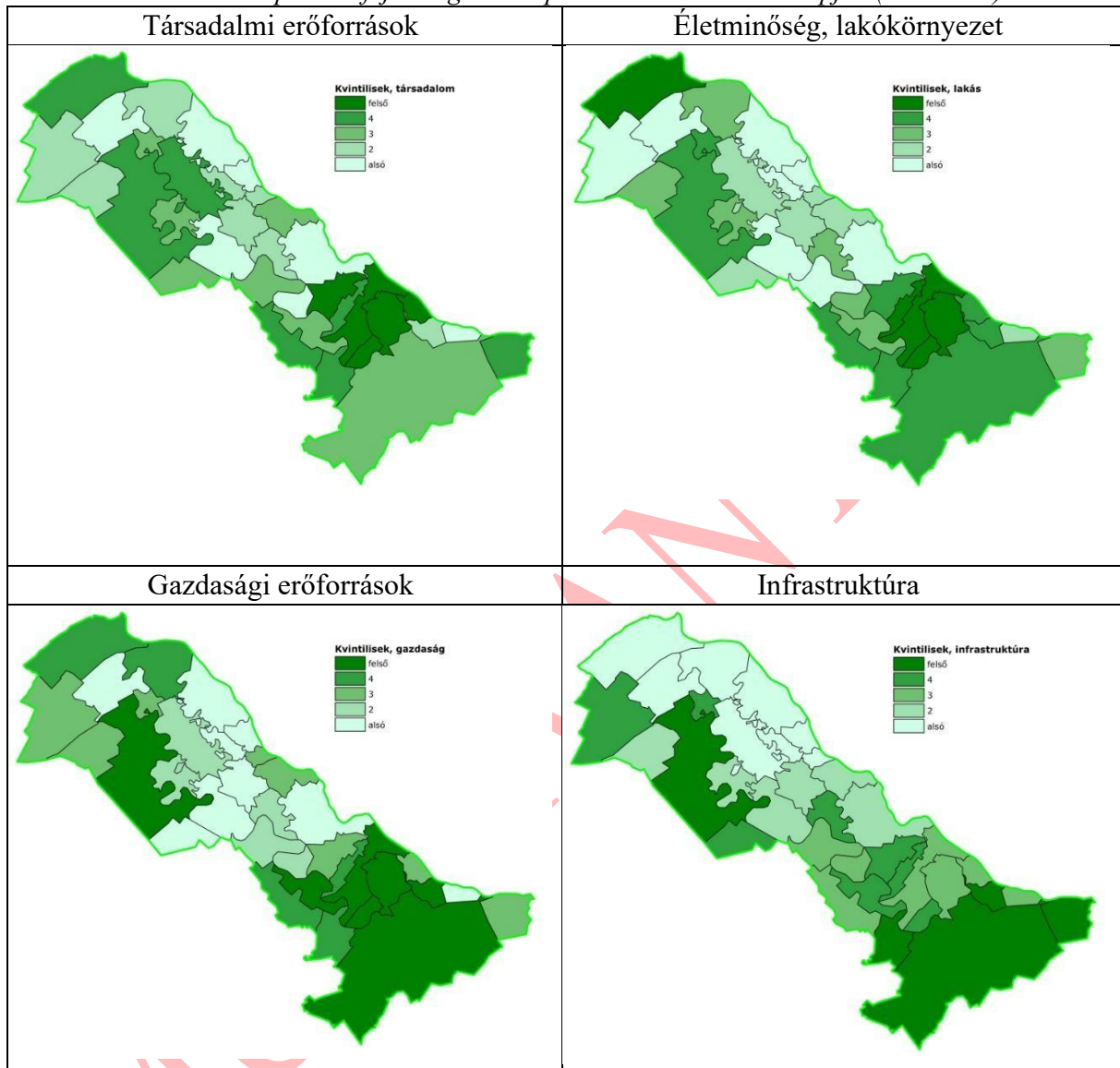
Ugyancsak szemléletes indikátorai a településhálózati viszonyoknak a települések fejlettségében mutatkozó egyenlőtlenségek. Ezek bemutatásához azt a komplex fejlettségi mutatót, illetve annak alkotóelemeit használtuk fel, amely a hazai fejlesztési gyakorlatban a fejlettségi besorolás keretrendszerét adja. A települések fejlettség szerinti besorolására szolgáló mutatórendszer kialakítására 2014-ben került sor, általánosságban 2012. évi adatokra támaszkodva. A vizsgálatban ennek kategóriarendszerét vettük alapul, majd elvégeztük az alapindikátorok tartalmi revízióját, ami néhány esetben az indikátorok cseréjével járt (jobban alkalmazható, a fejlettség jelenlegi állapotát jobban megközelítő mutatók), másrészt pedig aktualizáltuk az adattartalmat a 2019., illetve 2020. évi adatok felhasználásával.

A fejlettségi vizsgálat négy alapidimenzióból – társadalmi erőforrások; életminőség, lakókörnyezet; gazdasági erőforrások; infrastruktúra – indul ki, amelyek segítségével egyrészt általános fejlettségi kompozit indikátor készíthető, másrészt pedig ezeken keresztül alakítható ki a települési tipológia.

A fejlettségi dimenziókat egyenként vizsgálva kisebb eltérések mutatkoznak a területi mintázatokban, viszont alapvetően elmondható, hogy a középső övezet települései általánosságban gyengébb teljesítményt mutatnak, míg a Győrhöz legközelebb eső településcsoport – Dunaszeg, Győrújfalú, Győrzámoly, Győrladamér, Vámoszabadi – minden esetben kiemelkedő mutatókkal rendelkezik (

8. ábra).

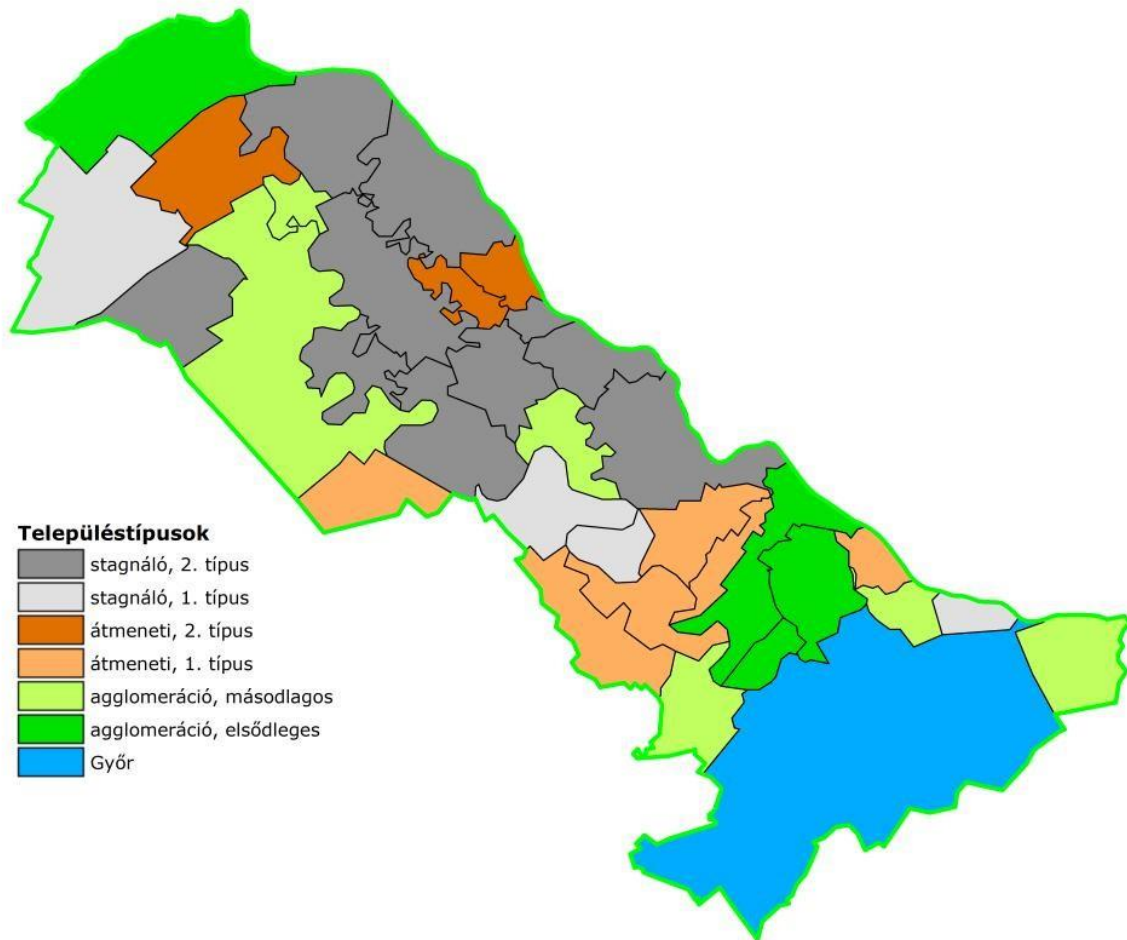
8. ábra: A települések fejlettsége a komplex mutató alindexei alapján (kvintilisek)

Forrás: Saját szerkesztés, 2021

A fejlettségi dimenziók együttes kezelése ugyancsak jelentős mértékben visszaigazolja a népesedési folyamatok és az egyedi gazdasági indikátorok alapján megmutatkozó térszerkezeti képet. A négy dimenzió alapuló hierarchikus klaszterelemzés segítségével agglomerációs, átmeneti és stagnáló településkategóriák azonosíthatók.

9. ábra: Településcsoportok a komplex fejlettség dimenziói alapján

Településtípusok

Dark grey	stagnáló, 2. típus
Light grey	stagnáló, 1. típus
Dark orange	átmeneti, 2. típus
Light orange	átmeneti, 1. típus
Light green	agglomeráció, másodlagos
Bright green	agglomeráció, elsődleges
Blue	Győr

Forrás: Saját szerkesztés, 2021

3.3 KÖRNYEZET, TÁJ

Az Insula Magna program által lefedett 34 település a Győr-Moson-Sopron vármegye határát át nem lépve, a mosonmagyaróvári és győri kistérséghez tartozik. A vizsgált térség a Kisalföld nagytáj két kistájára, a Duna és a Mosoni-Duna által határolt Szigetközre és a Mosoni-Duna jobb partja mentén elhelyezkedő Mosoni-síkra terjed ki.

3.3.1 Környezeti adottságok

Győr-Moson-Sopron megyében található Szigetköz kistáj 395 km²-en terül el, egészét tekintve a Duna és a Mosoni-Duna által határolt tájegység. Ehhez szervesen kapcsolódik a Győri-medencén belül a maga 468 km²-es kiterjedésével a Mosoni-sík. Utóbbi területén is találhatóak olyan települések, melyek egyes fejlesztési irányoknak megfelelően szerves egységként kell, hogy kapcsolódjanak a szigetközi településekhez. A két kistáj eltérő arculattal bír ugyan, azonban egységes átmenetet képeznek természetföldrajzi szempontból egymásba, így ez a heterogenitás mindenképpen kiemelt pozitívumként jelenik meg a fejlesztési területen, hiszen a természeti tőkék által nyújtott telepítő tényezőkre bázisulva számos lehetőséget rejt magában.

Kialakulása a Dunának, Európa második leghosszabb folyójának köszönhető. Ezért szokták a Szigetközt így is emlegetni: „A Duna ajándéka”. A szigetközi kistáj nagy része árvízveszélyes alacsonyártéri síkság. A Duna által épített hordalékkúp vastagsága átlagosan 100-250 méter, maximális vastagsága meghaladja a 700 métert. A dunai hordalékkúp kavicskészlete 80 Mm³-re tehető. A kavicsot sok helyen kavicsbányák tárják fel (pl. Győrújfalú, Halászi-Arak, Kisbajcs). A domborzat a területhasznosítást a talajvízmélységen keresztül befolyásolja, ami

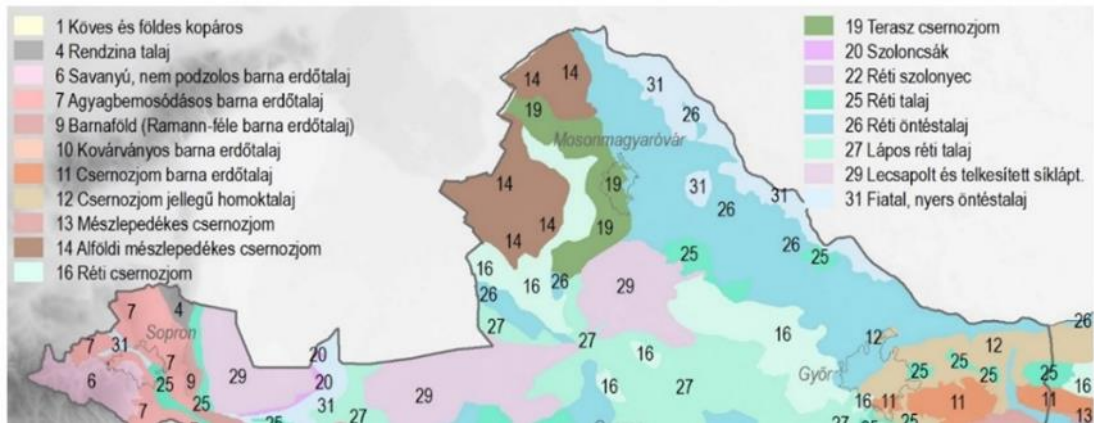
már kisebb magasságkülönbség esetén is érezhetően megnyilvánul. Ezzel szemben a Mosoni-sík területén található települések teljes egészében magas-ártéri hordalékkúp síkságon helyezkednek el, a terület ugyancsak jelentős kavics- és homokkészlettel rendelkezik. Azonban az utóbbi területen az Szigetközzel ellentétben a domborzat a területhasznosítást semmilyen módon nem befolyásolja.

Földtani viszonylatban a tájegységek egy jelenleg is süllyedő fiatal medence területén helyezkednek el, ahol mindkét esetben a geotermikus gradiens helyi értéke meghaladja az országos átlagot, így akár 80°C hőmérsékletű víz feltárására alkalmas a terület.

Éghajlatuk nagyjából hasonló paraméterekkel jellemezhető, mérsékelt hűvös, de K felé már mérsékelt meleg, mindenhol száraz éghajlatú vidék. A területen a napsütéses órák száma évente 1900-1950 óra körül alakul. Az évi középhőmérséklet 10°C körüli értéket mutat és az éves csapadék mennyiségében is azonos értékekkel jellemezhetőek, 550-560 mm. A tájegységek tekintetében az ÉNy-i szél az uralkodó; az átlagos szélesség 3-3,5 m/s.

A szigetközi kistáj talajai a Duna hordalékkúpján lerakodott fiatal homokos-iszapos öntésanyagokon alakultak ki. Jellemzőjük a könnyű mechanikai összetétel és a karbonátosság, valamint az alattuk különböző mélységben található kavics. A Duna jelenlegi árterének mintegy 12%-át nagyrészt ártéri erdőkkel borított, nyers öntéstalaj alkotja, melynek termékenysége gyenge. A 2 m körüli talajvízszint következtében a kistáj talajainak többségére (84%) a réti folyamatok dominanciája jellemző. Ahol a talajvíz mélyebbre süllyedt és nincs közvetlen hatása a talaj vízforgalmára, a csernozjom talajképződési folyamatok érvényesülnek. Ezek a területeken csernozjom jellegű homoktalajok (4%) találhatóak. Termékenységük a felszín közeli kavicsréteg miatt kialakult sekély termőréteg, az illit és szmektit keverékből álló kis agyagtartalom következtében gyenge, de öntözéssel nagymértékben javítható. Ezzel szemben a Mosoni-sík területére a részben az iszapos-lössös üledékeken, részben pedig a Lajta két oldalán lerakodott kavicsos kialakult hidromorf talajok jellemzőek. Lébény és Mosonszentmiklós térségében a mély fekvésű laposokban tőzeg és lápföld képződött. A terület annak ellenére belvízvesztélyes, hogy itt a talajvíz mélyebben van, mint a Szigetközben. A kistáj ÉNy-i részén a „talajvíz” mélysége 5 és 6 m közötti, míg a K-i felében 2 m körüli. A mélyebb talajvízű területeken csernozjom, míg a felszín közeli talajvízű helyeken a réti talajok a jellemzőek. A kistáj területének 71%-át csernozjom talajok alkotják. A Mosoni-Duna szomszédságában a Lajta öntésen karbonátos vályog, agyagos vályog mechanikai összetételű réti öntés és réti talajok találhatóak 20% területen. Mechanikai összetételük és humusztartalmuk szerint változó vízgazdálkodásúak, zömmel (84%) szántók vagy ligeterdők. A lápos réti és a telkesített síkláp talajok együttesen kb. 10% területen találhatóak. Legelő és kaszáló hasznosításukon kívül tőzegtartalmuk jelent gazdasági értéket. A vármegye termőföldjeinek minősége nagyon változó. Éppen ezért szükséges fokozottan védeni a jó minőségű termőföldeket nem csak vármegyei, hanem táji szinten is. Győr-Moson-Sopron vármegyében az összes szántóterület mintegy 17 %-a kiváló termőhelyi adottságú szántóterület övezetébe tartozik, ezen belül Mosonmagyaróvár és Győr környéke emelhető ki, de a Rábaköz szerepe sem elhanyagolható.

10. ábra: Az érintett fejlesztési terület genetikai talajtérképe

Forrás: Agrotopo (<http://www.rsgis.hu/Talajtani-terkepek.html>)

Győr-Moson-Sopron vármegye gazdag felszíni és felszín alatti vízkészlettel rendelkezik, amelyek egyfelől a megóvandó természeti környezet részét képezik, másfelől jelentős gazdasági potenciállal bírnak, ugyanis az itt elterülő kavicsréteg Európa egyik legnagyobb ivóvízkészletét raktározza. Az egész szigetközi terület a Duna vízgyűjtő területe; a Duna fő medre É-ről 57,6 km, a Mosoni-Duna D-ről 121,5 km hosszan határolja. A Mosoni-Duna vízjárását a rajkai zsilippel szabályozzák, amellyel 8-40 m³/s közötti vízhozammal lehet ellátni. Az időközben megépült és átadásra került véneki zsilipnek csak a torkolati szakasz vízszintjére van hatása. A Duna vízminősége a teljes hazai szakaszán jó állapotú, és ugyanez mondható el a Mosoni-Dunára is. A kiváló minősítést minden esetben a tápanyag koncentrációk akadályozzák.

3.3.2 Szigetköz alegység

Az alegység meghatározó vízfolyásai: a Duna Szigetközi szakasza, Mosoni-Duna, Lajta, Réti-árok, a Szivárgó csatorna, Mentett Oldali Vízpótló Rendszer, és az újonnan kijelölt Szigetközi Hullámtéri Vízpótló főág.

Az alegység területét a kijelölt 10 felszíni víztest (9 db vízfolyás víztest és 1 db állóvíz víztest) közvetlen vízgyűjtői tökéletesen lefedik. Ezen kívül 2 felszín alatti víztest található az alegységen. A külföldről érkező hatások közvetlenül befolyásolhatják mind a 10 felszíni víztest jó állapotelérését. Az állóvíz víztestek kategóriájába az 50 hektárnál nagyobb tavak és tócsoportok kerültek kijelölésre. Az alegység egyetlen állóvíz vízteste a Lipóti-morotvató.

Az alegységben összesen 8 db üzemelő, és 6 db távlati felszín alatti ivóvízbázis szerepel. Az alegységre vonatkozó vízgyűjtő-gazdálkodási terv alapján az üzemelő vízbázisok összes védendő vízkészlete 90 323 m³/nap. A távlati vízbázisok zöme parti szűrésű vízbázis, összesen 315 000 m³/nap védendő vízkészlettel. A távlati vízbázisok összes védendő vízkészlete 235 000 m³/nap.

A felszín alatti ivóvízbázisok veszélyeztetettségét leginkább az okozza, hogy a vízbázisok jelentős része vagy nem rendelkezik jogerőre emelkedett védőterületi határozattal, vagy az annyira általános, hogy abban a vízbázisra vonatkozó korlátozások, intézkedési kötelezettségek nem jelennek meg. Ennek következtében a sérülékeny ivóvízbázisok túlnyomó részén a védelembe helyezés lépései elmaradtak, a biztonságba helyezés nem történt meg. A nyilvántartás szerint alegységi szinten 10 db közcélú felszín alatti vízbázis rendelkezik védőterületi határozattal. A fennmaradó 4 db vízbázisnak nincs jogerős határozata, ezek közül 2 db (14%) sérülékeny földtani környezetű vízbázis.

A hidrogeológiai védőövezetek területén a diffúz szennyeződések nagy része a települési és a mezőgazdasági területhasználatú területekről származik: a 12 db sérülékeny földtani

környezetű vízbázisból 6 db (50%) esetében a belterületek és a mezőgazdasági területek aránya 40-75% között van, míg 3 db (25%) vízbázison meghaladja a 75%-ot, vagyis jelentősen veszélyeztetett. vízminőségi veszélyeztetettséget okoz a felszíni vízfolyáson a határon túli területekről érkező szennyezőanyag is. A Duna mellett található parti szűrésű vízbázisok, valamint a karsztvízbázisok a legveszélyeztetettebbek. Ebből a megközelítésből 5 db (36%) vízbázis veszélyeztetett.

A Mosoni-sík szervesen kapcsolódik a szigetközi tájhoz, ugyanis nagyobb része a Mosoni-Duna vízgyűjtő területe, a folyó É-ről 104 km hosszan határolja. Nagyobb vízfolyása még a Lajta hazai 18 km hosszú szakasza és a Lajta-balparti-csatorna (20 km), valamint a Rét-árok (7,5 km), amelyek Ausztriából érkeznek a Mosoni-Dunához. A D-i hansági területekről a kisdunai Tőzeg-csatorna (12 km) a Mosoni-Dunába, míg a kistáj D-i peremterületéről az Ötvenyi-belvízcsatorna (16,6 km) és a Lébénymiklósi- (Börcsi-) csatorna a Rábcába vezeti vizét. A táj vízkészlete K-ről Ny felé haladva nő. A felszín 3/4-e belvízveszélyes terület. Az állóvizek között csupán a Mecsér (2 ha) és a Lébény melletti (6 ha) Névtelen-tavakat említhetjük, mint természetesekeket. Ezeknél jóval nagyobbak a Hegyeshalom melletti kavicsbánya-tavak és az abdai Öreg-Rábca (38 ha), valamint a Holt-Rábca (12 ha). A vízminőség a Mosoni-Dunában I., a Lajtában II. osztályú. A kistáj mind felszín közeli, mind rétegvizekben gazdag. Az előbbieket kémiai jellege kalcium-hidrogénkarbonátos lágy víz. A rétegvizeket a mélységi kavicsos víztartók tárolják. Az artézi kutak átlagos mélysége sekély (50-100 m). Átlagos vízhozamuk meghaladja a 150 l/p-et.

A térségre síkvidéki viszonylatban változatos táj jellemző. Az alacsony ártéri területeket a Duna magas vízállásánál belvíz borítja, jellemző felszínformái a morotvák, holtágak és az Öreg-Duna mellékágai között elterülő nagyszámú szigetek (Dunakiliti és Ásványráró közötti szakasz). Itt a sík felszínét nagyrészt ártéri erdő fedi, helyenként rétként, legelőként hasznosítják. A térség magasártéri területe az év nagy részében jellemzően ár-és belvízmentes, ezt a részt elsősorban szántóföldi műveléssel hasznosítják. Kis kiterjedésben a legmagasabban fekvő területeken homokdombokat találunk, melyek az emberi megtelepedés első színterei voltak (pl. Halászi, Hédervár). A folyamszabályozás, kavicskotrások, majd 1992-ben a vízerőmű építése jelentősen átalakította a vízhozam mennyiségét (eredeti vízhozam 10-20%-a érkezett) és a víz sebességét, ami a táj szerkezetére is kihatott. A zátonyképződés intenzívebbé vált, a mentett oldalon süllyedésterületek maradtak vissza. A folyómeder felére zsugorodott össze, a mederben iszap és agyag halmozódott fel. Az elterelés nemcsak a főágot és annak közvetlen parti sávját, hanem az ártér mellékágrendszerének területét és a gátakon kívüli mentett oldalt is jelentős mértékben károsította.

Ennek megoldására a dunakiliti, majd az ásványrárói fenékküszöb megépítésével a legnagyobb vizes élőhely-rehabilitáció indult, majd később további beavatkozások is érintették a vízpótló rendszert. A mellékágakba mesterséges vízpótlás révén kerül víz. A fenékküszöb és a hallépcső létrejöttével az ágrendszer vízszintje megemelkedett és ökológiai céloknak is megfelelően üzemel. Ez nemcsak a természeti értékeink megőrzésében segít, hanem a turizmus szakágazati fejlesztésben is jelentőséggel bír.

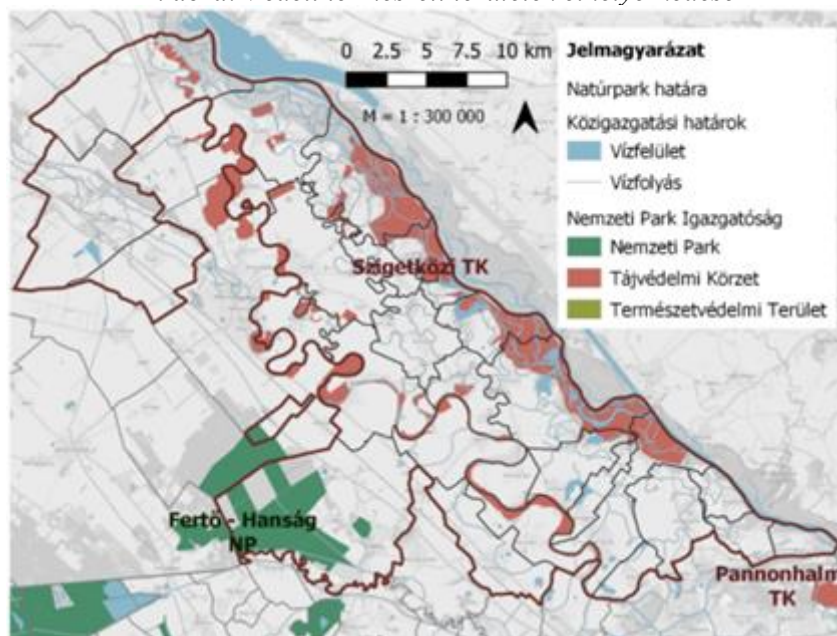
A térség természetközeli állapotú fás és fátlan élőhelyeinek nagyobb része – az Öreg-Duna és a Mosoni-Duna mentén található puhafás és keményfás ligeterdők maradványfoltjai, valamint a legjobb állapotú mocsárrétek és egyéb gyepek – nemzeti és európai szintű természetvédelmi oltalom alatt állnak, elsődleges védelmi rendeltetéssel.

Győr-Moson-Sopron vármegye erdőállománya 2009-ben 76 343 ha, az összterület 18,3%-a volt, amely nagyjából megfelelt az országos 20%-os értéknek. Az erdőállomány tekintetében kedvező tendencia mutatható ki az elmúlt évtizedben. Az erdőterületek kiterjedése, a KSH adatai alapján, tíz év viszonylatában pozitív változást mutat, mintegy 4,75 %-os növekedés

tapasztalható, így 2018-ban már az összes földterület 19,2%-át tette ki. Összefüggő, nagyobb területen végzett erdőgazdálkodás a Bakony-vidék, a Duna hullámterének, a Hanság, a Pannonhalmi-dombság, a Répcse-sík és a Soproni-hegység területén folyik.

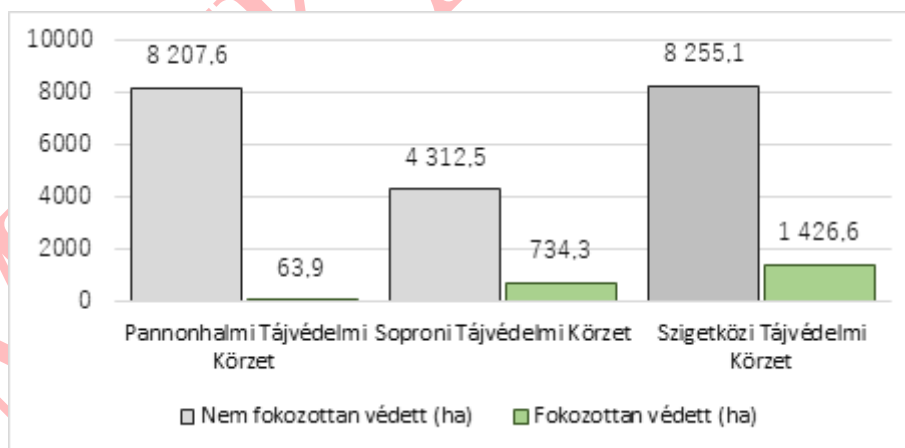
A vármegye jelentős természeti potenciállal rendelkező területe a Szigetköz, ahol számos védett, illetve fokozottan védett terület, kiemelt jelentőségű vizes élőhely található.

11. ábra: Védett természeti területek elhelyezkedése

Forrás: TIR (<https://web.okir.hu/hu/tir>)

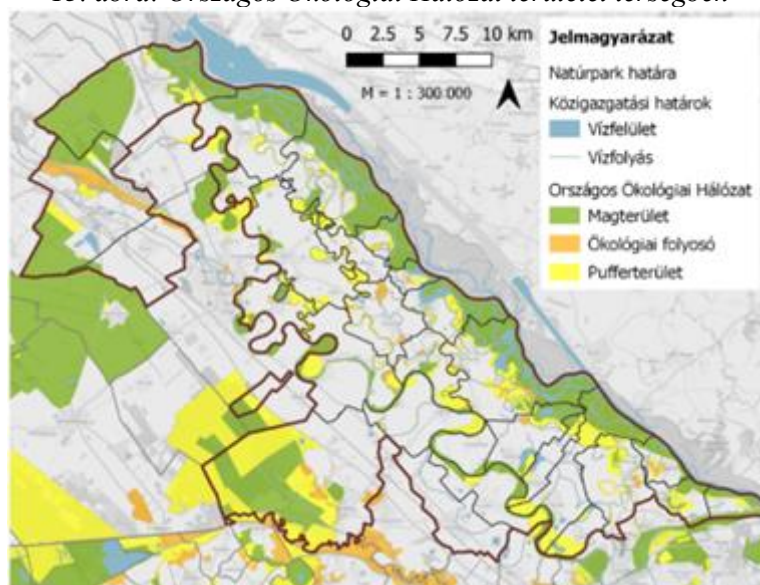
12. ábra: A Fertő-Hanság Nemzeti Park igazgatása alá tartozó megyei Tájvédelmi Körzetek területeloszlása (hektár), 2019

Forrás: Győr-Moson-Sopron Megyei Területfejlesztési Konceptió - Helyzetfeltárás, 2021.

A vizek és morotvák növényzete (hínár, nádas) nagy fajgazdagságú vízimadár és halállománynak ad otthont, a hazai halfajok 80 %-a megtalálható itt. A hullámterek ártéri, zátony, liget és mocsárrét társulások otthonául szolgálnak, melyeken értékes fajok találhatók. A természeti értékek mellett kiemelendő a kultúrtáj értékes, a tájba illeszkedő falusi jellege. A vármegye természetvédelmi területeinek többsége a határ mentén fekszik, ezáltal kiváló lehetőségeket kínálnak a határon átnyúló együttműködésre.

13. ábra: Országos Ökológiai Hálózat területei térségben

Forrás: TIR (<https://web.okir.hu/hu/tir>)

A páratlan természeti erőforrásaink kiaknázása egységes irányvonalat biztosít a térség gazdaságfejlesztésének, az öko-, vízi-, kerékpáros-, lovas-, vadászati-, szakrális turizmusnak.

A térségben tapasztalható tájhasználati konfliktusokat az alábbiakban foglalhatjuk össze. Az elmúlt évtizedekben a térségben jelentősen növekedett a beépített területek aránya, erőteljesen folytatódott az agglomerálódás folyamata különösen a nagyvárosokhoz eső részeken. Ebből a folyamatból kiemelendő az egyes településrészek összenövése. Leginkább észrevehető ez a Szigetköz déli részén, a Győrhöz tartozó agglomerációs övezetben, valamint északon Mosonmagyaróvár vonzása miatt, sőt egyes településeken (kiemelten Rajkán) már a határon túli főváros, Pozsony agglomerációs hatása érzékelhető. Sok esetben jelenik meg az egyik legnagyobb tájhasználati probléma, hogy a lakott, intenzíven használt területek növekedése a környező természeti területek, természetes és művi értékek rovására történik, valamint az esetleges gazdálkodó szektor általi beruházások adott esetben védett területeket is érinthetnek. Éppen ezért, annak érdekében, hogy a jövőben a térség egyedisége, identitása és különlegessége megmaradjon, megkülönböztetett figyelmet kell fordítani a jelentős helyi értékek megővására, ezen belül különösen azokra, melyeket veszélyeztethet közvetlen vagy közvetett módon az emberi beavatkozás. A veszélyeztetett értékeket számba véve a megfelelő felkészülés és védelem érdekében prioritizálni kell, hogy melyek azok a specifikus természeti, táji, agrárgazdasági, műemléki, turisztikai értékek, amelyeket akár az éghajlatváltozás vagy a nagyfokú agglomerálódás hatásai és következményei kedvezőtlenül érinthetnek. Mindezek alapján a jövőben három területre célszerű fókuszálni várható problémák megoldása érdekében:

- kialakulhat funkcionális konfliktus, ahol az egyes fejlesztések már funkcióval rendelkező területek érintésével, akár azok rovására valósulhatnak meg, vagy egymást megszüntető, akadályozó hasznosítási módok miatt ütköznek az érdekek (pl. ipari létesítmény kialakítása vagy beépített területek további növelése mezőgazdasági vagy természeti terület rovására);
- kialakulhat tájökölógiai konfliktus pl. utak létrehozása vagy további fejlesztése valamilyen élőhely megszüntetése vagy annak területi csökkentése révén, adott esetben ezek tájökölógiai gátként az élőhelyek felszabdálását okozhatják; valamint
- kialakulhat vizuális, esztétikai konfliktus: pl. nem megfelelően kiépített infrastruktúra, adott terület zajvédő falakkal történő esztétikai szempontból nem megfelelő

elhatárolása, betonfalak kialakítása, építkezések, infrastruktúrák kivitelezésénél a táji szempontok figyelmen kívül hagyása stb.

A klímaváltozás tekintetében készült prognózisok alapján a térség turisztikai veszélyeztetettsége nem éri el az országos átlagot, elsősorban annak mérsékelt éghajlati kitettségé miatt. Azonban a turisztikai kínálati elemek közül a vízparti turizmus jelentősebben veszélyeztetett a víztesteket érintő, utóbbi időben tapasztalható negatív változások miatt (pl. kevés csapadék, alacsony vízszint, aszályos időszakok).

3.3.3 Épített környezet

A térség jól megközelíthető az M1-es autópályának és a Budapest – Bécs – Pozsony vasútvonalnak köszönhetően. Ugyanakkor a településeket összekötő állami tulajdonban lévő közúthálózat minősége kevésbé jó, a kerékpárhálózat hiányos, ami hosszú távon negatívan befolyásolja az itt élők és az ide látogatók lehetőségeit és életminőségét egyaránt. Ezen problémák megléte sok esetben gátolhatja a térség fejlődését, az autópályától messzebb eső falvakba nehezebben települnek le a vállalkozások, valamint az ott élők számára akár a munkába járás lehetőségét is megnehezíti, nem beszélve az ide látogatók esetében az egyes, elsősorban turisztikai desztinációk megközelítési lehetőségeiről.

3.3.3.1 Kultúrtörténeti értékek

A térség kiemelkedően gazdag a természeti és épített örökséget tekintve. Számos értékkel, népművészeti és kulturális hagyománnyal, épített örökséggel, gasztronómiai nevezetességgel, gyógyvíz- és fürdőkultúrával rendelkezik, amelyek megőrzése feltétlenül indokolt és szükséges.

Határon átnyúló nemzeti park, ahhoz kapcsolódóan tájvédelmi körzetek, valamint natúrpark is található a térségben. A természeti örökség védelmét nemzeti park és natúrpark is egyaránt szolgálja a térségben: Fertő–Hanság Nemzeti Park és Szigetköz Natúrpark. A természeti turizmus számos kiemelkedő helyszínnel rendelkezik: Szigetköz, Mosoni-Duna (vízitúra útvonal), termál- és gyógyfürdők (Győr, Mosonmagyaróvár, Lipót).

Győr-Moson-Sopron vármegye mai területén döntően nagyobb, főnemesi birtokok alakultak ki, ennek köszönhetően meglehetősen magas az itteni kastélyok száma és aránya. A vármegye területén található 28 db kastélyból az alábbiak a tervezési területen helyezkednek el:

- Dunakiliti Princes Palace-kastély,
- Dunakiliti Batthyány-Pálffy-kastély,
- Hédervár Khuen-Héderváry-Viczay kastélyszálló.

Kiemelendő még Mosonmagyaróvár épített és kulturális öröksége, a máriakálnoki Sárlos Boldogasszony templom, a hédervári Boldogasszony Kápolna és Árpád-fa, a rajkai Nagy (Triani) Zsilip. A térség épített, kulturális, valamint agrár- és élelmiszergazdaságot érintő örökségi értékeiről számos és részletes kiadvány áll rendelkezésre, melyek jellemzően a Szigetköz Natúrpark (társ)gondozásában jelentek meg (pl. Tájegységi Értéktár Szigetköz, Megyerikumok Győr-Moson-Sopron megyéből).

A Csallóköz és a Szigetköz által alkotott földrajzi téregység, melyek egykoron egymáshoz illeszkedve, egymást kiegészítve léteztek, mára már “elfejlődtek” egymáshoz képest. Eltérő gazdasági, társadalmi és települési/településarculati jellemzőkkel bírnak. Azonban még fellelhetők azok a kapcsolódási pontok a tájban, annak természeti, települési, építészeti, humán stb. adottságaiban, amelyek alapján újra kialakítható az egykori összekapcsolódásuk. Ehhez mindenképp a helyben meglévő értékek feltárása, gondos számbavétele szükséges, illetve az azokban rejlő egyedi lehetőségek megtalálása és azokra való jövőbeli építés.

3.3.3.2 Közlekedés

Szakpolitikai célkitűzés a fenntartható, az éghajlatváltozás hatásaival szemben ellenállóképes közlekedési hálózatok kialakítása, illetve a transzeurópai közlekedési hálózatok jobb elérhetősége, a nemzeti, regionális és határokon átnyúló mobilitás.

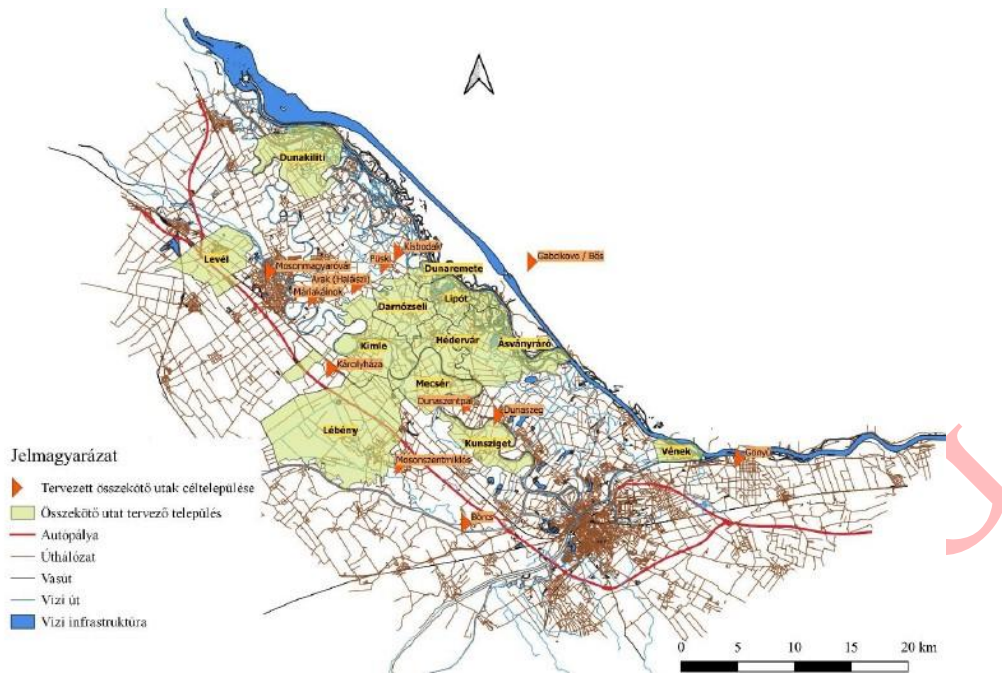
Győr-Moson-Sopron vármegye úthálózata az ország egészéhez hasonlóan centrális, sugaras kialakítású, melyben a megyeszékhely központi szereppel bír. Az 522 kilométeres főhálózatot gyorsforgalmi utak és első- és másodrendű főutak alkotják. Országos összehasonlításban Győr-Moson-Sopron megyére sűrűbb főhálózat jellemző, mint az ország kevésbé fejlett térségeire.

A térségek elérhetőségének, valamint a gyors és biztonságos közlekedés biztosításának alapvető feltétele az ország úthálózatának megfelelő állapota. Közúthálózat tekintetében Győr-Moson-Sopronban 100%-os a kiépítettség. Így Győr-Moson-Sopron megyében az átlagosnál lényegesen nagyobb (37–40%-os) részarányt képviselnek azok a települések, amelyekről legfeljebb 10 perc alatt elérhető a legközelebbi járásközpont. A közúti közlekedés területi jellemzői burkolatállapot osztályzatának a megfelelő szakaszok hosszával súlyozott átlaga alapján Győr-Moson-Sopron vármegye az egyike azoknak a vármegyéknek, ahol a legkedvezőtlenebbek ezek az értékek. Az egyenetlenség osztályzatok az utak hullámosságát, nyomvályúságát minősítik. Ebből a szempontból is Győr-Moson-Sopron vármegye rendelkezik a legrosszabb értékkel az országon belül.

Az utóbbi időben a közúti fejlesztések az egész országban, így a megyében is a gyorsforgalmi utakra koncentráálódtak. A főúti problémák leginkább a településeken átvezető szakaszok környezeti problémáiban, egyes útvonalak áteresztő kapacitásának elégtelenségeiben, az alacsony utazási sebességben jelennek meg.

Vidéki térségekben a főúthálózat mellett nagy szerep hárul a mellékutakra is (összekötő és bekötő utak), melyek elsődleges feladata az egyes települések bekapcsolása az országos úthálózati rendszerbe. A térségben a mellékutak döntő többsége kifogásolható állapotban van. Győr-Moson-Sopron megyében a települések kedvezőbb feltárása, illetve zsákhelyzetének (pl. Dunaszentpál, Kisbodak, Vének) megszüntetése érdekében a meglévő mellékúthálózat tervezett mellékutakkal való kiegészítésre szorul. A jobb elérés biztosításához a hiányzó, az egyes területrendezési tervekben tervezett térségi szerepű összekötő utak, és mellékutak megvalósítása is fontos feladat. Ehhez szükséges az érintett településekkel együttműködve a Településközi úthálózat-fejlesztési stratégia átdolgozása, aktualizálása. Fontos lenne a településközi közlekedési hálózat fejlesztése is, amely a belső periféria felszámolását is elősegítené. A kistelepülések népességmegtartó erejének megőrzése szempontjából a közlekedési infrastruktúra fejlesztése továbbra is az egyik kritikus tényező.

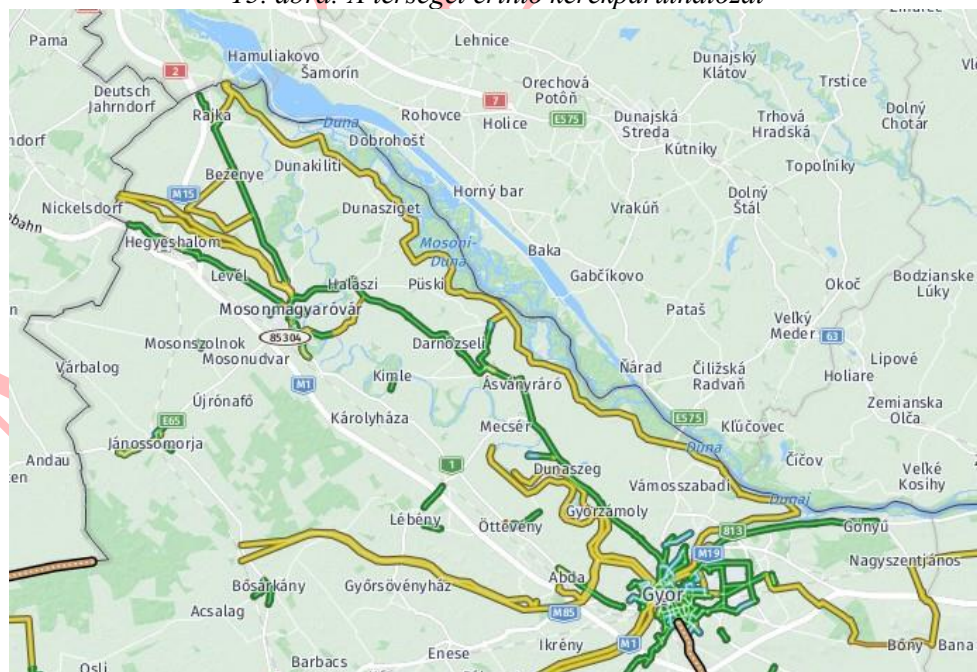
14. ábra: A rendezési tervek alapján új összekötő utat tervező települések és az új utak célpontjai

Forrás: Insula Magna WP13.4 „Közlekedés alapú területfejlesztés” Tevékenység Kutatási Terv, 2022.
 *Megjegyzés: zöld jelöléssel láthatók azon falvak, melyek számolnak újabb összekötő utakkal, és narancs jelöléssel láthatók azok a települések, melyek a tervezett fejlesztések célpontjai

Az országos kerékpárút törzshálózat az országos kerékpárút-hálózat gerinceként elsősorban a hazai, valamint a határon túli régiók turizmust segítő kapcsolatait biztosítja. Térségi szinten is megjelennek a kerékpárutak, melyek azon túl, hogy az országos kerékpárút törzshálózat elemeit kapcsolják össze, térségi összeköttetést is biztosítanak.

15. ábra: A térséget érintő kerékpárúthálózat

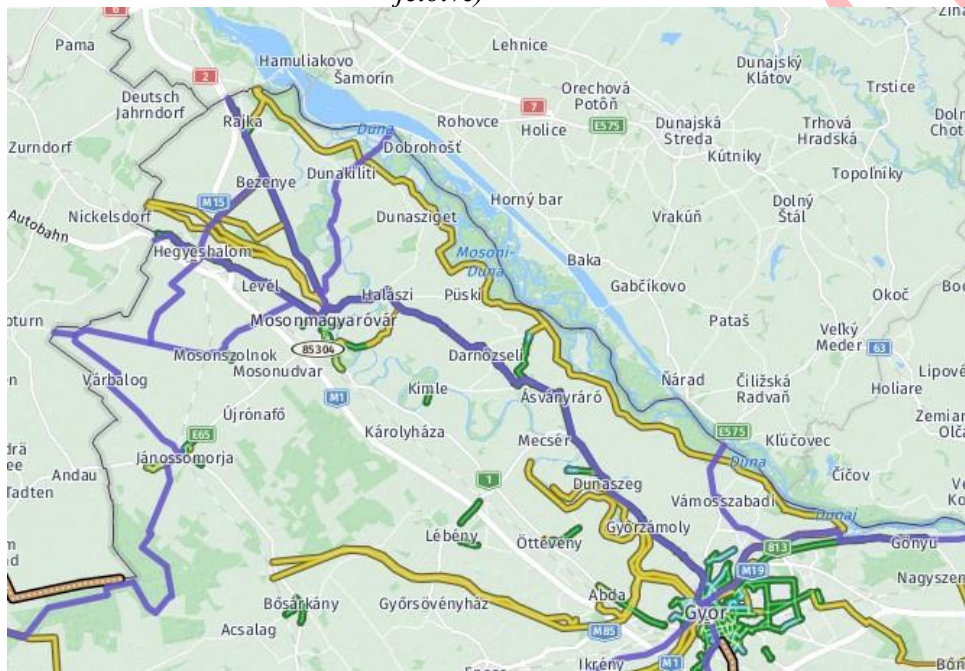
Forrás: Kerékpárút Nyilvántartó Rendszer (www.kenyi.kozut.hu, 2022. 05. 03-i állapot szerint)
 *Megjegyzés: zöld - kerékpárút nyomvonal, sárga - ajánlott kerékpárút nyomvonal

A kerékpáros közlekedés jelentősége a COVID-19 járvány következtében erősen felértékelődött. Azonban a megnövekvő hivatás-forgalmi igények kielégítésének és a kerékpárosok biztonságának javítása érdekében újabb, elsősorban helyi és térségi kerékpáros létesítmények kiépítése adhat segítséget. Emellett fontos a turisztikai célú kerékpárutak fejlesztése is hazai és külföldi használók számára egyaránt.

Az utóbbiak közül megemlítendő az EuroVelo6 hiányzó szakaszainak fejlesztése, a Gönyű-Ács-Komárom szakasz kiépítése, az amortizálódott szigetközi szakaszok helyreállítása. További tervezett fejlesztések:

- a rábaközi kerékpárutak összekötése az osztrák oldali Fertőzuggal;
- a kerékpárút fejlesztési program folytatása, bővítése a Szigetköz belső területein is.

16. ábra: A térséget érintő kerékpárúthálózat az OTTrT által tervezett nyomvonallal (*kék színnel jelölve)

Forrás: Kerékpárút Nyilvántartó Rendszer (www.kenyi.kozut.hu, 2022. 05. 03-i állapot szerint)

*Megjegyzés: zöld - kerékpárút nyomvonal, sárga - ajánlott kerékpárút nyomvonal

3.4 TÁRSADALOM

3.4.1 Népesedési folyamatok

3.4.1.1 Demográfiai trendek hosszabb időtávban

A népesedési folyamatok és a népességi struktúra területi változásainak vizsgálata során az elmúlt hat évtized tekintetében jól körül határolható szakaszok azonosíthatók. Az elmúlt évtizedben általánosan, a települések túlnyomó többsége esetében látható népességnövekedési trendet megelőzően területileg erősen heterogén folyamatok játszódtak le. A népesedési szakaszok az alábbiakban jellemezhetők:

1. Intenzív népességmozgás a központok felé: 1960 és 1980 között általánosan tekinthető a községek népességcsökkenése, míg a két központ növekedése intenzív – Győré a teljes időszakra, Mosonmagyaróváré elsősorban az 1970-es évekre vonatkozóan. A népességcsökkenés a két központtól távolabb eső térségekben – Nagy-Duna menti települések, a Szigetköz középső zónája – folyamatosan megmutatkozik. A kistelepülések népességcsökkenése bizonyos esetekben már

ebben az időszakban együtt jár a települési szolgáltatások és intézmények leépülésével.

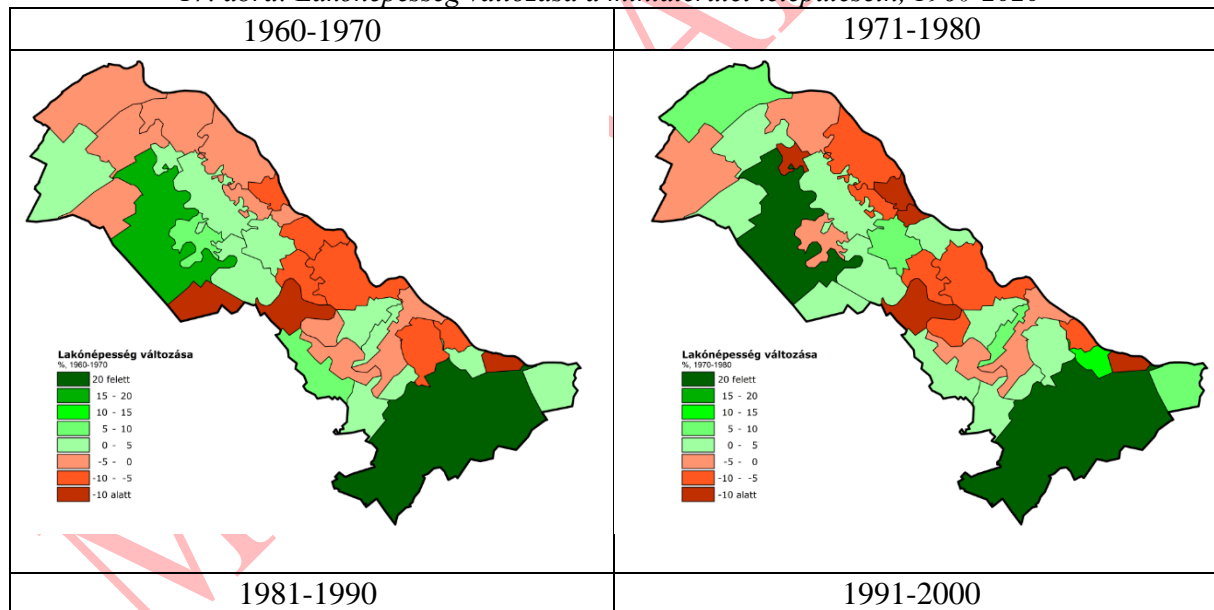
2. Lelassuló belső vándorlás: az 1980-as években a két központ népessége stabilizálódik, emellett az elvándorlással érintett falvak köre csökken egy földrajzilag kompakt területre, a Szigetköz középső részére. A két központból a közvetlen vonzáskörzetbe való kiköltözés mértéke ebben az évtizedben nem tekinthető jelentősnek.

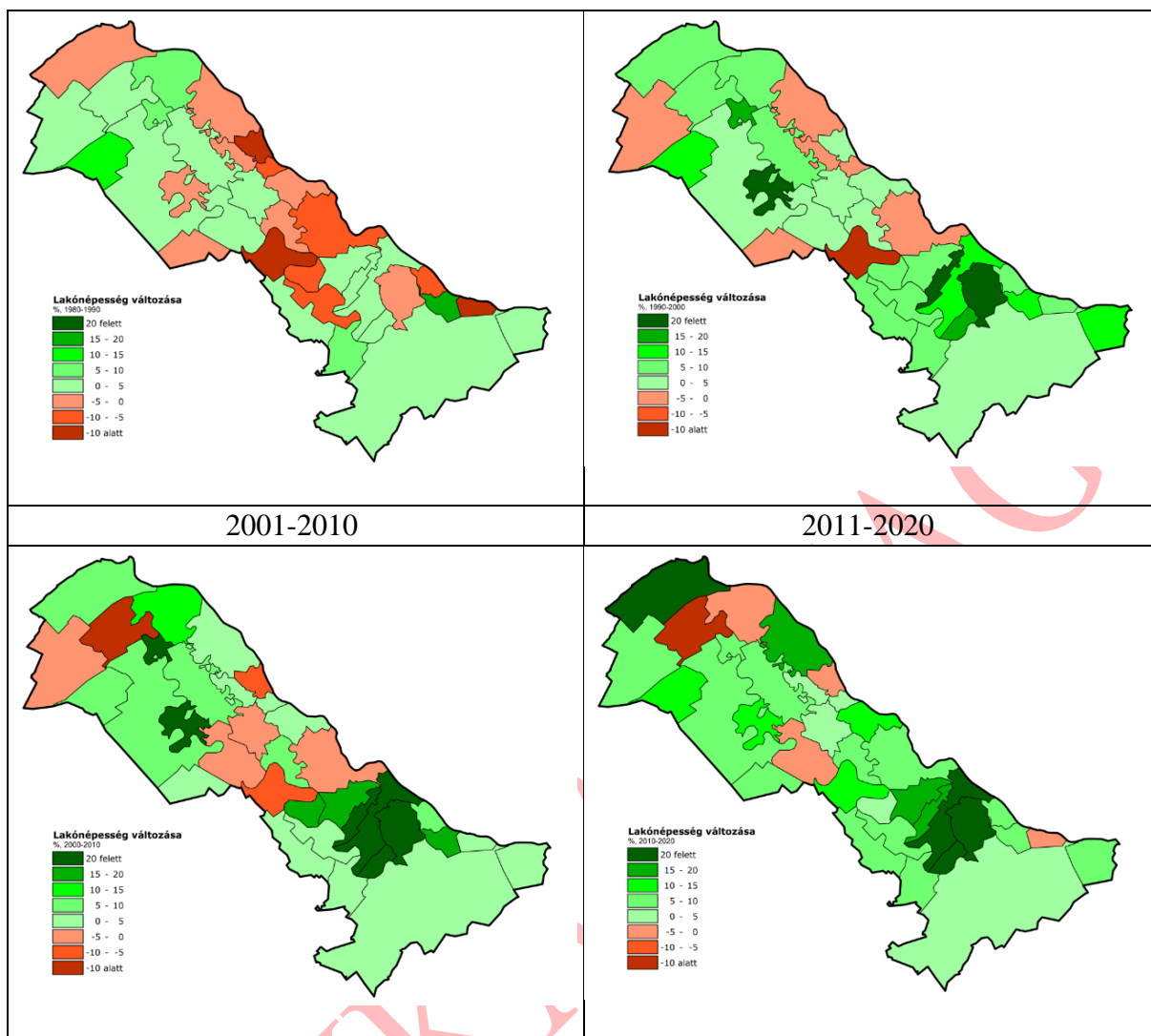
3. A szuburbanizáció kiinduló szakasza: az 1990-es évekre tehető, főként az évtized közepétől mutatkozik meg a népességnövekedés, elsősorban a Győr közvetlen szomszédságában fekvő településeken. Ezzel párhuzamosan a népességcsökkenést mutató települések köre még inkább korlátozódik a középső zónára.

4. Általános népességnövekedés eltérő területi hangsúlyokkal: az elmúlt évtizedet tekintve a térség szinte összes települése esetében népességnövekedés tapasztalható. Győr és Mosonmagyaróvár közvetlen vonzáskörzetében a városokból való kiköltözés erősödő trendje érzékelhető, amely a szuburbán zónák területi kiterjedésével is együtt jár. Ugyancsak ebben a szakaszban válik jól érzékelhetővé a pozsonyi agglomeráció térségre gyakorolt hatása. A központoktól távolabb fekvő települések enyhébb ütemű népességnövekedésére relatíve jelentős hatást gyakorol a térségen kívülről érkező, elsősorban munkavállalási célú bevándorlás.

A hosszú távú népességváltozási trendeket az 17. ábra szemlélteti évtizedenkénti bontásban.

17. ábra: Lakónépesség változása a mintaterület településein, 1960-2020

Forrás: TeIR adatok alapján saját szerkesztés, 2021

Az 1970-2020 közötti időszakra vonatkozó teljes népességváltási arányok szemléletesen megmutatják a népességi súlypontok eltolódását, a hosszú távon heterogén és térben jól jellemezhető átalakulásokat. A jelentős népességsökkenést elkönyvelő települések a Szigetköz középső körzetében találhatók.

2. táblázat: A szigetközi települések lakónépességének változása, 1970-2020, százalék*

Vámosszabadi	292,6%	Abda	42,6%	Hédervár	-0,2%
Győrújfalú	167,2%	Rajka	33,9%	Dunasziget	-1,2%
Győrzámoly	137,7%	Gönyű	29,3%	Nagybajcs	-3,4%
Győrladamér	108,0%	Halászi	29,0%	Károlyháza	-4,4%
Kisbajcs	84,2%	Öttevény	28,5%	Püski	-11,1%
Máriakálnok	73,3%	Lipót	10,2%	Bezenye	-16,6%
Feketeerdő	70,8%	Dunakiliti	10,0%	Ásványráró	-19,3%
Mosonmagyaróvár	63,7%	Dunaszentpál	9,0%	Dunaremete	-22,1%
Dunaszeg	59,7%	Darnózseli	7,6%	Vének	-31,5%
Győr	58,9%	Hegyeshalom	7,1%	Kisbodak	-31,9%
Levél	53,0%	Kunsziget	6,7%	Mecsér	-45,8%
Mosonudvar	49,5%	Kimle	4,2%		

3.4.1.2 Népesedési folyamatok az elmúlt évtizedben

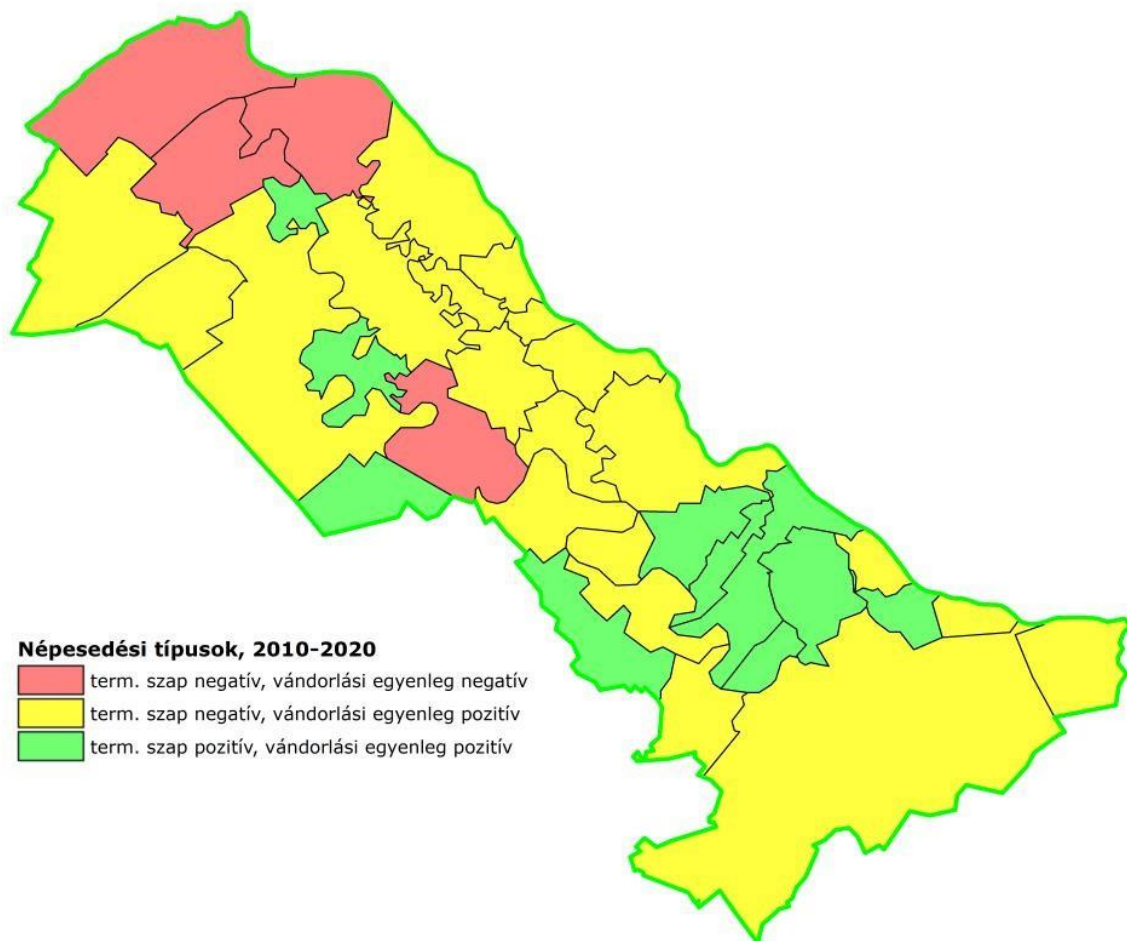
A népesedési folyamatok alakulásában kulcsszerepet játszó vándormozgalom esetében két súlyponti tényező azonosítható, amelyek eltérő módon és mértékben befolyásolják a térség népességváltozását, valamint a települési-, illetve térszerkezet alakulását. A szuburbanizáció három bázisra (Győr, Mosonmagyaróvár, Pozsony) támaszkodik, a kapcsolódó mintázatok eltéréseket mutatnak. A Győr esetében azonosítható elsődleges szuburbanizációs tengelyek egyike a szigetközi térség felé mutat, mind a népességnövekedés, mind pedig a kiterjedés szempontjából stabil tendenciákkal jellemezhetően. A Mosonmagyaróvárhoz kapcsolódó szuburbanizáció gyorsuló ütemet, de területi stabilizálódást mutat, Pozsony agglomerációja elsődlegesen Rajkát, kisebb mértékben Dunakilitit és Dunaszigetet érinti. A másik fontos tendencia nehezebben azonosítható és követhető, ez alatt nem a belső mozgásokat, hanem a térségbe kívülről érkező népességet értjük. Ezek alapján azt mondhatjuk el, hogy a kívülről a térségbe irányuló népességmozgás relatív mértékben a központokban – elsősorban Győrben – mutatkozik meg erősebben, illetve az agglomerációs térségek domináns vonzásövön kívül eső településein.

2010 és 2020 között a teljes vizsgált magtértség belföldi vándorlási nyeresége 13 377 fő volt, amely 5,4 ezrelékes éves átlagnak felel meg. 2018-at megelőzően egy nagyjából stabil trendről beszélhetünk; az elmúlt három évet tekintve viszont az éves vándorlási nyereség mintegy kétszeresére növekedett, elsősorban a Győrbe és a közvetlenül szomszédos településekre történő vándorlás mértékében megmutatkozó jelentős növekedésnek köszönhetően. A legjelentősebb vándorlási többletet elkönyvelő települések köre kismértékben változott csak az elmúlt évtized során. A Győrrel szomszédos, vagy közel fekvő alsó-szigetközi települések (Győrújfalu, Győrzámoly, Vámoszabadi) mellett az évtized közepétől jelentősen nőtt a bevándorlás mértéke Dunaszegen, illetve a Mosonmagyaróvárral szomszédos településeken (Máriakálnok, Halászi)².

A népességmozgás nem hagyta érintetlenül a térség településeinek népességszerkezetét sem; a korstruktúra eltérő jellegű átalakulási folyamatai észlelhetők. A térség egészére elmondható, hogy – az országos trendekkel ellentétben – enyhe növekedés tapasztalható a 14 éven aluliak arányában 2010 és 2020 között; de a három körzet karakterisztikus eltéréseket mutat ebben a tekintetben. Az Alsó-Szigetközben a fiatalok aránya 19,2% volt 2020-ban, ami 2,2%-os növekedésnek felel meg 2010-hez képest, míg a Középső-Szigetköz esetében ez az arány mindössze 14,5%. Az időskorú népesség aránya minden település esetében növekedett az elmúlt évtizedet tekintve, de ebben az esetben is jelentősek a különbségek; míg egyes agglomerációs településeken (Győrzámoly, Győrújfalu, Nagybajcs, Rajka) ez a bővülés 1% alatti, addig bizonyos falvak esetében (Abda, Lipót) meghaladja az 5%-ot. Az előregedés mértéke a két városban a legjelentősebb; mind Győrben, mind pedig Mosonmagyaróváron 20% feletti a 65 év felettek aránya. A jelentős vándorlási többletet mutató települések esetében érzékelhetők a vándorlás életkori szelekciós hatásának hosszabb távú következményei; a térség tíz településén természetes szaporodás volt megfigyelhető az elmúlt évtizedben.

² Itt hívjuk fel a figyelmet, hogy vizsgálatunk idején a 2020-as évre vonatkozóan állt rendelkezésre a legfrissebb adat, így a Covid-19 járvány népességvándorlásra gyakorolt hatását nem vizsgáltuk, de feltételezhető, hogy az egyes határmenti települések népességadataiban időközben bekövetkező látványos növekedések (pl. Rajka népessége 2020-ban még 2800 fő volt, ami 2021-re 6200-ra emelkedett) háttérben az ezzel kapcsolatos szabályozók kényszerítő ereje rejlik. Érdemes lesz majd a 2022-es census népességadatainak ismeretében frissíteni a helyzetfeltáró részt.

18. ábra: A települések a demográfiai dinamika jellemzői alapján

Forrás: TeIR adatok alapján saját szerkesztés, 2021

3.4.2 Társadalmi struktúra, életkörülmények

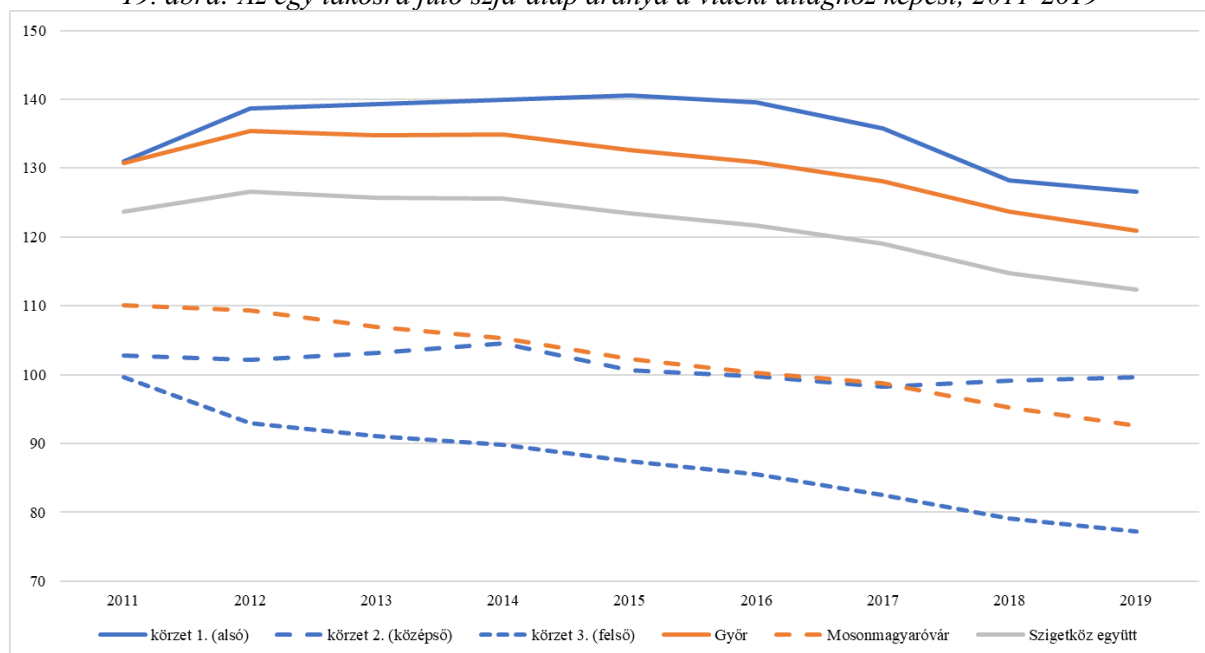
A társadalom strukturális képére és annak átalakulására reflektáló szekunder adatok körében jelen elemzés az anyagi életkörülményekre, a képzettségre, a foglalkozási státuszra, valamint az életminőséget és életstílust meghatározó egyéb indikátorokra támaszkodik. A trendek vizsgálata egyedi, míg a keresztmetszeti elemzések komplex indikátorok segítségével történik. A vizsgálati alapegység a település, tehát az elemzés elsősorban a társadalmi struktúrában mutatkozó térbeli egyenlőtlenségek megragadására alkalmas.

3.4.2.1 Anyagi életkörülmények, jövedelmi helyzet, foglalkoztatás

A jövedelmi viszonyokat tekintve elmondható, hogy a térség településeinek túlnyomó többsége esetében a jövedelemszint a vidéki átlag felett van. Ennél alacsonyabb értékeket a térség északi részén találunk, de azt figyelembe véve, hogy a jövedelemszint vizsgálatára rendelkezésre álló teljes adatunk a személyi jövedelemadó nyilvántartásából származik, ezeken a településeken jelentős torzítást okoz a külföldön dolgozók magas aránya. A körzetenként mutatkozó jövedelmi eltérésekben tartós trend mutatkozik; Győr és közvetlen vonzáskörzete kiemelkedik ebben a tekintetben. Figyelemre méltó, hogy az agglomerációs települések az évtized folyamán növelték jövedelmi előnyüket a vonzásközpontjukhoz képest. Míg 2011-ben hét, Győr vonzáskörzetében elhelyezkedő településen – Abda, Dunaszentpál, Gyórladamér, Győrújfalú, Kisbajcs, Vámoszabadi, Öttevény – volt magasabb az egy főre jutó jövedelem, mint a megyeszékhelyen, addig 2019-re további öt település – Dunaszeg, Győrzámoly, Gönyű, Kunsziget, Nagybajcs, Vének – csatlakozott ehhez a körhöz. Ezek a folyamatok is rámutatnak

a szuburbanizáció társadalmszerkezetileg szelektív jellegére; arra, hogy a központból való kiköltözésben elsősorban a felső középosztály érintett.

19. ábra: Az egy lakosra jutó szja-alap aránya a vidéki átlaghoz képest, 2011-2019

Forrás: TeIR adatok alapján saját szerkesztés, 2021

A foglalkoztatottság és munkanélküliség tekintetében nem mutathatók ki jelentősebb különbségek településtípusok és körzetek között. Az elmúlt évtized folyamatai konvergenciát mutatnak oly módon, hogy a 2010-es évek elején relatíve magas munkanélküliséggel jellemezhető települések – ide kizárólag kis lélekszámú és a városoktól relatíve távol fekvő falvak tartoztak – esetében a munkanélküliség szintje a térségi átlag közelébe, vagy az alá csökkent (3. táblázat). A munkanélküliség strukturális mutatói is kedvező képet mutatnak; a tartós munkanélküliek aránya az országos átlag mintegy fele; a munkanélkülieken belüli részarányuk egyik körzetben sem éri el a 30%-ot, mindössze Győrben magasabb ennél (34,9%).

3. táblázat: A 2010-ben magas munkanélküliséggel rendelkező települések

Település	Munkanélküliségi ráta	
	2010	2020
Vének	9,1%	1,4%
Darnózseli	8,5%	0,6%
Püski	4,8%	0,9%
Kisbodak	4,8%	1,6%
Kisbajcs	4,6%	1,1%
Szigetköz együtt	4,4%	1,6%

Forrás: TeIR adatok alapján saját szerkesztés, 2021

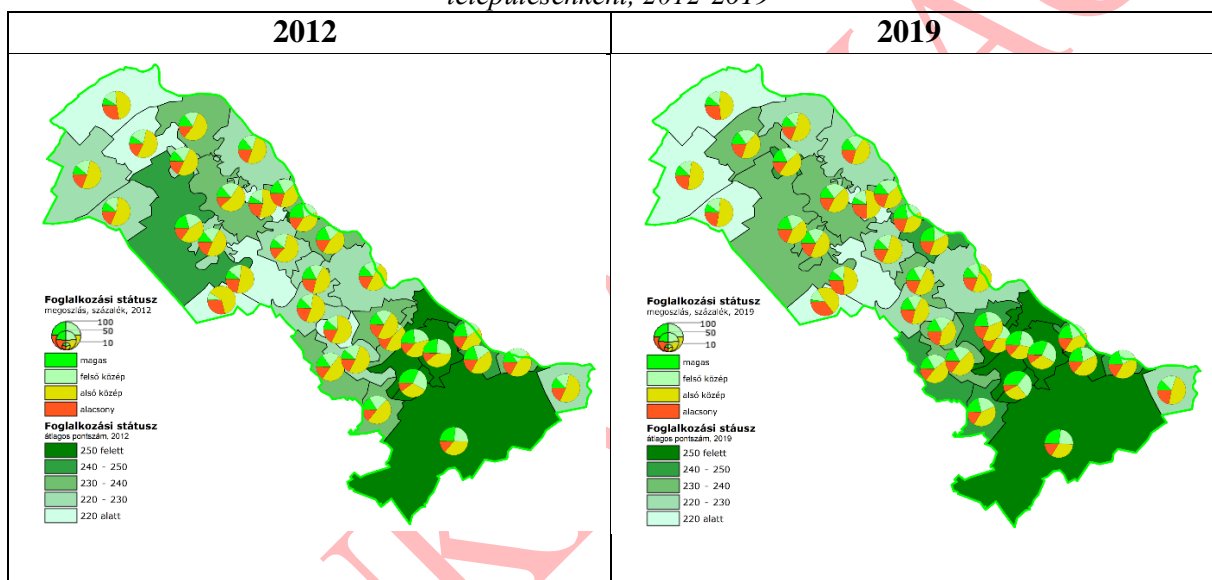
3.4.2.2 Foglalkozási státusz, társadalmi rétegződés

A foglalkoztatás mértékével szemben a foglalkozási státusz szerinti rétegződésben már erőteljesen megjelennek a területi differenciák. A magas foglalkozási státusszal rendelkező népesség aránya látványosan csökken Győrtől távolodva; a Mosonmagyaróvár közvetlen szomszédságában fekvő települések sem igazán emelkednek ki a környezetükből. Amennyiben a foglalkozási státuszt ágazatonként és tevékenységcsoportonként is vizsgáljuk, az látható,

hogy a magasabb képzettséget igénylő szolgáltatási foglalkozásokban elhelyezkedők, valamint a diplomás szellemi foglalkozással nem piaci szektorban dolgozók erősen felülreprezentáltak Győr közvetlen agglomerációjában, viszont a képzettséget igénylő ipari munkavállalók területi eloszlása nagyjából egyenletesnek mondható.

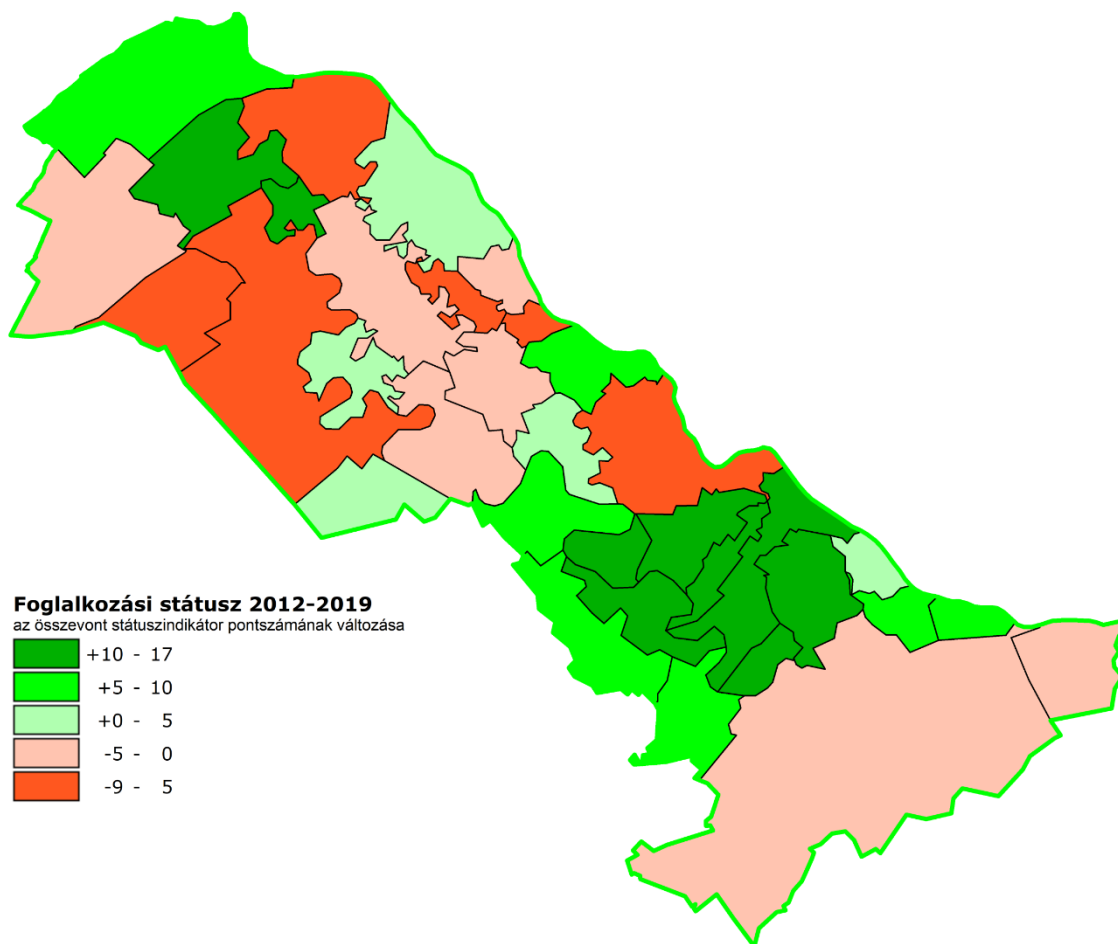
A foglalkozási státusz alapján történő megoszlás települési és térségi jellemzői nemcsak keresztmetszeti elemzésben, hanem az időbeli változás vizsgálatán keresztül is sokatmondóak annak tekintetében, hogy miként változtak a területi egyenlőtlenségek az elmúlt évtized során. Ennek érdekében a Foglalkozások Egységes Osztályozási Rendszere mentén kialakított összevont státusz-indikátor alakulását vizsgáltuk. A 2012 és 2019 közötti időszakban jól látható, hogy az elsődleges területi differenciák – az erőforrások további koncentrációja a közvetlen agglomerációban; a középső régió relatív leszakadása – erősödő tendenciát mutatnak /20. ábra, 21. ábra/.

20. ábra: Összevont státusz-indikátor és a foglalkozási státuszcsoportok szerinti megoszlás településenként, 2012-2019

Forrás: TeIR adatok alapján saját szerkesztés, 2021

21. ábra: A foglalkozási státusz változása, 2012, 2019

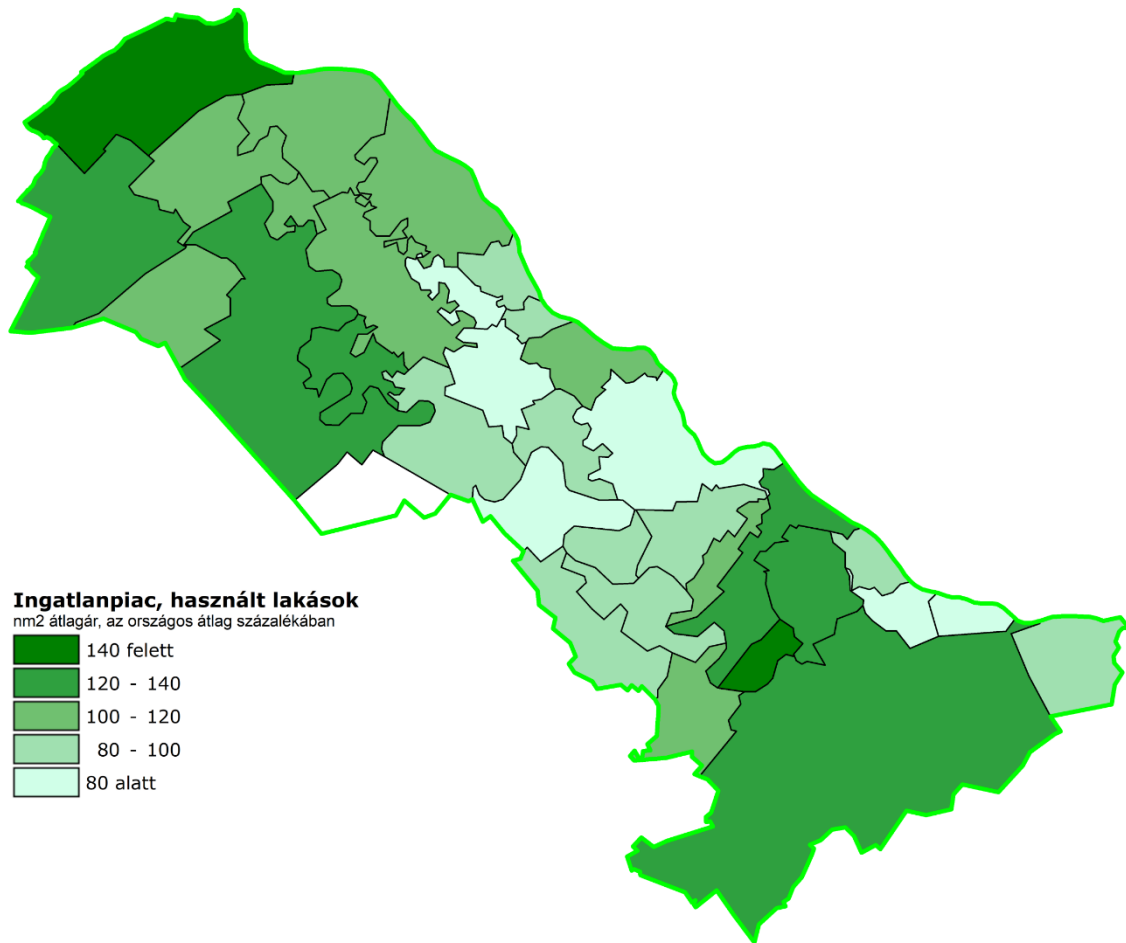

Forrás: TeIR adatok alapján saját szerkesztés, 2021

A települési fejlettség és a társadalmi státusz közötti közvetítő mutatókként foghatók fel az ingatlanpiaci adatok. Ezek egyik csoportja a lakásépítések dinamikája, másik fontos szegmense az ingatlanpiaci viszonyok alakulása, amely megragadható a használt lakások forgalmi dinamikáján és árszínvonalán keresztül. A KSH ingatlanpiaci adattárának felhasználásával középtávon, települési szinten követhetők voltak ezek a folyamatok. A 2005-2017 közötti időszakra vonatkozó átlagáruk alapján jól megmutatkozik a térség hármas megosztottsága a Középső-Szigetköz jelentős leszakadásával /22. ábra, 4. táblázat/.

Az ingatlanárakon túl fontos indikátor az ingatlanpiaci tranzakciók dinamikája, egyrészt az időbeli hullámmás, másrészt pedig a volumen tekintetében. A teljes Szigetközre vonatkozó tranzakciószám a 2008. évi mélypontot követően stabilizálódott, évente mintegy 2 000 lakás cserél gazdát, azonban a struktúra jól látható változást mutat. A tranzakciók egyre nagyobb aránya történik a két városban, míg a községekben folyamatos csökkenés látható. Ezt összevetve a lakásépítések számának alakulásával, az látható, hogy míg az agglomerációs településeken az összesített tranzakciószám (új és használt lakások) ugyanazon a szinten maradt, illetve némileg növekedett, addig a Középső-Szigetköz esetében a csökkenő számú használt lakásokra vonatkozó tranzakciót nem kompenzálja az új lakások építése.

22. ábra: A használt lakások négyzetméterenkénti átlagárának alakulása az országos vidéki átlaghoz képest, százalék, 2005-2017 összesítve

Forrás: TeIR adatok alapján saját szerkesztés, 2021

Győrt és Mosonmagyaróvárt is az elemzésbe vonva az mondható el, hogy a használt lakásállomány mintegy negyede cserélt gazdát 2005 és 2017 között, de a két város 30% feletti mutatója jelentősen eltér a községektől, a 35 településre vonatkozóan ez a mutató valamivel 7% feletti. A három körzet közötti eltérés itt is markánsan megmutatkozik, mind az összesített adat alapján, mind pedig annak tekintetében, hogy a legkevésbé dinamikus ingatlanpiaci folyamatokkal jellemezhető települések szinte kivétel nélkül a Középső Szigetközben találhatók /5. táblázat/.

4. táblázat: A használt lakások piacának alapvető adatai körzetenként, 2005-2017

	Családi ház		Társasházi		Lakótelepi		Összesen		
	darab	ár	darab	ár	darab	ár	darab	ár	arány
Alsó-Szigetköz	602	127	85	208	0		724	138	7,5
Középső-Szigetköz	196	94	4	164	0		222	97	5,4
Felső-Szigetköz	506	153	169	176	0		695	159	7,8
Győr	2 778	126	11 333	182	5 115	136	19 231	162	30,6
Mosonmagyaróvár	893	132	2 932	156	857	120	4 664	145	30,1
Együtt	4 975	129	14 523	177	5 972	133	25 536	157	25,3

Forrás: TeIR adatok alapján saját szerkesztés, 2021

5. táblázat: A használt lakások tranzakcióinak aránya a teljes lakásállomány százalékában, 2005-2017, összesítve

Település	%	Település	%	Település	%
Győr	30,6	Dunasziget	7,0	Lipót	4,5
Mosonmagyaróvár	30,2	Hédervár	6,8	Kimle	4,4
Hegyeshalom	10,6	Gönyű	6,7	Kunsziget	4,3
Győrújfalú	10,2	Bezenye	6,7	Darnózseli	4,2
Abda	9,6	Dunaszeg	6,4	Kisbodak	4,1
Rajka	9,1	Ásványráró	6,3	Vének	3,7
Győrladamér	8,1	Levél	6,2	Kisbajcs	2,8
Máriakálnok	7,9	Győrzámoly	5,6	Dunaremete	2,6
Öttevény	7,9	Halászi	5,5	Püski	1,1
Mecsér	7,9	Dunakiliti	5,2	Károlyháza	0,0
Dunaszentpál	7,4	Feketeerdő	5,1	Mosonudvar	0,0
Nagybajcs	7,3	Vámoszabadi	5,1		

Forrás: TeIR adatok alapján saját szerkesztés, 2021

3.5 GAZDASÁG

A gazdaság az a terület, ahol a leginkább indokolt funkcionális terület lehatárolást alkalmazni, hiszen a térségben kialakult valós gazdasági hálózatokat, mint alulról jövő kezdeményezéseket, célszerű adottságnak tekinteni, ezek ugyanis külső beavatkozással nehezen befolyásolhatók, ráadásul a járműiparban, mint domináns ágazatban ezek a kapcsolatok jellemzően stratégiai jelentőségűek. Gazdasági vizsgálataink esetében a korábban definiált magtértséget kiegészítettük Lébény településsel, amely ugyan városi rangú település 2013 óta, de méreténél fogva nem a városok között vettük számításba, hanem az ún. vidéki települések között. Ebbe a kategóriába csak a két centrum települést, Győrt és Mosonmagyaróvárt soroltuk. E két település elkülönült kezelését az indokolja, hogy a vizsgált gazdasági mutatók olyan mértékben koncentrálnak ezen a két településen, ami teljesen eltéríti a térségi adatokat, így együttes vizsgálatuk félrevezető lenne. Több olyan gazdasági ágazat található a térségben, ahol megkerülhetetlen a Szigetközhez közvetlenül nem tartozó, de ahhoz sok szállal kapcsolódó egyéb (pl. A Moson-síkhöz tartozó) települések vizsgálata is.

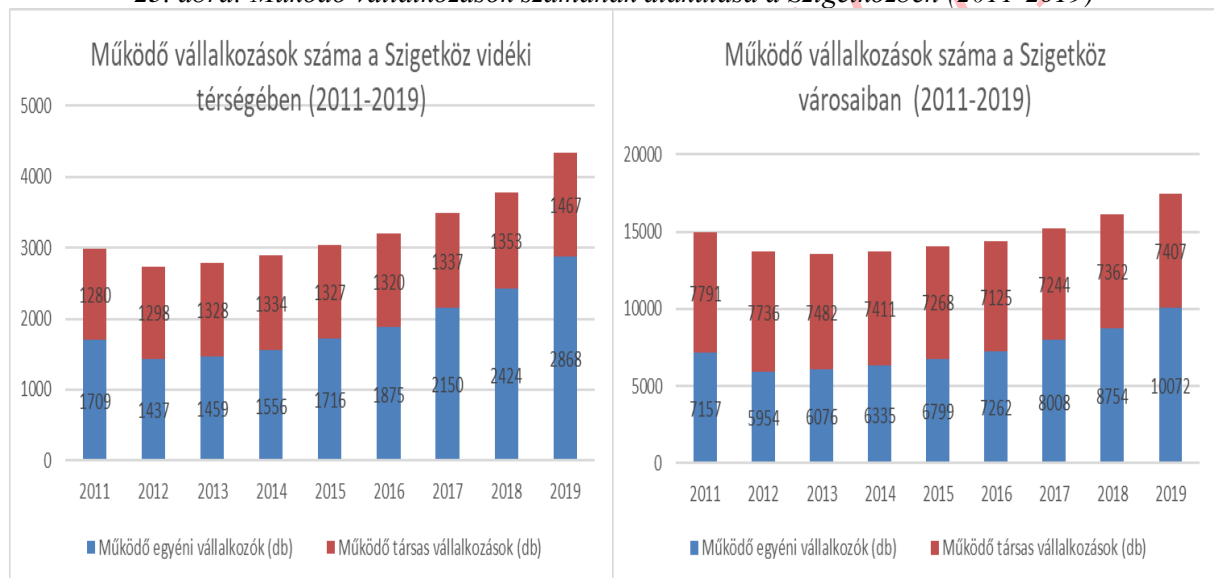
3.5.1 Gazdasági szervezetek

A projekt értelmezésében vett Szigetköz országos viszonylatban a gazdaságilag fejlett térségek közé tartozik, ahol az egy főre jutó GDP meghaladja az országos átlagot. Elsődlegesen a két centrumtelepülésnek (Győr és Mosonmagyaróvár) köszönhetően a térség regionális és vármegyei léptékben is dinamikus növekedést mutat. A legjelentősebb ágazat a gépipar, ezen belül a járműgyártás, ami a termelési érték mellett a foglalkoztatottak számában is megmutatkozik. A győri székhelyű Audi Hungaria Kft. a térség országosan is kiemelkedő szereplője. A járműipari nagyvállalatok által kialakított iparági környezet pozitív agglomerációs hatásai az egész térségben érezhetők. Ugyanakkor a települések között megfigyelhető az eltérő fejlettség és dinamika, melyet a tradicionális és újonnan kialakuló gazdasági kapcsolatrendszer is befolyásolnak. A fejlettebb mikrorégiókban a külföldi tőke beáramlása meghatározó. Az érintett vállalkozások jelentős része a gépjármű-, elektronika-, könnyűipar beszállítójaként működik. A gazdasági központokban – figyelembe véve a Moson-síknak a Szigetközhez közvetlenül nem tartozó településeit is – ipari parkok és ipari park címmel nem rendelkező ipari centrumok innovatív, inkubációs, termelékenység növelő komplex szolgáltatásai figyelhetők meg Győr és Mosonmagyaróvár mellett, Rajka, Dunakiliti, Győrladamér, Kunsziget, Lébény, Mosonszolnok és Jánossomorja településeken. A COVID-

19 járvány rámutatott, hogy ez az egyoldalú gazdasági profil a nyugat-európai és a világgazdasági konjunktúrától való erős kitettséget jelent, amit célszerű lenne a gazdaság diverzifikálásával oldani.

A regisztrált és működő gazdasági szervezetek és egyéni vállalkozók száma 2013 óta folyamatosan nő a térségben /23. ábra/, de számosságában és dinamikájában is meglehetősen eltérő jellemzőkkel bír a Szigetköz városi és vidéki térségében. 2019-ben a Szigetköz két városában (Győr és Mosonmagyaróvár) összesen 17479 egyéni és társas vállalkozás működött, ami pont négyszer annyi, mint a vidéki települések vállalkozásszáma. Ugyanakkor 2013 és 2019 között a vállalkozások száma a vidéki településeken 55%-kal, míg a városokban csak 28%-kal nőtt. A növekedés forrását mindkét térségben az egyéni vállalkozások jelentették. Azt is fontos megállapítani, hogy vidéken kétszer annyi egyéni vállalkozó van, mint társas vállalkozás, míg a városokban ez az arány csak 3:2-höz. A vidéki térségben tehát a vállalkozásszám viszonylag alacsony, ráadásul a vállalkozások területi eloszlása sem egyenletes, azok jellemzően autópályák közelében lévő településeken és ipari centrumokban koncentrálnak.

23. ábra: Működő vállalkozások számának alakulása a Szigetközben (2011-2019)

Forrás: TeIR adatok alapján saját szerkesztés, 2023

A működő társas vállalkozások méretét tekintve, ugyancsak 2019-es adatok alapján hasonló eloszlást találunk a vidéki és városi szigetközi települések esetében. A vállalkozások 88%-a tartozik a mikrovállalkozás (1-9 fős) kategóriába, 6%-a 10-19 fős, 3%-a 20-49 fős 2%-a 50-249 fős vállalkozás. A 250-499 fős kategóriában vidéken csak 3 db vállalkozást találunk, míg a városokban 16 db-ot, míg 500 fő feletti vállalkozásból vidéken szintén 3 db van, míg a városokban 17 db található. A 250 fő feletti cégek száma 2011 és 2019 között a térség egészében 26%-kal nőtt (15-ről 19-re), az 500 fő felettié száma pedig még ennél is nagyobb mértékben, 42%-kal, igaz az alacsony elemszám miatt a dinamika megtévesztő lehet. 2019-ban a 16 db győri cég mellett, Mosonmagyaróváron, Dunakilitin, Kunszigeten és Győrladaméron is regisztráltak 500 fő feletti nagyvállalatot, 250 fő felettit pedig az előbbieken túl Hegyeshalomban és Rajkán. Fontos megjegyezni, hogy a nagyvállalati kategória szereplői a városokban és vidéken egyaránt részben, vagy egészben külföldi működőtőkéhez kötődik. Győr és Mosonmagyaróvár dominanciája a vállalkozások kapcsán is jelentős, viszont ezek mellett Abdán, Győrzámolyon és Halászbiban is több, mint 400 vállalkozást regisztráltak. A mikro- és kisvállalkozások tekintetében hátráltató tényező a forgótőke hiánya, illetve a potenciális

autóipari beszállítóktól elvárt kritikus tömeg biztosítása, amelynek révén a győri felvevő piacon a kisebb termelési kapacitású vállalkozók versenypozíciója gyenge.

A szigetközi térség regisztrált vállalkozásainak ágazati megoszlása tekintetében jelentős különbségeket tudunk kimutatni város és vidék összevetésben /24. ábra/. Mindkét településtípusnál a szolgáltató szektor vállalkozásai vannak túlsúlyban, de míg vidéken az arányuk nem éri az 50%-ot, addig a városokban a gazdasági szervezetek 75%-a ebben az ágazatban működik. Meg kell jegyeznünk ugyanakkor, hogy a városokban a társas vállalkozásokon belül a tercier szektor abszolút dominanciája messze nem tükrözi vissza a gazdaság termelékenység mutatóit, hiszen a GDP közel 70%-a az iparból származik. Ebből arra is következtethetünk, hogy a szolgáltató szektor vállalkozásai elaprózottak. A másik jelentős különbség a mezőgazdasághoz köthető tevékenységek tekintetében rajzolódik ki. Vidéken – az őstermelőket is figyelembe véve – ehhez az ágazathoz köthető a gazdasági egységek 37%-a, míg a városokban ez az arány csupán 12%.

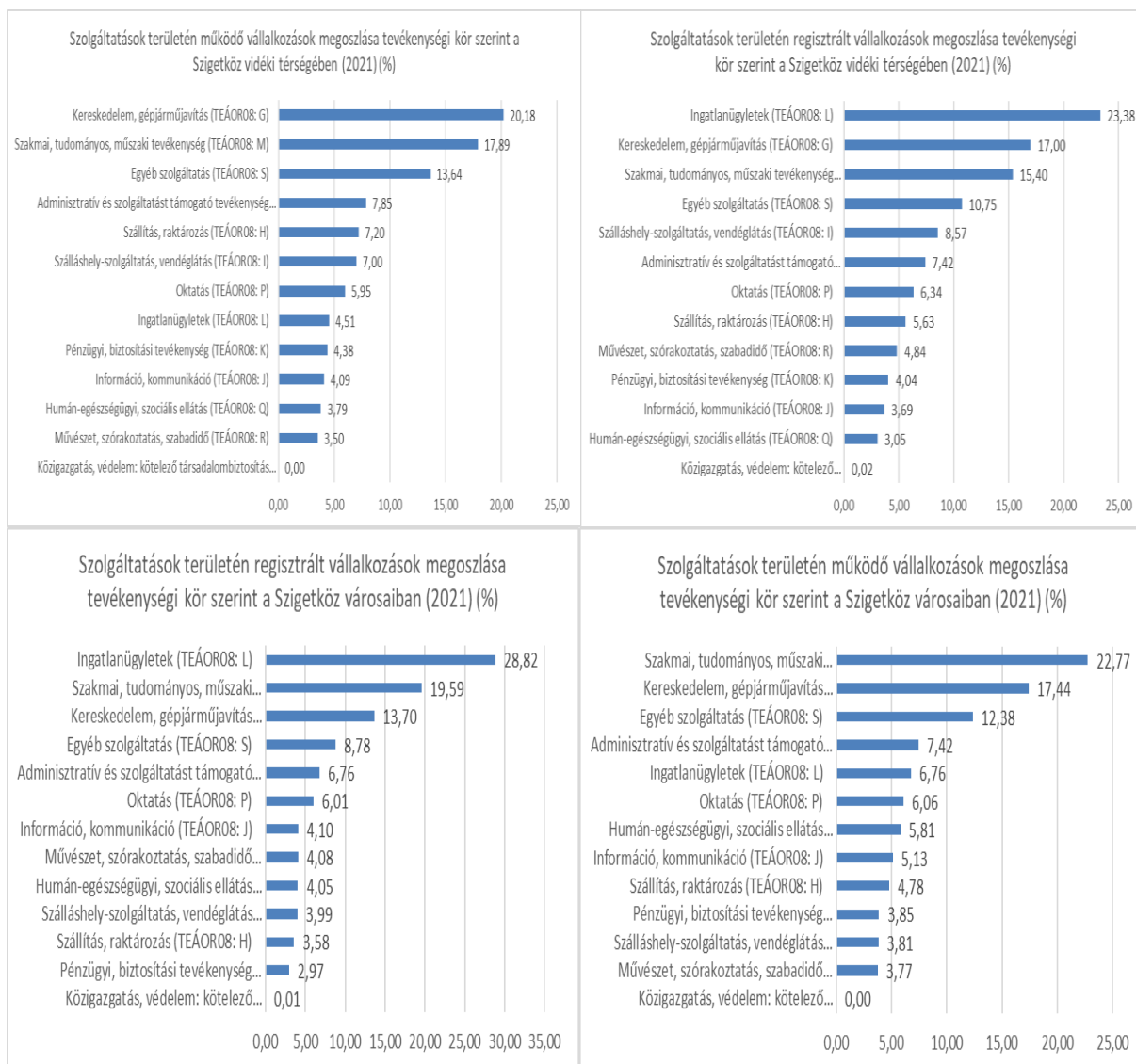
24. ábra: A regisztrált vállalkozások szektorok szerinti megoszlása a Szigetközben, 2021

Forrás: TeIR adatok alapján saját szerkesztés, 2023

A gazdasági szektorokon belüli al-ágazatok struktúráját vizsgálva, nemcsak város-vidék viszonylatban, de regisztrált és működő vállalkozás összevetésben is jelentős különbségeket tudunk kimutatni. Az ipar esetében a különbség csak a város-vidék bontásban értelmezhető, hiszen míg a városokban az iparon belül az építőipar aránya 60%, addig vidéken ez az arány meghaladja a 70%-ot is. Az iparon belül a feldolgozóipar túlsúlya minden térségtípusnál megfigyelhető, vidéken 95%, míg a városokban 91% a részaránya. A tercier szektor esetében azonban bonyolultabb a kép, a struktúra mindkét viszonylatban jelentős különbségeket mutat /25. ábra/.

25. ábra: Szolgáltatások területén regisztrált és működő vállalkozások megoszlása tevékenységi kör szerint a Szigetköz vidéki és városi térségében, %, 2021

Forrás: TeIR adatok alapján saját szerkesztés, 2023

A térség szolgáltatási szektorára jellemző, hogy a regisztrált vállalkozások legmagasabb arányban – városban és vidéken egyaránt – az ingatlanügyletekkel foglalkozó gazdasági szervezetek, illetve a szakmai, tudományos műszaki tevékenységgel foglalkozó vállalkozások – ebben vélhetően szerepe van a Széchenyi Egyetem és a térségben lévő nagyvállalatok által kialakított serkentő innovációs miliőnek. Szintén magas a kereskedelemmel, gépjárműjavítással és az építőiparral foglalkozó cégek aránya. Ugyanakkor a működő vállalkozások között az ingatlanközvetítők aránya a fentieknek csak töredéke. Érdekes az is, hogy vidéken más al-ágazatokhoz képest viszonylag magas a szállítás, raktározás, illetve a szálláshely szolgáltatás, vendéglátás részaránya a regisztrált és a működő vállalkozásoknál egyaránt, míg ezek a tevékenységek a városokban sokkal hátrább sorolódnak.

3.5.2 Ágazati szerkezet

Az ágazatokon belül a projekt már az előzetes kutatási tervben is két szegmensre koncentrált, ezekkel foglalkozunk részletesebben.

3.5.2.1 Agrárium

A térség agráriumának nagy hagyományokkal rendelkezik. Ebben elévülhetetlen érdemei vannak a Széchenyi István Egyetem Albert Kázmér Mosonmagyaróvári Karának, amely az

ország legrégebbi agrár felsőoktatási intézményeként, már több mint 200 éve járul hozzá a térség mezőgazdasági szakembereinek képzéséhez, és jár élen az agrár innovációk terén. Igaz, a mezőgazdasági termelés a térségben a hozzáadott értéknek csupán a 4%-át adja a térségben, ami gyakorlatilag az országos átlagnak megfelelő arány, bár ennél alacsonyabb mutatóval csak Pest vármegye rendelkezik. Megjegyezzük ugyanakkor, hogy a mezőgazdaság szerény hozzájárulása a vármegyei és térségi GDP-hez nem az ágazat elmaradottságára utaló jel, csupán annak relatív alacsony súlyát jelzi a vármegye és a térség határozott ipari profiljához képest, ugyanakkor az ágazat hatékonysági mutatói kifejezetten kedvezőek országos összehasonlításban is.

Az agráriumban tevékenykedik a térségi vállalkozások mintegy 15%-a, igaz, a társas vállalkozásokon belül az ágazat aránya jóval kisebb, csupán 3%, és a vármegyén belül is térségünkre jut 1000 lakosra a legkevesebb östermelő. Megfigyelhetjük, hogy azokon a településeken, ahol egykor nagy hagyománya volt a zöldségtermesztésnek, állattenyésztésnek, ma is több östermelőt találunk (pl. Dunakiliti, Halászi, Lipót).

A Szigetközben nagy kiterjedésben öntés réti talajok és csernozjom talajképződési folyamatok érvényesülnek. A termőterület legnagyobb része a talaj (magas mész- és humusztartalmú öntés réti és csernozjom talajok) és az éghajlati adottságoknak megfelelően szántó művelési ágba tartozik, kevés a gyümölcsös. A vetésszerkezetről elmondható, hogy a fő növények (búza, kukorica, napraforgó, őszi káposztarepce) aránya a szántóterületen belül meghaladja az 50 %-ot. A takarmánynövények vetésterülete az állatállomány csökkenésével egyenes arányban csökken. Ezzel párhuzamosan a kevésbé jó minőségű, ártéri területeken a legelő hasznosítású parcellák száma is látványosan csökken, a mezőgazdasági támogatási rendszer anomáliáinak köszönhetően helyenként annak szántóterületként való hasznosításával kísérleteznek a helyi gazdák. A kézimunka igényes zöldségtermelés közel 90 %-a, egyéni gazdálkodók kezében van (burgonya, sárgarépa, zeller, paszternák stb.). Az elmúlt években néhány helyen gyümölcsültetvények telepítésére került sor. Pl.: Rajka, Levél, Várbalog, Halászi, Kimle, Nagybajcs, Hédervár településeken. Többek között dió, kajszi, bodza, melynek művelése, feldolgozása, raktározása, piacra jutása további lehetőségeket ad a térségnek. Az egykor nagyhírű, termásvíz hasznosításával működő virágkertészetek (Lipót, Lébény) meghatározó szerepet tölthettek be, munkát biztosítottak a helyi lakosság számára. Újraélesztésükkel színesedhetne a helyi termék paletta.

A Szigetközben az erdőgazdálkodás évtizedekkel ezelőtt jelentős szerepet töltött be. Mivel a területek döntő része a hullámtéren van, a Duna elterelése jelentős hatással volt az erdőgazdaságra. Térségünkben tudatos és tervezett vadgazdálkodás folyik a helyi vadászati közösségek keretében. A vadásztársaságok egyre inkább bekapcsolódnak a helyi iskolások, óvodások környezettudatos nevelésében, ami alapot adhat az erdei iskolák térségi elterjesztésének is.

Erős tendencia a térségben, hogy a háztáji állattartás mellett a nagyüzemi állattenyésztés is visszaszorulóban van. Tejelő tehenészet fejlesztése történt 2015-ben Károlyházán és Mosonszolnokon. A húszüzemek (Darnózseli, Vámoszabadi) jellemzően nem magyar vágóhídról szerzik be az alapanyagot, hanem az olcsóbb nyugati piacokról.

Az agráriumban csökkenő szerepe ellenére a közösség területén egyre inkább előtérbe kerülő helyi termékek, köztük a méz, lekvár, sajt, hentesáru, zöldség, gyümölcs feldolgozások, amelyek mind arculati, mind fejlesztési szempontból irányadó szerepűek lehetnek. A fizetőképes kereslet rendelkezésre áll hozzá a térségben. Jó kezdeményezéseket látunk; elindult két különböző alapokon nyugvó közösségi gazdasági kezdeményezés: a Máriakálnok központú Szigetközi Szatyor, és a Dunaszigeti Zöldségközösség tevékenysége. Az előző esetben egy internetes felületen bejelentkezve rendelhető meg az áru (zöldség, gyümölcs, tej, tejtermék,

hentesáru, lekvár, méz), melyet heti egy alkalommal egy vásár keretében lehet átvenni a Szigetközi Szatyor kezdeményezésében. Az utóbbi formát egy mezőgazdasággal foglalkozó fiatal család indította útjára Dunaszigeti Zöltségközösség néven. Itt hetente azt kapja meg a vásárló egy dobozban előre, díjként fizetett fix áron, ami éppen megteremt a gazdaságban. A jó ötlet továbbfejlesztéséhez, megismertetéséhez összehangolt marketing, a helyi termékek megismertetése, helyi piacra jutása nélkülözhetetlen.

Ugyanakkor azt is meg kell jegyezni, hogy a térség agráriumára a gazdálkodók elöregedése jellemző. A generációváltás az ágazatban még nem zajlott le. Vélhetően ennek is köszönhető, hogy a gazdák jellemzően rövidtávú profitmaximalizáló szemléletűek, kevésbé fogékonyak azokra a művelési ágakra, termelési módokra, eszközökre, termékszerkezetre stb. érintő ágazati újításokra, amelyek valójában a tradicionális mezőgazdasági termeléshez való részleges visszatérést támogatják, és ezáltal az ENSZ hosszútávú fenntarthatósági (SDG) céljainak megvalósulását segítik elő, amelyek összhangban vannak az EU közös agrárpolitikájának (CAP) prioritásaival is. A másik jellemző irány a mezőgazdaságban a digitalizációra épülő precíziós növény- és állattenyésztés terjedése, ami azonban rendkívül költség-, szakember- és technologiaigényes termelési mód, ezért a méretgazdaságosságához nagyobb üzemméretre van szükség, ami a térség elaprózott birtokszerkezetének ismeretében, csak kevés gazdálkodó számára megvalósítható.

3.5.2.2 Turizmus

A regisztrált, szolgáltatási szektorba tartozó vállalkozásokon belül viszonylag magasabb (10%) a szálláshely-szolgáltató, vendéglátó vállalkozások aránya. 2016-tól 2019-ig a kereskedelmi szálláshelyek vendégeinek száma 14%-kal (336 836 főről 391 177 főre), míg az ott töltött vendégéjszakák száma 16%-kal (650 656-ról 742 494-re) növekedett. A 2020-as koronavírus járvány hatásai azonban az idegenforgalmi statisztikai adatokban mutatkoznak meg leginkább. 2020-ban mindösszesen 317.408 vendégéjszakát regisztráltak. A csökkenés aránya Győrben 61%-os, a 2019-es 45ezer vendégéjszakához képest 2020-ban 17ezer vendégéjszakát töltöttek el a városban, melynek jelentős részét valószínűsíthetően az üzleti turizmus generálta. Az átlagos tartózkodási időben nem következett be nagy változás, minimálisan esett vissza az átlag az elmúlt évekhez képest (2,4, 2,5 vendégéjszakáról 2,2 vendégéjszakára), ez vélhetően az üzleti turizmus dominanciájának tudható be, amely a vírushelyzet előtt is meghatározó volt. A tartózkodási idő kapcsán érdemes kiemelni, hogy egy-egy – alapvetően a szabadidős turizmusra építő – településen tapasztalható a tartózkodási idő drasztikus csökkenése, pl. Gönyű esetében a korábbi 5-6 éjszakai tartózkodás 2020-ra 3,7 éjszakra csökkent. Érdekesség, hogy Lipóton a tartózkodási idő változatlan, minimálisan még növekedett is 2020-ban, vélhetően a korlátozások feloldásának idején.

A külföldi és belföldi vendég- és vendégéjszakashámok is csökkentek 2020-ban, azonban amíg a belföldi vendégéjszakák kb. a felére, a külföldi vendégéjszakák mintegy harmadára estek vissza. A külföldiek aránya azonban a járványhelyzet előtt – az országos átlaghoz képest - kifejezetten magas volt, ez a határhoz való közelségnek tudható be (ez idegenforgalmi, üzleti és átutazó forgalmat is generál).

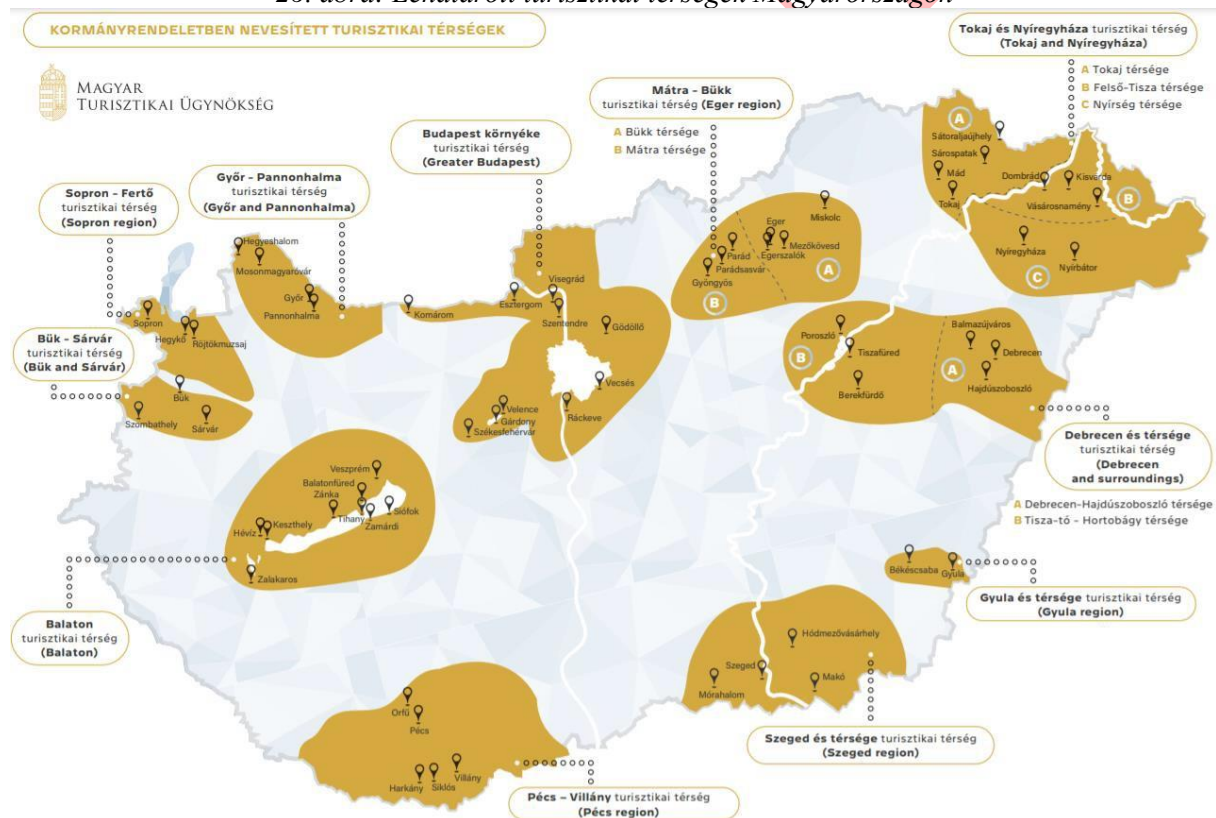
A fentiekben ismertetett tendenciák a magán szálláshelyek (Üzleti célú egyéb szálláshelyek) vendégforgalmából is kirajzolódnak, 2020-ban 23 ezer vendég 66 ezer vendégéjszakát generált, szemben a 2019-ben megforduló 42 ezer vendég által generált 96 ezer vendégéjszakával. A 2020-as adatokat leszámítva a magán szálláshelyek vendégforgalma dinamikusan növekedett, illetve a térségi átlagnál magasabb tartózkodási idő arra enged következtetni, hogy arányaiban magasabb a magán szálláshelyeken a szabadidős turizmus.

A turizmus, vendéglátás területén működő mikro- és kisvállalkozások egy része a sok esetben nem tudott megerősödni. Falusi szálláshelyek - és kereskedelmi szálláshelyek férőhely száma

csökkenő mértékű. Legnagyobb idegenforgalmat bonyolító települések a fürdőre épülő Lipót és a határ település Hegyeshalom. Turisztikai szállásadók közül magas kategóriájú szálloda a lipóti Orchidea Hotel, dunakiliti Diamant Wellness Hotel, hegyeshalmi Paprika Csárda. Lipóton szinte minden második házban működik szoba kiadó, sokszor kiegészítő szolgáltatások nélkül, ami a szintén a termálfürdőre épülő környékbeli minőségi falusi szálláshelyek esélyeit rontja. A Mosoni-Duna mentén Rajkán, Dunakilitin, Halászin, Kimlén, Dunaszegen működik kiépített kemping. A Zátunyi-Duna mellett Dunaszigeten találunk több kisebb kempinget. A páratlan természeti erőforrásaink koncepcionális fejlesztése biztosít egységes irányvonalat az öko-, vízi-, kerékpáros-, lovas-, vadászati-, szakrális turizmusnak. A Szigetköz természeti értékeire épülő falusi vendéglátóhelyek és kempingek sok turistát vonzanak a térségbe, ugyanakkor összehangolt, egymással kommunikáló, alternatív szolgáltatásokat nyújtó, erős marketinggel rendelkező vállalkozások szükségesek annak érdekében, hogy termálfürdőkkel és a wellness szállókkal versenyben maradjanak és a vendégek itt töltött napjainak száma növekedjen. Az ökológiai egyensúly fenntartása érdekében is szükséges, hogy inkább a minőségi, mint a mennyiségi turizmust fejlesszük.

A kormány - a Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2030 – Turizmus 2.0 stratégia céljaival összhangban 11 db turisztikai térséget jelölt ki, mellyel a cél a turisztikai feladatok ellátásának hatékonyabbá tétele, jól kommunikálható és körülhatárolható fogadóterületek létrehozása.

26. ábra: Lehatárolt turisztikai térségek Magyarországon

Forrás: <https://mtu.gov.hu/documents/prod/TERKEP-ARANY-JO-1008.pdf>

A Magyar Turisztikai Ügynökség Győr-Pannonhalma turisztikai térségként nevesítette a desztinációt, amely egy viszonylag kis kiterjedésű, könnyen bejárható, de számos kulturális és egyéb értéket tartogató területet ölel fel. Az összekapcsolás alapja, hogy

- Pannonhalma az ország ikonikus pontja, a világörökség részeként a Bencés Főapátság monumentális épülete és környezete kiemelkedő látogatói élményt biztosít;

- Győr számos kulturális, szakrális kincse mellett Mosonmagyaróvárral kiegészülve az innovatív élményszerzés forrása is egyben;
- A Szigetköz zezugos vízi világa az aktív kikapcsolódás szerelmeseit hívja kalandozásra kajakban, kenuban, illetve kétkeréken szárazföldön egyaránt.

A Győr-Pannonhalma turisztikai térség településlistája:

Abda, Ásványráró, Dunakiliti, Dunaszeg, Dunasziget, Gönyű, Győr, Gyórladamér, Győrújbarát, Halászi, Hédervár, Hegyeshalom, Ikrény, Kimle, Kunsziget, Lébény, Lipót, Mosonmagyaróvár, Nyúl, Pannonhalma, Rajka.

A TDM elnevezése nem szerencsés, mivel az eredeti tervekkel ellentétben Szigetköz kimaradt a desztináció elnevezéséből (Győr – Szigetköz – Pannonhalma helyett csak Győr-Pannonhalma lett a desztináció neve), illetve problémás, hogy több település nem szerepel a turisztikai desztináció településlistáján, melyek egyértelműen a Szigetközhez tartoznak (Kisbodak, Dunaremete, Dunaszentpál, Máriakálnok, Győrzámoly, Vének stb.), és így egyrészt nem összefüggő a turisztikai értelemben vett desztináció területe, másrészt több település pályázati forrástól esik majd el, hiszen nem lesz jogosult a desztináció településeinek kiírt pályázati támogatásokra. Viszont a Győr-Pannonhalma turisztikai térség már elfogadott desztinációfejlesztési stratégiával rendelkezik.

Győr-Moson-Sopron vármegye számos értékkel, népművészeti és kulturális hagyománnyal, épített örökséggel, gasztronómiai nevezetességgel, gyógyvíz- és fürdőkultúrával rendelkezik, így a Szigetköz térség is gazdag kulturális örökségben. A vármegyei értéktárban szereplő 103 db vármegyei érték (megyerikum) közül 38 db (több, mint az értékek egyharmada) Szigetközben található.

A Szigetközi Natúrpark keretében, 2020. novemberben megalakult a Szigetköz Tájegységi Értéktár Bizottság, amely a Szigetközben fellelhető tájegységi nemzeti értékek feltárását, dokumentálását és ezen keresztül a térségi identitás erősítését tűzte ki céljává. Jelenleg 15 db érték szerepel az értéktárban.

Győr városhoz kapcsolódóan, illetve a térségi települések helytörténeti és szakrális értékei kapcsán elsősorban a kulturális örökség szakterülethez sorolandó értékek találhatóak meg. A Szigetközi tájegység különleges természeti adottságai, illetve az épített környezeti értékek is meghatározóak. A térségi sajátosságokra figyelemmel az ipari, műszaki megoldások (elsősorban Győr Audi), illetve az agrár és élelmiszergazdasági értékek (Lipóti kenyér, Szigetközi ecetes hal stb.) is jelentősek.

Győr városában a Széchenyi 2020 fejlesztési program keretében összesen 877 db fejlesztési projekt valósult meg, ebből 54 db-ot Győr Megyei Jogú Város Önkormányzata bonyolított. Turisztikai fejlesztéseket tekintve, Győr város nagyobb volumenű beruházásai a Modern Városok Program keretében valósultak meg, a jelenlegi / közeljövőben tervezett fejlesztések szintén a program keretében zajlanak: fürdőberuházás, színház felújítás, konferenciaközpont létrehozása - illeszkedve a kulturális termékportfólióhoz.

Mosonmagyaróváron a Széchenyi 2020 fejlesztési program keretében összesen 292 db fejlesztési projekt valósult meg, ebből 17 db-ot bonyolított le Mosonmagyaróvár Város Önkormányzata. Mosonmagyaróvár - elsősorban turisztikai - fejlesztésének alapját a Mosonmagyaróvári Vár fejlesztése képezi, hiszen a tervek szerint több ütemben megvalósuló fejlesztési projektek megteremtik a vár turisztikai hasznosításának feltételeit, infrastruktúráját, bekapcsolva a szabadidős turizmus indukálta idegenforgalmi vérkeringésbe.

Szigetköz kisebb településein elsősorban a TOP keretében valósultak meg kisebb volumenű, pontszerű fejlesztések, melyek hozzájárultak a térség gazdaságának és turisztikai kínálatának

fejlesztéséhez (helyi gazdaság fejlesztése, közút és kerékpárút-építések, belvízelvezetési rendszerek fejlesztése, energetikai korszerűsítések, szociális és egészségügyi intézmények fejlesztése, fenntartható turizmusfejlesztés). A jövőbeni fejlesztéseket tekintve a térség a turisztikai és közlekedési információs rendszerek fejlesztését és az elérhetőség javítását tervezi, melynek részét képezi az EV6 és EV13 közötti összeköttetés megteremtése is. Ahhoz, hogy a Szigetköz idegenforgalma fellendüljön, további koordinált fejlesztésekre (turisztikai infrastruktúra, kínálat minősége), márkázásra és kommunikációra van szükség. Tekintve, hogy nem cél a tömegturizmus, a fejlesztéseket a célcsoport igényeire figyelemmel szükséges tervezni.

Csallóköz és Szigetköz, illetve a csallóközi és szigetközi települések együttműködését, összehangolt fejlesztését több határon átnyúló projekt, együttműködés támogatja. A Szigetköz és Csallóköz településeit tömörítő Cultractive-kezdemenyezés keretében a régióban tematikus túraútvonalakat, építészeti látványosságokat és kulturális rendezvényeket kínálnak a helyiek, valamint Magyarország és Szlovákia területéről érkező turisták számára, összekapcsolva a két desztinációt. Az együttműködés az Interreg V-A Szlovákia-Magyarország Együttműködési Program keretében valósult meg. Az "Ecoregion SKHU" INTERREG projekt a Dunajské luh / Dunamenti Tájvédelmi Terület és a Szigetközi Natúrpark természeti örökségének közös fejlesztésére összpontosít, területileg Szlovákiában Pozsonytól egészen a Nagyléli-szigetig terjed 1 228 400 hektáron, Magyarországon a Szigetköz tájegységre fókuszál (26 település). A projekt az ökoturizmus és a környezetvédelmi oktatási infrastruktúra ("Ecoregion SKAT") kiépítésének első szakaszának folytatása, amelyet az Interreg SK-AT határokon átnyúló együttműködési program finanszíroz, a projekt címe: A biológiai sokféleség fokozása a természeti örökség megőrzése érdekében a szlovák-magyar határon átnyúló régióban.

A térségben nagyobb nemzetközi jelentőségű műemlék nemigen található, a meglévő műemlékeinkről is kevés az idegen nyelvű tájékoztató. Nagyobb attrakciókban nem bővelkedik, nincs szőlő-bor, hegy, vár, barlang. Meglévő kastélyaink idegen tulajdonban vannak. A térségnek kiemelt turisztikai eseménye a mecséri ladikos fesztivál, a dunaszegi gulyahajtás, vámoszabadi halfesztivál. Nagy tömegeket vonzó „mega-eseményé” marketing és forráshiány miatt még nem mindegyik nőtte ki magát.

A néprajzi, nemzetiségi, történelmi és kulturális, sport hagyományok megőrzését számos civil szervezet tekinti feladatának. Az országos és vármegyei átlaghoz képest számuk kevesebb. Mind országos szinten mind a megyében szinte kétszerese a *non-profit szervezetek* száma a natúrpark területéhez.

3.6 CSALLÓKÖZ HELYZETELEMLÉZÉSE

A Csallóközre vonatkozóan a projektben önálló helyzetfeltáró tanulmány készült, amelyet az *1. melléklet* tartalmaz. Mivel a Csallóköz Szlovákia területéhez tartozik, szuverenitási aggályokat vetne fel, ha jelen (magyar fél által készített) középtávú stratégia beavatkozási területeket azonosítana, jövőképet, célokat, intézkedéseket, fogalmazna meg a szlovák terület egységre, ezért ettől eltekintettünk. Ugyanakkor a projekt kiindulópontjának tekintett, tervezett vízügyi beavatkozás a szlovák és a magyar oldalt egyaránt érinti, és függetlenül az ütemezés két fél közti harmonizációjának megvalósulásától a teljes vízgyűjtő terület ökoszisztémájára hatással lesz, tehát indokolt a Csallóközre önálló tanulmányt készíteni, ami azonban a fenti okok miatt nem képezi a törzsszöveg részét, csupán annak mellékletét. A céloknál viszont jelezzük a magyar oldalhoz való kapcsolódás lehetőségét, a külső koherencia vizsgálatánál pedig kitérünk az Európai Területi Együttműködések célterületen belül az adott határszakaszt érintő Interreg források illeszkedésének elemzésére is.

3.7 SWOT

Térszerkezet	
Erősségek	Gyengeségek
A térségi központok pozíciója	Városok és az agglomeráció közötti kooperáció és együttműködés hiánya
A határok, a fővárosok közelsége	A közlekedési infrastruktúra mennyiségi és minőségi fejlesztésre szorul
Külső elérhetőség, illetve az összekapcsoltság a súlyponti térségekkel megfelelően kiépített	Csallóközt érintő politikai, jogszabályi környezet
Lehetőségek	Veszélyek
A nagyvárosi agglomeráció közlekedésének megszervezése, elérhetőség javítása	A belföldi és a határon túli agglomerációk kontroll nélküli terjeszkedése konfliktusokat okozhat
Szorosabb együttműködések a határon túli térségekkel, központokkal	Településrendszeren belüli kommunikáció és információ áramlás hiányosságai
Társadalom	
Erősségek	Gyengeségek
Az agglomeráció népességének korszerkezete dinamizálódik	Belső egyenlőtlenségek a foglalkozási státuszok esetén (kiemelten az agglomerálódó települések és a térség középső települései között)
A népesség munkaerőpiaci aktivitása és a jövedelemszintje növekszik	Humán infrastruktúra elérhetőségének egyenlőtlenségei a térségen belül
A társadalom képzettségi szintje magas főleg az agglomerálódó térségekben	
Lehetőségek	Veszélyek
A népességnövekedés következtében a humán infrastruktúra fejlesztése (ami egyben feladat is)	Az agglomerálódó települések esetében a népesség növekedése, és ezzel együtt a beépített területek növekedése konfliktusokhoz vezethet
	Az ingázás miatt növekvő környezeti és infrastrukturális terheltség
	Munkaerőhiány az egyes ágazatokban és foglalkozási státuszokban (Pozsony és Bécs elszívó hatása)
Gazdaság	
Erősségek	Gyengeségek
Fejlett gazdaság, magas egy főre jutó GDP	Egyprofilú gazdaság
Magas foglalkoztatás	A nagyvállalatok területi koncentrációja
Kedvező jövedelmi viszonyok	GDP hozzájárulás tekintetében gyenge és elaprózott terciér szektor
Szakképzett munkaerő jelenléte	KKV-k alacsony termelékenységé
KKV-k magas száma	Kihasználatlan gazdasági potenciálok
Mezőgazdasági termőterület nagy aránya	Turisztikai szempontból nincs egységes arculat, márka
Lehetőségek	Veszélyek

A térség „nyugati kapu” szerepe a gazdaságban – határon átnyúló együttműködések dinamizálása	Az egyprofilú gazdaság (jármű ipar) nyugat-európai és világ konjunktúrájának való kitettsége erősödik
A turisztikai kínálat (szálláshelyek, vendéglátóhelyek) mennyiségi és minőségi fejlesztése	Mezőgazdasági termelők elöregedése, generációváltás szükségessége
Digitalizáció	A klímaváltozás és a folyóvizek által befolyásolt talajvízszint növeli a mezőgazdaság kitettségét (aszály)
Számos bővíthető, továbbfejleszthető sikeres kezdeményezés a közösségi mezőgazdaság területén	A mezőgazdasági termelők rövidtávú profitszemlélete a fenntarthatósági célok elérését veszélyezteti
A térség egyetlen felsőoktatási intézménye, a Széchenyi István Egyetem oktatási és kutatási potenciáljának jobb kihasználása	Külföldi tulajdonú vállalatok magas aránya
A térség innovációs potenciáljának erősítése	A képzett munkaerő elvándorlása (határon túli fővárosok vonzása erős)
Helyi termékekre alapozott gazdaságfejlesztés	
Környezet	
Erősségek	Gyengeségek
Értékes természeti örökség és ahhoz kapcsolódó intézményrendszer jelenléte a térségben: táji világörökség, nemzeti park, natúrpark, tájvédelmi körzetek	A jelenlegi vízjárásban megszokott paraméterek megváltozása negatív hatást gyakorol a Szigetköz vízellátottságára, ökológiai állapotára és mezőgazdasági potenciáljára
Jó minőségű termőtalaj	A térség felszíni vízfolyásai döntően a vármegye/ország határain kívülről érkeznek
Bőséges és viszonylag jó területi eloszlású termál- és gyógyvízkészlet	Védett természeti területek belterületen belüli csekély száma
Gazdag felszíni és felszín alatti vízkészlet	A klímaváltozás egyes helyi értékekre gyakorolt hatásának monitoringja és a jövőbeli hatások vizsgálata nem megoldott
A természeti, táji, kulturális és építészeti örökség komplex megléte, hasznosíthatósága, bemutatása	Az élővilág sérülékenysége a települések területének egyes részein jelentős
Az elmúlt időszakban végrehajtott vízrendezési munkálatok csökkentették az árvízveszélyt, valamint növelték a terület ökológiai potenciálját	
Lehetőségek	Veszélyek
Környezetkímélő talajművelés, precíziós mezőgazdaság módszereinek szélesebb körű elterjedése	A felszíni- és felszín alatti vízbázis kitettsége a szennyezésekkel szemben
A természeti örökség sokrétű, komplex, fenntartható hasznosítása, szemléletformálásban betöltött szerepe	Felszíni vízkészletek mennyiségi csökkenése az éghajlatváltozás és/vagy emberi tevékenység következtében
Helyi kezdeményezéseken alapuló természetközeli, természetmegőrző megoldások terjedése, támogatása	Beépítettség és burkolt felületek további növekedésének negatív hatása a biológiaiag produktív területekre

<p>Határon átnyúló együttműködési lehetőségek megvalósítása a természeti- és környezeti állapot javítása, fenntartása, valamint a térség közös, helyi értékeken alapuló fejlesztési irányainak kidolgozása érdekében</p>	<p>Felszín alatti vizek túlhasználata</p>
<p>Vízrendezési munkálatok folytatása a vízáramlási viszonyok és az ökológiai potenciál javítása, az árvizek levezetése a talajvízkészletek mennyiségének megőrzése és/vagy növelése, illetve minőségének javítása érdekében</p>	

MUNKANYAG

4 A STRATÉGIA ÁLTALÁNOS JÖVŐKÉPE ÉS CÉLJAI

Az Insula Magna Térség víziója, hogy a Szigetköz-Csallóköz térsége határon átnyúló, európai mintaadó fejlesztési területté váljon, amely jó gyakorlatként szolgálhat arra, hogyan kell egy megújuló természeti erőforrás (víz) révén összekötött határmenti térségben innovatív módszerekkel, természet alapú megoldások felhasználásával, olyan komplex fejlesztést végrehajtani, ami a kiindulópontot jelentő ártér rehabilitáción túl a térséget gazdasági teljesítményének növeléséhez, versenyképességének javulásához, és egyben a társadalom rezilienciájának és tudatosságának növeléséhez is hozzásegíti. Célként jelenik meg továbbá a helyi erőforrásokra alapozott, endogén, klíma adaptív térségi gazdaságfejlesztés, amely úgy próbál megfelelni az európai és globális kihívásoknak, hogy közben figyelembe veszi a környezet- és természetvédelmi szempontokat, és tiszteletben tartja a térségi ökoszisztémát.

A Szigetköz szlogenje mindezen célok figyelembevételével a BÉTA Szigetköz³, amely:

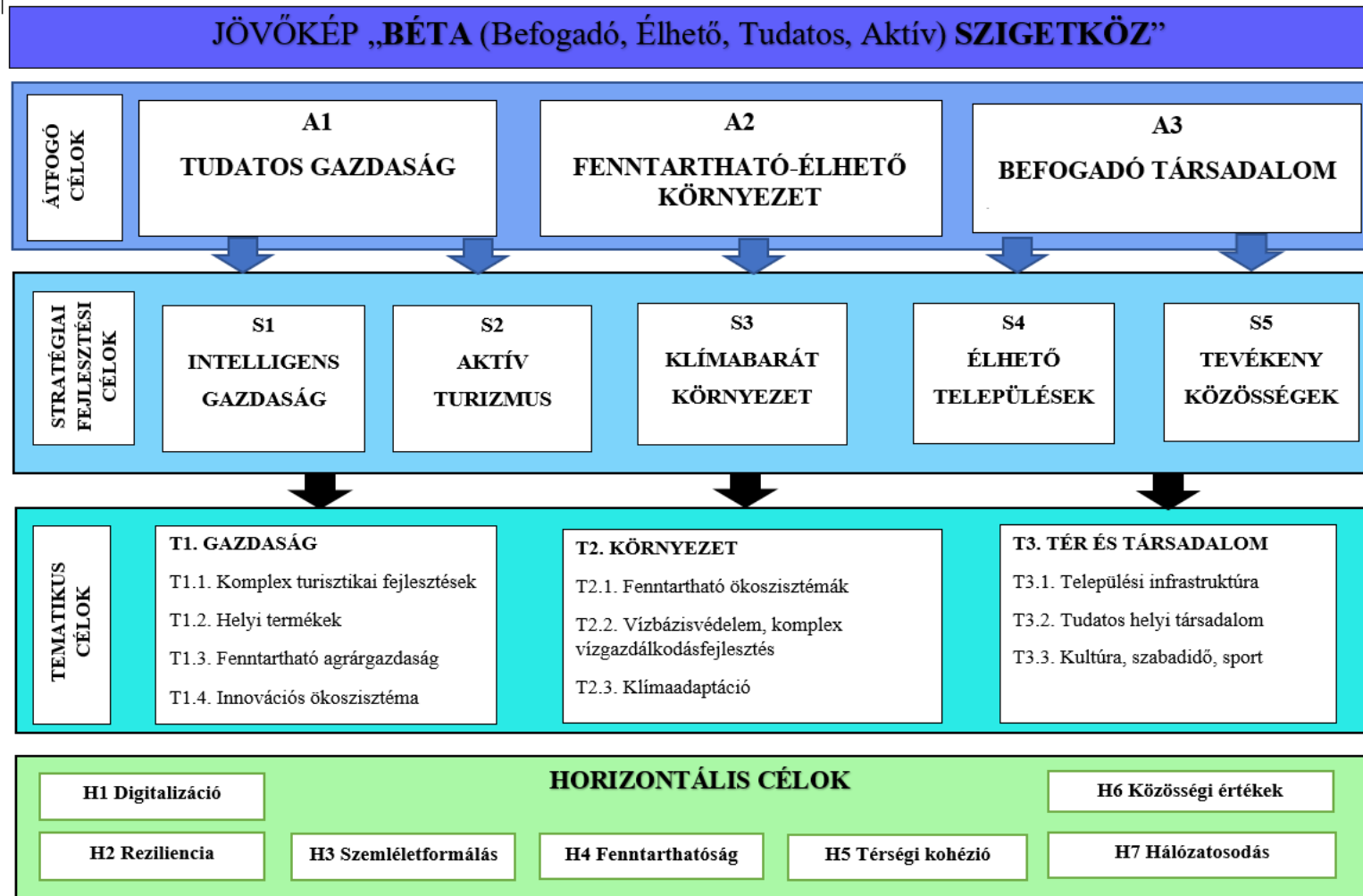
- Befogadó
- Élhető
- Tudatos
- Aktív

A térség célrendszere (27. ábra):

- átfogó célokból,
- stratégiai célokból,
- tematikus célokból,
- horizontális célokból áll.

³ A BÉTA Szigetköz elnevezés azt is hivatott közvetíteni, hogy az eddigi fejlesztési stratégiák (Alfa Szigetköz) nem kezelték önálló beavatkozási egységként a térséget, így azoknak csak közvetett hatása lehetett. Amennyiben a BÉTA Szigetköz esetébe konkrét indikátorok meghatározására kerül sor, a közvetlen hatások is számszerűsíthetőek lesznek.

27. ábra: A Szigetköz célrendszere

Forrás: Saját szerkesztés

4.1 ÁTFOGÓ CÉLOK

4.1.1 A1 Tudatos gazdaság

A tudatos gazdaság azt jelenti, hogy a tervezési távlatban a gazdasági és társadalmi innovációknak jelentős szerepet kell betölteniük a térségi gazdaság fejlődésében. Nagyon fontos, hogy ezeknek az innovációknak maximálisan figyelembe kell venniük nemcsak a globális fenntarthatósági kritériumokat (SDG), de a helyi gazdaság és helyi társadalom fenntarthatósággal kapcsolatos elvárásait is, ami a jóllétük alapja lehet. Mindkét esetben hangsúlyozni kell, hogy a hosszútávú fenntarthatóságnak prioritást kell élveznie a rövidtávú gazdasági érdekekkel szemben, tehát a tudatosság vállalati és lakossági felelősségvállalást egyaránt feltételez. Az innovációkkal párhuzamosan a gazdasági szerkezetnek sokrétűbbé kell válnia, rugalmasan kell alkalmazkodnia a felvevő piacok változó igényeihez. Mindezek nemcsak az iparra, hanem a mezőgazdaságra és a szolgáltatásokra egyaránt vonatkoznak. A térség versenyképességének megtartásához az innováció és a diverzifikáció egyaránt fontos, hiszen pl. a Covid-19 járvány is bebizonyította, hogy a változásra gyorsan reagáló gazdasági szereplők lehetnek sikeresek. A jelen gazdasági és környezeti kihívásai (háborús helyzet, energiaárak növekedése, infláció, klímaváltozás) folyamatosan új megoldások keresésére serkentik a gazdasági szereplőket, ahol célszerű az innovátorok, vagy gyors követők táborában tartozni. A tudatosság ugyanakkor azt is jelenti, hogy az innovációkat el kell fogadtatni a helyi társadalommal, hogy a lakosság jólléte, a települések élhetősége ne kerüljön veszélybe, különös tekintettel a térség életét leginkább befolyásoló természeti erőforrás, a víz tekintetében.

A „Tudatos gazdaság” átfogó célt két stratégiai cél bontja le fő elemeire: az S1 „Intelligens gazdaság” és az S2 „Aktív turizmus”. Ezek a stratégiai célok a térségi gazdaság versenyképességének megőrzésére, a globális válságokkal szembeni ellenállóképességének javítására, a térség gazdasági tevékenységének diverzifikálására és a gazdasági tevékenységének folyamatos megújítását szolgáló környezet kialakítása, valamint az akadémia és a vállalati szféra innovációs teljesítményének javításra irányulnak. Ezen általános cél eléréséhez tematikus célok is kapcsolódnak, így a T1 „Gazdaság” cél összes eleme: a turisztikai szektor komplex fejlesztése, a helyi termék fejlesztések, a fenntartható mezőgazdaság, valamint az innovációs ökoszisztéma fejlesztése. A T2 „Környezet” tematikus célon belül ide kapcsolódik a fenntartható ökoszisztémák alcél. A T3. „Tér és Társadalom” tematikus fejlesztési célon belül ide kapcsolódik az összes rész cél: a települési infrastruktúra a tudatos helyi társadalom és a kultúra, szabadidő, sport egyaránt.

4.1.2 A2 Fenntartható – élhető környezet

Az EU környezetpolitikája a 2021-2027 közötti tervezési időszakban is kiemelt prioritásként kezeli az éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodást, továbbá az antropogén eredetű környezetterhelések jelentős csökkentését. Kiemelendő az EU vízpolitikája. A 2000-ben elfogadott Víz Keretirányelv (VKI) azt a kiemelt célt szolgálja napjainkban is, hogy jogi keretet biztosítson a víz hosszú távú fenntartható használatára, és a tagállamoktól olyan intézkedéseket vár el, melyek a víztestek megóvását és helyreállítását biztosítják. Mindezekben belül az egyik kiemelkedően fontos témája az árvizek és az aszályok okozta károk kezelése, illetve ezen károk megelőzése. Ennek megfelelően a stratégiai cél elsődleges fókuszja az ezzel kapcsolatos felmerülő problémákra való megoldás keresése, ehhez való adaptáció elősegítése, a fenntartható életkörülmények megteremtése mind természeti, mind társadalmi szinten és az ezzel kapcsolatos célzott szemléletformálás. Kiemelt prioritás a vízgazdálkodás és a katasztrófakockázat csökkentése mellett a természet- és környezetvédelem.

Az átfogó cél szervesen illeszkedik a vármegye klímavédelmi jövőképehez, miszerint “Győr-Moson-Sopron vármegye 2030-ra a globális klímaváltozás kihívásaira előrelátóan és

preventíven reagáló egészséges, klímatudatos lakossággal, innovatív környezettudatos gazdasággal, természeti erőforrásaival fenntartható módon gazdálkodó vármegyeként működjön”.

Az A2 „Fenntartható-élhető környezet” átfogó célt három stratégiai cél bontja le fő elemeire: az „S2 Aktív turizmus”, az S3 „Klímabarát környezet” és az S4 „Élhető települések”. Ezen általános cél eléréséhez tematikus célok is kapcsolódnak, így a T1 „Gazdaság” cél összes eleme: a turisztikai szektor komplex fejlesztése, a helyi termék fejlesztések, a fenntartható mezőgazdaság, valamint az innovációs ökoszisztéma fejlesztése, továbbá a T2 „Környezet” tematikus cél összes eleme, úgymint fenntartható ökoszisztémák, vízbázisvédelem, komplex vízgazdálkodásfejlesztés, klímaadaptáció. A T3. „Tér és társadalom” tematikus fejlesztési célon belül ide kapcsolódik a tudatos helyi társadalom alcél.

4.1.3 A3 Befogadó társadalom

Ez a stratégiai cél a társadalom közösségi erejét támogatja. A Szigetközben olyan társadalmi kohézióra van szükség, amely egyaránt befogadó is, és segíti a turizmus fellendülését. A helyi társadalom aktív szereplője a térséget meghatározó folyamatoknak; védi és építi a helyi értékeket, támogatja a turizmus, valamint a térség valamennyi horizontális célját. A helyi közösségek szemléletformáló erővel bírnak, a helyi társadalom példamutató értékeket tud képviselni – pl. a fenntarthatóság. Fontos cél a helyi lakosság befogadó legyen a változásra (pl. digitális szolgáltatások megjelenése, tudatos agrárgazdaság mélyítése).

Előremutató lehet a fejlesztési területen megvalósult funkcionális lehatárolás alapján kialakított fejlesztési irányok meghatározása, nem utolsósorban éppen az épített- és a természeti örökség adottságaira alapozva. A projekteknek a helyi értékek megőrzésén, fenntartásán alapulva kell megvalósulnia a jövőben, ugyanis értékteremtő mivolta mellett mindez közvetlenül a helyi lakosság érdekeit is szolgálja, hiszen a helyi értékeken alapuló tudás/ismeret/élményátadás a közösségteremtés fontos eszköze is lehet, melyhez szervesen kapcsolódhat egy fenntartható turizmussal való együttműködés.

4.2 STRATÉGIAI CÉLOK

4.2.1 S1 Intelligens gazdaság

Célkitűzés: *A térség gazdasági tevékenységének folyamatos megújítását szolgáló infrastrukturális, technológiai és szolgáltatási környezet kialakítása, különös tekintettel a fenntarthatósági kritériumok betartására, a körkörös gazdaság megvalósításához szükséges igények kielégítésére.*

A stratégiai fejlesztés arra irányul, hogy a térségben működő vállalkozások infrastruktúrájukat, technológiájukat, működésüket megújítva, a fenntarthatósági kritériumok maximális figyelembevételével kedvezőbb pozíciót alakítsanak ki hazai és külföldi felvevő piacaikon, jobban beépüljenek a hazai és globális értékláncokba, ezzel hozzájárulva a térségi gazdaság versenyképességének javításához, a társadalom jóléti színvonalának emelkedéséhez, és a munkahelyek védelméhez. A jövő szempontjából kulcsfontosságú a magasabb hozzáadott értéket biztosító, tudás alapú gazdaság kiépítése, ahol a tudástermelési és -átadási folyamatok zökkenőmentesen zajlanak az akadémiai és a vállalati szféra között, és mindkét fél érdekelt az elméleti tudás gyakorlatba való átültetésében. Ennek alapfeltétele a fokozott digitalizáció és az okos megoldások alkalmazása a gazdaság minden területén. Ezen együttműködések infrastrukturális és szervezeti kereteinek kiépítése és folyamatos fejlesztése is elengedhetetlen a stratégiai cél eléréséhez, amely alapvetően a „Tudatos gazdaság” átfogó cél (A1) megvalósulását hivatott elősegíteni.

Indokoltság: Bár a térség regisztrált és működő vállalkozásain belül magas arányt képviselnek a szakmai, tudományos, műszaki tevékenységet folytatók, a térség a K+F mutatók alapján mégsem tartozik a hazai elithez, mind az akadémia mind a vállalati szféra innovációs teljesítménye javításra szorul, ami kedvező hatást gyakorolhat a térségi gazdaság versenyképességére. Az okos megoldások iránti igény folyamatosan nő a vállalkozói szféra mindhárom ágazatában (mezőgazdaság, ipar, szolgáltatások) csakúgy, mint a helyi lakosság, illetve az idelátogató turisták körében.

4.2.2 S2 Aktív turizmus

Célkitűzés: A Szigetköz egyedülálló természeti kincseinek felfedezéséhez az egyre népszerűbb aktív turizmus a legadekvátabb turizmusforma, amely megfelelően kiépített műszaki és humán infrastruktúrával a vidéki Szigetköz húzó ágazata lehet úgy, hogy természetközelsége miatt mégsem veszélyezteti a térség ökoszisztémáját.

A Szigetköz unikális természeti kincs, hiszen Európa egyetlen szárazföldi deltavidéke, amely méltán tarthat számot a turisták érdeklődésére. Sajnos a térségnek még nincs jól ismert, egyedi arculata, így az adottságokhoz leginkább illeszkedő aktív turisztikai imázs kialakítása és beágyazása kiemelt cél. Az aktív turizmus olyan, a fenntarthatóságot szem előtt tartó szabadidős célú utazásokat takar, ahol a természeti-, kaland- és kulturális turizmus elemei összefonódnak. Az aktív turizmus fontos ismérve a desztinációk felelős módon történő felkeresése, ami általában fizikai aktivitást igénylő szabadidős tevékenységgel párosul. Az aktív turizmus a biodiverzitás és kultúra megőrzése mellett fontos szerepet szán a fenntarthatóságnak, ezért nemcsak rekreációs célt szolgál, de mindenképpen összekapcsolódik az aktív szemléletformálással, részvételen alapuló tanulással, szemlélődéssel is. Az aktív turizmus legtöbb formája (vízi-, öko-, lovas-, vadász-, horgász-, természeti-, kaland-, kerékpáros turizmus) tekintetében már vannak a térségnek hagyományai, amelyeket azonban tovább kell fejleszteni, azokat célszerű egymáshoz kapcsolni és komplex turisztikai csomagok formájában elérhetővé tenni. Ez elképzelhetetlen a helyszínek és szolgáltatók hálózatba szervezése nélkül. A turisztikai attrakciók, rendezvények, a szállás- és vendéglátóhelyek, a közlekedési infrastruktúra stb. erősítése során el kell kerülni a pontszerű fejlesztéseket, figyelembe kell venni a lehetséges kapcsolódási pontokat, hogy pozitív szinergiák alkulhassanak ki, amelyek akár a csallóközi térségre is átterjedhetnek. Ehhez valós együttműködésekkel kell kialakítani az önkormányzatok, vállalkozók és helyi lakosok között.

Indokoltság: A térség kihasználatlan kapacitásokkal rendelkezik a turizmus területén. Az MTÜ által nevesített kiemelt turisztikai térségek között ugyan szerepel a Szigetköz, de a desztináció elnevezésében a tájegység neve nem szerepel, ami megnehezíti az egységes márkázást és a hatékony marketinget. Bár a turizmus a helyi gazdasági szereplők számára fontos bevételi forrás lehet, a térség vidéki lakossága azonban tart a tömegturizmus negatív hatásaitól, viszont a természetközeli, aktív turizmus számokra is elfogadható forma.

4.2.3 S3 Klímabarát környezet

Célkitűzés: A klímabarát környezet célja, hogy a globális környezeti és ökológiai problémákat okozó, valamint az ezen problémákat fokozó antropogén hatásokat visszaszorítsa, valamint az azok által okozott hatásokra felkészüljön. Cél egy fenntartható, helyi értékeken alapuló, a jövő generációk számára is élhető környezet megőrzése, kialakítása.

Az éghajlatváltozás és a környezeti elemek terhelése az egyik legnagyobb kihívás napjainkban, mely jelentős befolyással bír a jövőre nézve a térségre vonatkozóan. Így prioritásként kell tekinteni azokra a lépésekre, amelyek a térségben elérhető, saját erőforrásokhoz, lehetőségekhez mérten mérsékelik az éghajlatváltozás káros hatásait és segítik a fejlesztési területen lévő települések és az ott élő lakosság reziliens klímaadaptációját. Ugyancsak

kiemelkedő cél a klímabarát környezet megteremtése érdekében a lakosok és a térségi gazdasági szereplők környezettudatos szemléletváltása. Rendszeres érzékenyítő és szemléletformáló akciók segítségével a megkezdett és a jövőben tervezett beruházásoknál figyelembe veszi a fenntarthatóság szempontjait, a fejlesztéssel érintett térség településein élők megismerkednek az éghajlatváltozás érzékelhető és előrelátható hatásaival, a megváltozott éghajlati jellemzőkhöz való alkalmazkodás módjaival, valamint azzal is, miként kell környezettudatosan vezetni életüket ahhoz, hogy fenntartható környezetben élhessenek. További cél a lakosság folyamatos tájékoztatása a klímaváltozással kapcsolatos helyi, országos és nemzetközi hírekről és az elérhető jó gyakorlatok elérhetőségéről, megvalósíthatóságáról.

Indokoltság: a térség klímaváltozással szembeni kitettsége a jelenlegi adatok alapján mérsékelt, ugyanakkor a szélsőséges időjárási események gyakoribbá válása és extrémítása – az időjárási adatok rögzítése óta eltelt időszakban – megfigyelhető. A megváltozott és folyamatosan változó viszonyokhoz való reziliens alkalmazkodás (adaptáció) fontos eleme a fenntartható és megfelelő minőségű fejlődésnek.

Kiemelt feladat a térségben a természeti környezet, a bizonyos területeken magas ökológiai sokféleség megőrzése, a biodiverzitás tudatos növelése, beleértve az üvegházgáz elnyelőképeség fokozását is, a megfelelő életminőség kialakítása és fenntartható megőrzése. Klímabarát környezet a térségben a jövőben csak a keletkező környezetterhelések minimumra csökkentésével, a termelésben és a háztartásokban kialakult környezettudatos tevékenységek beépülése révén lehetséges, melynek kapcsán további fejlesztési potenciálok definiálhatóak.

4.2.4 S4 Élhető települések

Célkitűzés: *Élhető települések és településrészek, fenntartható és magas színvonalú infrastruktúra és közszolgáltatások kialakítása és fejlesztése, szerethető infrastruktúra megvalósítása a földrajzi, természeti, környezeti értékek megtartásával. Kiemelt szempontként környezeti infrastruktúra kialakítása, fejlesztése, a közúti és vasúti infrastruktúra célzott és fenntartható fejlesztése. A Szigetköz Dunához kötődő infrastrukturális fejlesztések az elérhető legfejlettebb eszközökkel és módszerekkel, a vizek fenntartható és biztonságos hasznosításának biztosítása, védekezés a vizek kártételei ellen, a víztől függő ökoszisztémák megfelelő működésének biztosítása.*

A fenntarthatóság a természeti és az épített környezet együttesére vonatkozik. A „Fenntartható-élhető környezet” átfogó cél (A2) klíma- és környezetbarát, valamint a magas színvonalú infrastruktúra és közszolgáltatások fejlesztésére épül annak érdekében, hogy erősítse a térségi földrajzi kapcsolatokat, ezzel megteremtve az „aktív” térség lehetőségét. A főbb fejlesztési területek a vármegye környezeti infrastruktúrájával (energiaellátás, hulladékgazdálkodás, szennyvízkezelés) átfednek a földrajzi – természeti – környezeti részben tárgyaltakkal. Az S4 stratégiai cél emellett kiterjed még a közúti és kerékpáros, a kötöttpályás és a vízi infrastruktúrára, valamint a települési központok és alközpontok kérdésére is.

Indokoltság: Az elmúlt évtizedekben a térségben végbement folyamatosan emelkedő lakásépítési trend gazdaságélénkítő hatása mellett, fejlesztési célként jelenik meg a települések és településrészek hosszú távon is fenntartható fejlesztése, élhető és magas színvonalú életkörülmények kialakítása, a helyi építészeti karakter és a településkép megővése.

A vízgazdálkodás fejlettsége és minősége amellel, hogy kiemelkedő szerepet játszik az élhető települési környezet megteremtésében, közvetlenül vagy közvetetten számos egyéb területen is érezteti a hatását, elég, ha csak a természeti környezetre, a mezőgazdaságra, a vízi közlekedésre, a rekreációra, vagy éppen a katasztrófavédelemre gondolunk. Éppen ezért a települési- és területi vízgazdálkodás fő kérdései együtt kezelendők, és a célok megfogalmazásánál a kapcsolódó ágazatok szempontjait is figyelembe vevő integrált megközelítést kell alkalmazni.

Győr-Moson-Sopron vármegyében a motorizáció mértéke meghaladja az országos átlagot, és ez leginkább a városok agglomerációjára terjed ki, amelynek területe jelentősen benyúlik a Szigetközbe. Ennek egyik – bár nem törvényszerű – következménye a forgalom növekedése és a zsúfoltság a közutakon. Ez társadalmi szinten káros externáliák formájában jelenik meg. A hajózás a települések szempontjából kiegészítő jellegű, elsősorban a szabadidős, rekreációs, turisztikai tevékenységekhez kapcsolódik.

4.2.5 S5 Tevékeny közösségek

Célkitűzés: *A térség egyik fókuszja a helyi lakosság; az általuk tett kezdeményezések a társadalmi-kulturális élet fontos elemei, szerepvállalásuk révén nagyban hozzájárulnak a társadalmi problémák azonosításához, eredményes rendezéséhez és közösségi szükségletek kielégítéséhez. Fontos, hogy ez a szerepvállalás, a közösséghez való tartozás érzése aktívvá tegye a szereplőket, hiszen a helyi szereplők képesek hozzájárulni a helyi gazdaság fejlődéséhez.*

Indokoltság: Az elmúlt évtizedek társadalmi és urbanizációs folyamatai jelentős változásokon mentek keresztül (pl. a nagyvárosokból kiköltözők aránya, a belföldi vándorlás egyik legnagyobb célpontja Győr-Moson-Sopron vármegye, így a „beköltözők” aránya is megnőtt). Fontos, hogy az „újjonnan” Szigetközbe költözők, valamint a már több évtizede ott élő helyi lakosság integrálódjon, befogadó legyen egymással, valamint a fellendülő turizmus által okozott hatásokkal szemben. A helyi lakosság képes legyen alkalmazkodni ezekhez a változásokhoz (mint horizontális célunk, a „reziliencia”), valamint egyben ennek a folyamatnak aktív szereplője is legyen. Itt külön ki kell emelni a szemléletformálást, mint horizontális célt; hiszen semminek nincs nagyobb ereje, mint egy példamutató aktív helyi közösségnek. Az aktivitás terjedjen ki a „klímabarát környezet” (S3) támogatására, valamint az „élhető települések” (S4) megteremtésére is.

4.3 TEMATIKUS CÉLOK

4.3.1 T1 Gazdaság

A tematikus fejlesztési célterület (T1) a Tudatos gazdaság (A1) megteremtéséhez kapcsolódó azon célkitűzéseket tartalmazza, amelyek alapvetően az Intelligens gazdaság (S1), és az Aktív turizmus (S2) stratégiai fejlesztési célok megvalósulását segítik elő.

A tematikus célterület fejlesztésének koncepcionális alapelve a térségben zajló gazdasági tevékenységek hard és soft feltételeinek integrált fejlesztése úgy, hogy az a térség gazdasági szereplőit segítse a globális kihívásoknak való megfelelésben, ágazati és területi együttműködések fejlesztésében, valamint versenyképességük javításában, különös tekintettel a vidéki szigetközi térség kiemelten kezelt ágazatira, a mezőgazdaságra és a turizmusra. Az ennek érdekében megvalósítandó tematikus célok a következők:

T1.1. önálló diverzifikációs irányként a turisztikai szektor komplex (infrastruktúrát és szolgáltatásminőséget egyaránt érintő) fejlesztése;

T1.2. helyi termékekre alapozott helyi gazdaságfejlesztés;

T1.3 önálló diverzifikációs irányként a fenntartható agrárgazdaság komplex fejlesztése;

T1.4. a gazdasági tevékenység folyamatos megújulását szolgáló K+F+I környezet infrastrukturális és szervezeti, együttműködési kereteinek (innovációs ökoszisztéma) fejlesztése.

T1.1. Komplex turisztikai fejlesztések

Cél: *a térség gazdaságának diverzifikációja a helyi adottságok kihasználásával, a helyi gazdaság élénkítése és a foglalkoztatás növelése céljából a helyi gazdasági és társadalmi szereplők elégedettségének növelése érdekében.*

A Szigetköz kihasználatlan kapacitásokkal rendelkezik a turizmus területén, aminek javítása érdekében szükséges a térség egységes arculatának kialakítása, országos és nemzetközi ismertségének növelése. Fontos lenne továbbá helyi (áru- és szolgáltatás-) márkák, speciális eredetű élelmiszertermékek piaci bevezetése, elérhetőségének biztosítása. A térség szállás- és vendéglátóhelyeinek mennyiségben és minőségben egyaránt fejlődni kell, és oldani szükséges a térségre leginkább jellemző természetközeli, aktív turizmus szokásosnál is nagyobb szezonálisát. Ehhez nemcsak infrastruktúra, de szolgáltatás- és kommunikáció fejlesztésre is van szükség, amelyet összehangolva célszerű végezni a csallóközi oldallal.

Fejlesztési fókuszpontok:

- helyi, térségi jelentőségű, turisztikai vonzerőt képező kulturális, épített, természeti örökség turisztikai hasznosítására, fejlesztése,
- a térségben található örökségvédelmi helyszínek komplex fejlesztése;
- a térség turisztikai attrakcióinak elérhetőségét javító infrastrukturális fejlesztések, különös tekintettel a vízi infrastruktúrára;
- a térség integrált termék- és szolgáltatásfejlesztése;
- a térségben tevékenykedő turisztikai szolgáltatók hálózatba szervezése.

Hatások: A térségben lévő történelmileg jelentős, egyedi tematikával rendelkező műemlékek felújítása és a hozzájuk kapcsolódó új szolgáltatások növelik a térség turisztikai vonzerejét. Az egyedülálló természeti örökség turisztikai hasznosítása, élmény alapú, természetközeli fejlesztése révén a meglévő vendégkör tovább bővül. A térségben található turisztikai termékek komplex fejlesztése új lehetőségeket teremt az ágazatban, különösen akkor, ha nemcsak a hazai, de a Csallóközi térség turisztikai vállalkozásai is bekapcsolódnak a kiépülő hálózatba.

T1.2. Helyi termékek

Cél: *A szigetközi lakosság fogyasztási szerkezetében növelni kell a helyi alapanyagokból és/vagy helyi termelők által előállított termékek és szolgáltatások arányát, javítani kell azok ismertségét és elérhetőségét.*

Mivel az átlagember a helyi terméket alapvetően az élelmiszertermékekkel azonosítja a tematikus cél is elsődlegesen erre koncentrál. Alapvető célja az élelmiszergazdaság versenyképességének, hozzáadott értékének és jövedelemtermelő képességének növelése. A helyi termékekkel a vállalkozók gyakorlatilag arra a COVID 19 járvány óta egyre erőteljesebben érzékelhető fogyasztói igényre kívánnak válaszolni, amely egyre erőteljesebben alakítja át a fogyasztók élelmiszer vásárlási szokásait. A tudatos fogyasztó ugyanis egyre inkább olyan élelmiszerterméket szeretne, amely helyi, biztonságos és fenntartható. A megoldást egy olyan gazdasági, társadalmi és környezeti értelemben is fenntartható termelési rendszer, az ún. Rövid Ellátási Lánc (REL) jelentheti az élelmiszergazdaságban. Ennek lényege, hogy a termelő és a fogyasztó közti közvetítők (feldolgozóipar, kereskedelem) kiiktatásával lerövidül a termékpálya, közvetlen kapcsolat alakul ki a szereplők között. Természetesen ez esetben is biztosítani kell infrastruktúráját a termékcsere (pl. helyi piacok, pick up pontok), ezekben az esetekben azonban a vásárlás egyben közösségi élmény is, így ott már nemcsak a hagyományosan bizalmi termék kategóriába tartozó élelmiszerek, de más kézműves termékek is gazdát cserélhetnek. A helyi termékeknek ezáltal közösségszervező hatása is van, ami akár kiindulópontja is lehet egy térségi közös márka, védjegy kialakításának. Utóbbi a térség turisztikai potenciálját is növelheti.

Fejlesztési fókuszpontok:

- helyi piacszervezéshez, helyi termék-előállításához, mezőgazdasági és élelmiszer termékek térségi piacra jutását elősegítő tevékenységek;
- helyi termékértékesítést szolgáló piacok és vásárterek létrehozása, infrastruktúrájának fejlesztése.

Hatások: A helyi termékek előállítási hatékonyságának növelése, a termékek helyi piacokra való akadálymentes eljuttatása, a helyi termékek értékesítési csatornához kapcsolódó infrastruktúra fejlesztése javítja a helyi vállalkozások működési környezetét, munkahelymegőrzést és -teremtést eredményez, hozzájárulva a város-vidék együttműködés erősítéséhez.

T1.3. Fenntartható agrárgazdaság

***Cél:** a térségi agrárium versenyképességének, hozzáadott értékének és jövedelemtermelő képességének növelése, valamint a klímaváltozás mezőgazdasági termelésre gyakorolt egyre erősödő hatásának csökkentése, különös tekintettel a földterület termőképességének megtartására, azt ezt elősegítő termelési módok és eszközök kiválasztására, a regeneratív és precíziós mezőgazdaság térségen belüli megfelelő arányainak megtalálására, és a fenntartható erdő- és vadgazdálkodásra.*

A mezőgazdaság egy olyan szektor, amely egyaránt okozója és szenvedője a klímaváltozás folyamatainak. A térség célja, hogy a mezőgazdasági művelési ágak, termelési módok és módszerek megválasztásakor az elsődleges szempont a földterületek termőképességének hosszú távú megőrzése legyen. Az egyéni gazdálkodóknak és a társas vállalkozásoknak együttes a felelőssége abban, hogy a saját és/vagy bérelt földterületeiket a lehető leggazdaságosabb művelési ágban, a lehető legzöldebb termelési módot választva műveljék. Ez teljes egészében összhangban van az EU közös agrárpolitikájának 21. századi reformtörekvéseivel is. Ehhez nagy hangsúlyt kell fektetni a mezőgazdasági tevékenységek korszerűsítésére és a hatékonyságnövelésre a fenntarthatóság szempontjainak figyelembevételével, mely egyaránt jelentkezik az energia-, erőforrás- és kiemelten a vízhasznosítás területén.

A fenntartható mezőgazdaság megteremtésének mintatérse lehet a Szigetköz, ahol a tervezett és már megvalósult vízügyi beruházások, műtárgyak és vízkormányzási beavatkozásokkal a térségben a talajvízszintet és öntözési lehetőségeket egyaránt jelentősen befolyásolják. A mezőgazdasági termelés volumenének olyan minőségi növelése a feladat a térségben, amely magában hordozza a környezetkímélő, regeneratív talajművelés és a precíziós mezőgazdaság eszközeit. Kiemelt figyelmet kell fordítani olyan mintaprojektek, mintagazdaságok létrehozására, amelyek jó gyakorlatokként jelenhetnek meg más gazdaságok számára nemcsak a Szigetközben, de a Csallóközben is.

A klímaváltozás elleni védekezés elemeként kiemelt feladat az erdőszűkség mértékének növelésével, a természetközeli erdőfelújítás ösztönzésével, melynek során különös tekintettel kell lenni az őshonos flóra- és faunaállomány fenntartására, a biodiverzitás növelésére.

Fejlesztési fókuszpontok:

- a precíziós és adatalapú mezőgazdálkodásra történő átállást szolgáló rendszerek fejlesztése;
- az öntözéses gazdálkodásban optimális környezet kialakítása a vízkínálati oldal megerősítésével, a csatornák vízszállító képességét javító beruházásokkal és rekonstrukciós munkákkal;
- erdőtelepítés, -rekonstrukció, természetközeli erdő- és vadgazdálkodás a természetes ökoszisztéma megőrzése érdekében.

Hatások: A fenntartható agrárgazdaság tematikus cél eredményeként nő a precíziós eszközökkel művelt földterületek aránya a térségben, javulnak az öntözés feltételei, és nő az öntözött területek aránya, új erdők telepítésére kerül sor, illetve az alkalmazott művelési ágak jobban illeszkednek a térség adottságaihoz. Más térségekben is alkalmazható jó gyakorlatok születnek.

T1.4. Innovációs ökoszisztéma

Cél: *A K+F+I térségi együttműködési rendszereinek erősítése a Szigetköz erőforrásaihoz illeszkedve, különös tekintettel a vízre, amelyek lehetővé teszik a felsőoktatási, akadémiai tudás lakossági, önkormányzati és üzleti környezetben való hasznosítását, ezzel elősegítve a tudásáramlás megvalósulását a helyi gazdaságban és társadalomban.*

A 21. század újabb és újabb környezetvédelmi és fenntarthatósági kihívásainak csak egy folyamatos innovációra képes térségi gazdaság és társadalom tud megfelelni. Az innovációknak egyre inkább felértékelődnek azok a változatai, amelyek nem hagyományosan új termékek előállítására, új eljárások kifejlesztésére, hanem az eddig ki nem használt erőforrások bevonására, illetve új szervezeti megoldásokra koncentrálnak. Az új tudás megteremtése önmagában nem elég, gondoskodni kell annak üzleti hasznosításáról és társadalmi elfogadásáról egyaránt, vagyis a tudományos kutatásnak együtt kell járnia az üzleti fejlesztéssel, és elengedhetetlenül fontos az eredmények folyamatos disszeminálása is a helyi társadalom irányába. Szükség van egy olyan szereplőre, aki összefogja a térséggel kapcsolatos magkompetenciákat és felelősen gazdálkodik velük. Az innovációs ökoszisztémában tudományos és oktatási kapacitásai, kiépült infrastruktúrája és helyi gazdasági beágyazottsága okán kiemelkedően fontos szerepe lehet a térség egyetlen felsőoktatási intézményének (Széchenyi István Egyetem).

Fejlesztési fókuszpontok:

- a tudástermelés támogatása terén a kutatási infrastruktúrák és hálózataik megteremtése, valamint fejlesztése, nemzetközi kutatási infrastruktúrák lehetőségeinek hatékonyabb kihasználása, Európai Kutatási Térségbe való erőteljesebb integráció elősegítése;
- a tudásáramlás elősegítése a tudástermelés szinterei és a piaci szereplők közötti együttműködések támogatásával, mindezt segítő gazdasági-kutatási ökoszisztéma létrehozásával és fejlesztésével;
- a tudáshasznosítás ösztönzése a vállalatok kutatás, fejlesztési és innovációs tevékenységeinek támogatásával;
- az új tudás beépítése az egyetemi oktatásba.

Hatások: A térségben képződő új tudás átadásával és gyakorlati hasznosításával nő a helyi gazdaság innovációs készsége, az eddig kihasználatlan erőforrások bevonása pedig elősegíti a térség hozzájárulását a fenntarthatósági célok teljesüléséhez. Olyan új tudások képződnek, amik nemcsak beépülnek az oktatásba, de elősegíthetik a Szigetközi kutatóhálózat elemeinek határon átnyúló K+F projektekből való részvételét, illetve nemzetközi kutatási hálózatokba való integrálódását.

4.3.2 T2 Környezet

T2.1. Fenntartható ökoszisztémák

Cél: *a térségben fellelhető természetes vagy természetközeli ökoszisztémák védelme, helyreállítása és fenntartható használata, a biológiai sokféleség csökkenésének megállítása, a természeti tőke megőrzése és lehetőség szerinti növelése.*

Az éghajlatváltozás és a civilizációs hatások jelenlegi és a jövőben várható kihívásaira való felkészülés miatt fontos a természetes ökoszisztémák megőrzése, kiterjedésük növelése,

valamint a térség biológiai sokféleségének megőrzése. A tematikus cél teljesüléséhez elengedhetetlen a fenntartható ökoszisztémák eléréséhez szükséges környezeti elemek állapotának védelme, javítása, monitorozása.

Fejlesztési fókuszpontok:

- településekhez kapcsolódó természetközeli ökoszisztémák megőrzése, fenntartása, védelme, települések fásításainak, parkosításának támogatása (szén-dioxid elnyelő kapacitás növelése);
- Natura 2000 területeket és védett természeti területeket magában foglaló külterületi zöldinfrastruktúra megőrzése, fejlesztése és kezelése;
- vizes élőhelyek védelmét vagy rehabilitációját célzó beruházások;
- felszín alatti víztől függő ökoszisztémák védelmét, vagy rehabilitációját célzó beruházások;
- környezeti elemek (levegő, víz, talaj) védelmét szolgáló, szennyezést csökkentő intézkedések és korszerű technológiák megismerése és alkalmazása, új típusú szennyezőanyagok feltérképezése (pl. mikroműanyagok).

Hatások: az ökoszisztémák állapotában és az általuk nyújtott szolgáltatások mennyiségében és minőségében bekövetkező javulás, zöld- és kék infrastruktúrák fejlesztése (pl. erdős- és fás területek kiterjedésének növelése), hatékonyabb alkalmazkodás az éghajlatváltozás okozta kihívásokhoz.

T2.2. Vízbázisvédelem, komplex vízgazdálkodásfejlesztés

Cél: az élkhető települési környezetet közvetlenül és közvetetten érintő, a területi vízgazdálkodáshoz sorolható területek vízkárelhárítás-vízrendezés (árvíz-, belvíz-, vízminőségi-, aszálykár védelem), vízkészlet-gazdálkodás, valamint vízi-közlekedés hasznosítás komplex fejlesztése.

A klímaváltozás hatásaira választ nyújtó, annak káros szélsőségeit csillapító integrált vízgazdálkodás a jövőben elengedhetetlen azon cél elérése érdekében, mely során a vízzel kapcsolatban lévő érintett feleket (mind természeti-környezeti, mind társadalmi-gazdasági oldalról) közös platformra hozva, az aktuális készletek és igények kielégítési lehetőségeit, valamint a vízvédelmi szempontok mellett, a vízhez kapcsolódó ágazatok fejlesztési irányait és terveit is össze lehessen hangolni, tekintettel a klímaváltozás várható hatásaira is.

Fejlesztési fókuszpontok:

- katasztrófák elleni védekezés: megelőzés, felkészülés, helyreállítás;
- vízkár, aszálykár és vízvédelem: nagyobb térségi vízgazdálkodási, illetve a vizek jó ökológiai, kémiai és mennyiségi állapotának elérését támogató beruházások összehangoltan a mezőgazdasági és ökológiai igényekkel, illetve egyéb (pl. rekreációs) célokkal;
- a Duna és a Mosoni-Duna vízi-közlekedési célú fejlesztése, figyelembe véve többek között a természetvédelem a katasztrófavédelem és a turizmus szempontjait is;
- a vízi biodiverzitás és ökoszisztémák védelmét és megőrzését célzó beruházások, ideértve a halfajok élőhelyeinek és vándorlási útvonalainak védelmét és fejlesztését célzó műszaki beavatkozásokat.

Hatások: a katasztrófakockázat csökkentése, vizek jó ökológiai, kémiai és mennyiségi állapotának/potenciáljának elérése, integrált vízgazdálkodás megteremtése, talajvízminőség javulása, a vízre, mint erőforrásra épülő fenntartható/zöld öko-turisztikai beruházások megvalósulása.

T2.3. Klímaadaptáció

Cél: a térségben jelentkező klímakockázatok azonosítása, az azokra való felkészülés támogatása, a klímakockázatokból eredő negatív hatások megelőzése és/vagy a hatások mérséklése. A szükséges és kellő beavatkozások célja, hogy a térségben élő lakosság jólléte és a térség funkcionális szerepe fenntartható legyen a jelenben tapasztalható és a jövőben várható változó éghajlati körülmények között is.

A klímaváltozás kihat mindennapjainkra és jövőnkre egyaránt. Kiemelten fontos azonosítani a klímakockázatokat, melyek megelőzése és/vagy hatásainak legalább mérséklése kiemelt prioritás a jövőre nézve. Ennek keretén belül szükséges a klímaváltozás hatásainak felmérése és a kapott eredményeken alapulva csökkenteni kell a terület érzékenységét az éghajlat változékonyságával és változásával kapcsolatban. A cél az, hogy a lakosság jólléte és a térség funkcionális szerepe fenntartható legyen a megváltozott éghajlati körülmények között is. A térségre vonatkozóan kiemelt cél a katasztrófák elleni védekezés: megelőzés, felkészülés, reagálás, helyreállítás, valamint a megfelelő vízgazdálkodás, melyen belül a fő cél, többek között, vizeink jó állapotának elérése, fenntartása. További kiemelt prioritás a zöld és kék infrastruktúrák kiépítése, fejlesztése, valamint ugyancsak hangsúlyosan szükséges, hogy megjelenjen a természet- és környezetvédelem

Fejlesztési fókuszpontok:

- éghajlatváltozáshoz való alkalmazkodás (illeszkedve a helyi klímastratégiákhoz), helyi környezetvédelmi infrastruktúra fejlesztése;
- katasztrófakockázat csökkentése, ahol kiemelt cél a katasztrófák elleni védekezés: megelőzés, felkészülés, reagálás, helyreállítás;
- vízgazdálkodás, mely többek között vizeink jó állapotának elérését, fenntartását tűzi ki célul;
- kiemelt prioritás a zöld- és kék infrastruktúrák kiépítése, fejlesztése;
- természet- és környezetvédelem.

Hatások: a katasztrófakockázatokra való felkészülés minőségi változása, a megelőzés hatékonyabbá válása, a térség felszíni- és felszín alatti vízbázisainak és víztesteinek hatékonyabb védelme, minőségi javítása és fenntartása, zöld- és kék infrastruktúrák fejlesztése (pl. erdős- és fás, valamint gyepes területek kiterjedésének növelése), hatékonyabb alkalmazkodás az éghajlatváltozás okozta kihívásokhoz.

4.3.3 T3 Tér és társadalom

T3.1. Települési infrastruktúra

Cél: A települési infrastruktúra mind a közlekedési infrastruktúra fejlesztése, mind a turisztikai kiszolgáló infrastruktúra (szálláshelyek és vendéglátóhelyek) vonatkozásában releváns. Cél a térségben rejlő infrastruktúra fejlesztése, javítása, ezzel maximalizálva a lehetőségek kiaknázását olyan módon, hogy a természeti értékek ne sérüljenek.

Bár kiemelt turisztikai térség területén található a Szigetköz, az infrastrukturális adottságok jelenleg nem alkalmasak a vendégigények maximális kielégítésére, fejlesztésük javasolt, mennyiségben és minőségben egyaránt.

A kerékpáros infrastruktúra állapota vegyes képet mutat a térségben, nem megfelelő, a célcsoport igények kiszolgálásához elengedhetetlen a fejlesztés és az egységes minőség biztosítása a teljes területen. A cél az, hogy a kerékpárosok érdekében, az ő érdekeiket a gyakorlatban is kiszolgálva kerüljön kialakításra a kerékpáros infrastruktúra, és ők maguk is érzékeljék, hogy minden szempontból kényelmesen kerékpározható a térség (utak állapota,

pihenők, beállók, kerékpár-bérlés stb.). A kerékpárosbarát fejlesztésekkel a Magyar Turisztikai Ügynökség Zrt. által bevezetni tervezett „kerékpárosbarát minősítésre” is fel lehetne készülni.

A vízi turizmust támogató infrastruktúra-fejlesztések is indokoltak (kikötők, kiszállóhelyek).

Tömegközlekedést tekintve, a jelenlegi hálózat azért jött létre, hogy a helyiek munkába járás alapszükségletét kielégítse, erre alkalmas, azonban a turisztikai célra nem, ahhoz fejleszteni szükséges, aminek az alapja, hogy vonzóvá kell tenni a turisták számára (megérje a tömegközlekedést választani).

A közlekedési infrastruktúra fejlesztésének kiinduló alapja, hogy a közlekedés egy támogató szolgálat, az attrakciókhoz való eljutást biztosítja. Igényvezérelt közlekedési rendszer kialakítása javasolt, értékesítéssel is összekapcsolva az attrakciót és az attrakcióhoz eljutást.

Ezek mellett a kitáblázást, látogatók tájékoztatását, irányítását a teljes térségben fejleszteni kellene.

A települési infrastruktúra szintén több szegmenst foglal magában. Utal egyrészt arra, hogy az aktív turizmus – kifejezetten a kerékpáros turizmus - csak hálózatban működik jól, egységes színvonalat szükséges biztosítani a teljes infrastruktúrának, hogy a turista által élvezhető legyen az élmény.

Sok a NATURA 2000 terület a térségben; a nemzeti parkkal egyeztetni szükséges, már a projektjavaslatok tervezésekor, a jogszabályi keretek mentén, azoknak megfelelően, a fenntartható turizmus elve mentén tervezhetőek a fejlesztések. A nemzeti park a fejlesztések természetvel való összhangját mintegy ernyőszervezetként tudja felügyelni és biztosítani.

A fejlesztési térségben nagy jelentősége lehet az egymást kiegészítő, település csoportokat és/vagy településláncokat érintő komplex fejlesztési programoknak (a kerékpárral összekötött szakrális értékek említhetők jó gyakorlati példaként).

Fejlesztési fókuszpontok:

- a turizmushoz kapcsolódó infrastruktúra fejlesztése (különösen a tömegközlekedés lehetősége és a kerékpárúthálózat);
- a nemzeti parkkal való kommunikáció és kapcsolat erősítése;
- az attrakciókhoz való eljutás segítése (kitáblázással).

Hatások: A települési infrastruktúra fejlesztése egyrészt hozzájárul a helyi lakosság életszínvonalának növekedéséhez, másrészt jelentkezik a gazdasági hatása is; a turizmus fellendítésével a térség nem csak tájegységként definiálható, hanem tartalommal is összekapcsolható.

T3.2. Tudatos helyi társadalom

Cél: *A tudatos helyi társadalom erejének kihangsúlyozása, valamint az identitástudat erősítése. A kulturális és szabadidős aktivitásra, helyi „élet” szervezésében és alakításában való szerepvállalásra ösztönzés, a részvétel fejlesztése. A helyi programok által a kulturális hozzáférés segítése, a helyi közösségi értékeknek a megőrzése és kreatív, öntevékeny megújítása. Távlati cél a kulturális értékteremtés képességére, az értékmegőrzés, hagyományörzés vagy -teremtés képességének fejlesztésére irányuló, közösségi identitást erősítő folyamat, mellyel hozzájárul a helyi közösség kezdeményező- és cselekvőképességének erősödéséhez.*

Napjainkra érhetően hangsúlyossá vált a közösségi kultúra igénye, a közösségi színterek és művelődő közösségek megtartása. A Szigetköz számos lehetőséget biztosít mind a kultúrát, a sportokat, és egyéb szabadidős tevékenységeket kedvelők számára. Az aktív közösség, vagy

akár civil szerveződések segíthetnek ezen tevékenységek fejlesztésében, kiaknázásában, tudatosításában. Közösségi, társadalmi-civil aktivitás és mobilizálás, lokális humán és kulturális értékek-erőforrások mozgósítása, alulról szerveződő segítő-támogató hálózatok szerveződése.

Fejlesztési fókuszpontok:

- helyi identitásból fakadó, ahhoz kötődő és azt erősítő, a társadalmi összetartozást támogató helyi kulturális/közösségi kezdeményezések kiemelése és megerősítése, ezzel kapcsolatos programok megvalósítása;
- az együttműködő társadalom erősítése, támogató-megtartó, reziliens helyi közösségek erősítése szemléletformálással, érzékenyítéssel;
- alulról jövő, helyi közösségi kezdeményezések támogatása.

Hatások: A bővülő program- és szolgáltatáskínálatba bevont lakosság arányának növekedése a térség fejlődéséhez járulhat hozzá.

T3.3. Kultúra, szabadidő, sport

Cél: *A térség természeti-, épített- és szellemi-kulturális kínálatán alapuló, abból táplálkozó, a helyi kötődést és identitást erősítő, a jól-létet és a közösség megtartó erejét fokozó kezdeményezések számának növelése és a már működő, jó gyakorlatként értékelhető elemek támogatása a kultúra, a szabadidő, aktív turizmus és sport területén, továbbá a megvalósuló programoknak és kezdeményezéseknek helyet nyújtó intézményi, illetve intézményen kívüli alternatív helyszíneken infrastruktúra és eszközpark megóvása és fejlesztése.*

A szabadidő hasznos eltöltéséhez és a kulturálódáshoz a Szigetköz rendkívül sokszínű lehetőséget nyújt, a lehetőségek tárháza azonban településenként, kistájanként változik. A hagyományos kulturális intézmények szerepe és szolgáltatásainak köre az utóbbi évtizedben sokkal komplexebbé vált, a kötelezően ellátandó feladatok mellett sok esetben a helyi közösségi élet szervezőivé és centrumává váltak. Az önkormányzati fenntartású intézmények terei mellett egyre több településen jelennek meg nonprofit, vagy egyházi fenntartású közösségi terek is, de találhatunk például a közterületek és a természeti környezet közösségi jellegű felhasználásra is a megyében. Ezt a változatos kínálatot szükséges valamilyen módon propagálni a települések és a helyi lakosság számára, és amennyiben az itt szervezett eseményeknek és kínálatnak a régió túlmutató kulturális és idegenforgalmi relevanciája is van, úgy a térségen kívül élők számára is. Az aktív turizmus és szabadidő eltöltés (beleértve a vízparti, gyalogos és kerékpáros, természeti-öko, kulturális-örökség, egészségturizmus területeit) feltételeinek és adottságainak fejlesztése a lakosság egészségben eltöltött éveinek számára, fizikai-mentális és szociális jóllétére gyakorol kedvező hatást. A célkitűzések végrehajtása során érdemes kiemelt figyelmet fordítani a korosztály specifikus programokra is, ahol minden korcsoport megtalálhatja a maga számára megfelelő eseményeket, programokat a közösségfejlesztés érdekében.

Fejlesztési fókuszpontok:

- közösségi és kulturális terek állagmegóvása, továbbfejlesztése;
- közösségi és kulturális terek, illetve közterek átalakítás és eszközparkjának fejlesztése funkcióbővítési céllal;
- A Szigetközi Értéktár gondozása, bővítése;
- helyi sport- és szabadidős infrastruktúra fejlesztése, a versenysport, tömegsport, diáksport feltételeinek megteremtése, fejlesztése;
- kisgyermekkorai, óvodai mozgásfejlesztést célzó programok; az általános iskolai oktatás iskolán kívüli eszközökkel történő kiegészítését támogató sportprogramok (kiemelten a

helyi sportszervezetek hazai sportszövetségek intézményi és egyesületi programjaiba való bekapcsolódását ösztönző kezdeményezések);

- a térség természeti adottságain alapuló, az aktív szabadidő eltöltésére, aktív turizmusra alkalmas helyszínek és módok szinergiájának kihasználása, propagálása., fejlesztése (pl. vízparti, gyalogos és kerékpáros, természeti-öko, kulturális-örökségi, egészségturisztikai);
- egészséges életmóddal, az életminőség növelésével kapcsolatos szabadidős tevékenységek propagálása és fejlesztése.

Hatások: Mindenki számára nyitott és elérhető programok, helyszínek és lehetőségek létrejötte. Szolgáltatások, helyszínek és programok bővülése.

4.4 HORIZONTÁLIS CÉLOK

4.4.1 H1 Digitalizáció

A társadalmi, gazdasági megújulás egyik kiemelkedő szegmense a digitalizáció, amely a digitális alpinfrastruktúra kiépítésén és fejlesztésén (hálózatok, informatikai eszközök), illetve a lakosság és a vállalkozások digitális kompetenciáinak erősítésén túl szemléletformálást is igényel a digitális megoldások elfogadottságának növelése érdekében.

A digitalizáció elengedhetetlenül fontos a tudás alapú gazdaság kiépítése és továbbfejlesztése szempontjából, amely a térség versenyképességének forrása lehet a 21. században. A digitalizáció valójában nemcsak a gazdaságban, de a társadalomban is paradigmaváltást tesz szükségessé, hiszen a digitális készségek fejlesztése nemcsak azért fontos, hogy a munkavállalók felkészültek legyenek a digitális eszközök használatára, hanem azért is, mert a digitalizáció valójában szerkezetváltást eredményez a munkaerőpiacon is azáltal, hogy hagyományos munkakörök tucatjai szűnhetnek meg digitális megoldások alkalmazása révén, ugyanakkor azok irányításához, felügyeletéhez megfelelő szaktudással rendelkező, alkalmazkodni képes munkavállalókra van szükség. Vagyis az oktatási és képzési rendszernek is fel kell készülnie a digitális kihívásokra. A digitalizáció lehetőségeinek kiaknázása szemléletformálást is igényel a munkaadói, a munkavállalói, a szolgáltatói, valamint a fogyasztói oldalról egyaránt, hiszen annak társadalmi elfogadottságát még erősíteni szükséges.

4.4.2 H2 Reziliencia

A reziliencia a környezeti-gazdasági-társadalmi entitások és rendszerek azon képessége, mely lehetővé teszi a változó külső körülményekhez történő sikeres alkalmazkodást (adaptációt), illetve a kívülről érkező, sokszerű külső hatásokkal szembeni ellenállást az alrendszerek működőképességének fenntartása mellett. Vagyis a reziliencia a gazdaság, a társadalom és a környezet szférájában külön-külön és ezek kölcsönhatásában egyaránt értelmezhető fogalom, ami olyan adaptív, alkalmazkodó mechanizmusok kifejlését jelenti, amelyek a turbulensen változó környezet kihívásaira segítenek adekvát válaszokat adni.

A fenntarthatósági kritériumoknak megfelelő integrált társadalmi, gazdasági és környezeti fejlődés folyamatos adaptív alkalmazkodást kíván a globális és lokális kihívásokhoz, ami egyaránt feltételezi a hazai és nemzetközi jó gyakorlatokból való tanulás, és az egyedi problémakezelés által feltételezett készségek és képességek meglétét, mind egyéni, mind pedig társadalmi szinten. Az adaptív rugalmasság tehát nem alapvetően módszertani, sokkal inkább szemléletmódbeli kihívás az egyének és szervezetek számára.

4.4.3 H3 Szemléletformálás

A fenntarthatóság elérése a környezettudatosság növelését igényli, melyhez szükséges a társadalom és a gazdaság szerepvállalása egyaránt. Mindkettő szerepvállalását nagymértékben

növelni kell ahhoz, hogy elérhető legyen a fenntartható életminőség, valamint megteremthető legyen egy fenntartható és élhető környezet. Így kiemelt prioritás, hogy a társadalom és gazdaság résztvevői ismerjék meg szűkebb és tágabb környezetük állapotát, a biológiai sokféleség jelentőségét és értékeit, az ökoszisztéma szolgáltatások fontosságát, a környezetvédelem szükségességét és ismerjék az általuk is használt termékek, eszközök környezeti kockázatait, azok következményeit, a mérséklés és kezelés lehetőségeit, valamint motiváltak legyenek a környezet megóvása irányában azért, hogy megismerik és egyre szélesebb körben alkalmazzák a természeti erőforrásokkal való gondos bánásmód lehetőségeit.

A tematikus célokban megjelölt beavatkozási területekhez, beavatkozásokhoz kapcsolhatók különböző szemléletformálási, disszeminációs és oktatási tevékenységek, melyek, többek között az energia- és klímatudatosság növelését, a megfelelő vízgazdálkodás és vízbázisvédelem megvalósítását stb. elősegítő tevékenységek bemutatását, megértését teszik lehetővé. A szemléletformálás segítségével érhetőek el mindazok a célok, melyek szükségesek ahhoz, hogy a fenntartható és reziliens jövő alapjai kialakulhassanak. A célcsoportok célzott érzékenyítése pedig magával vonja a térség lakossága attitűdjének megváltozását is.

4.4.4 H4 Fenntarthatóság

A fenntartható fejlődés (sustainable development) olyan fejlődési (nem növekedési) folyamat, amely „kielégíti a jelen szükségleteit anélkül, hogy csökkentené a jövő generációk képességét arra, hogy kielégítsék a saját szükségleteiket”. A fenntartható környezet- és tájhasználat során a beruházások (pl. ingatlan-, vonalas infrastruktúra-fejlesztések) tervezésekor figyelemmel kell lenni a természeti értékek, a vízbázisok védelmére, a levegőszennyezés csökkentésére, a hulladékok keletkezésének mérséklésére. A fejlesztések során figyelembe kell venni továbbá a vármegyei, illetve települési rendezési terveket (tervhierarchia), ami az egyes településeken, illetve térségekben a természeti, környezeti adottságok és erőforrások számba vételével korlátozza és keretbe helyezi az egyes beruházások megvalósíthatóságát.

4.4.5 H5 Térségi kohézió

A települések és térségek közötti együttműködések intenzívebbé, hatékonyabbá válásának elősegítése. Az aktív kooperáció támogatja a települési és humán közszolgáltatások hatékonyabb szervezését és biztosítását, a városi központok és vonzáskörzeteik közötti viszonyok és a munkamegosztás új alapokra helyezését, valamint a hasonló problémákkal küzdő mikrotérségek – esetlegesen a vármegyehatárokon is átnyúló – együttműködését.

Az eltérő településhálózati sajátosságokkal rendelkező térségek esetében megjelenő fejlesztési alapelvek mindegyike hangsúlyosan magában hordozza a térségi együttműködés szükségességét. A városi térségekre vonatkozóan az integrált fejlesztés, a kis- és középvárosok térségei esetében a város és vidék kapcsolata, míg a vidéki térségekben a meglévő értékekre támaszkodó endogén helyi fejlesztések állnak a középpontban, a települési és térségi kooperáció eltérő formáit megkövetelve.

4.4.6 H6 Közösségi értékek

A középtávú stratégia egyik kiemelt célja, hogy a meglévő értékekre támaszkodó endogén helyi fejlesztések álljanak a középpontban. Mind a tervezés, mind a megvalósítás során szem előtt kell tartani az épített környezet, természeti értékek megóvását. A hagyományos és a speciális termékek, szolgáltatások erőforrásai lehetnek egy-egy helyi közösségnek. Fontos az értékek megőrzése a következő generációk számára, hogy ezek a kincsek mindennapjaik részévé váljanak, ezzel párhuzamosan el kell érni a felnövekvő generációt, hogy ezeket a helyi értékeket, sajátosságokat tovább örökíteni lehessen. Ebben kiemelt szerepe van a helyi közösségeknek, mint értékteremtőknek, így kiemelt prioritást élvez a helyi társadalom

bevonása, aktivizálása. Az egyedi, helyi értékekre épülő kulturális és ökoturisztikai, tájjellegű termékek és szolgáltatások iránti hazai és nemzetközi kereslet növekedhet, ha széleskörű disszeminációt kap.

4.4.7 H7 Hálózatosodás

A hálózatosodás, mint horizontális cél egyrészt megjelenik a térségi, településszintű kapcsolatokban, ezen keresztül (akár ezt kiszolgálva) az infrastruktúrában, valamint a közösségi összefogásban, a szereplők együttműködésének erősítésében is, ezért került külön kiemelésre a horizontális célok között.

A hálózatosodás utal arra, hogy az aktív turizmus – kifejezetten a kerékpáros turizmus – csak hálózatban működik jól, egységes színvonalat szükséges biztosítani a teljes infrastruktúrának, hogy a turista által élvezhető legyen az élmény.

Fontos a turizmusban való együttműködés is; a kommunikáción túl megvalósulhat keresztpromóciók, termék-összekapcsolások mentén, illetve ennél szorosabb dimenzióban is, a célok és fejlesztési tevékenységek összehangolásával. Szükségszerű a térségi fejlesztések szinergiájának biztosítása; erre a térségfejlesztésben érintett szereplőknek kiemelt figyelmet javasolt fordítaniuk.

A Szigetközi térségen belül 4-6 település összefogásával létrehozhatóak olyan mikrotérségek, melyek alkalmasak arra, hogy egyfajta mikrotérségi szolgáltatási központként az igényeket összehangoltan kiszolgálják. A jelen stratégia ugyan a szigetközi tájegységre koncentrál, azonban fontos kiemelni, hogy a térségi kapcsolatok, települési, és vállalati-gazdasági együttműködések nem állnak meg a határon, átnyúlnak azon, és a Csallóközzel való együttműködés is számos fejlesztési lehetőséget rejt, amelyekre érdemes figyelmet fordítani és keresni az együttműködés lehetséges formáit.

5 PROJEKTCSOMAGOK

Az Insula Magna Program Tanácsadó Testületének kérésére a stratégiához kapcsolódóan, annak mellékleteként egy projektjavaslat-csomag is készült, amely a stratégia fő fejlesztési irányaihoz kapcsolódó, helyi stakeholderek által megvalósítandó projekt ötleteket tartalmazza. A projektötletek összegyűjtésére a térségi polgármesterek és jegyzők kérdőíves és/vagy személyes megkeresése útján került sor 2021 folyamán, amelyek a 2022 év folyamán megrendezett workshopokon felmerült új ötletekkel egészültek ki. A projektötletek közül az ígéretesekhez a projektgazdák megvalósíthatósági tanulmányokat készítettek, de teljeskörű forrásillesztés nem történt. A tematikailag projektcsomagokba rendezett projektötletek számszerű kimutatását a 6. táblázat és 7. táblázat tartalmazza. Mivel a projektötletekre vonatkozó információkat tartalmazó részletes adatbázist célszerű folyamatosan karbantartani, ezért projektötleteket részletező táblázat a Középtávú stratégia 2. mellékletében elérhető.

Külön alfejezetben (5.1) mutatjuk be azokat a kiemelt projekteket, amelyek a 2023. 10. 31-ig továbbfejlesztésre kerülnek az Insula Magna program keretében.

6. táblázat: Közvetlenül az Insula Magna Térség céljait (2021-2030) kiszolgáló projektsomagok

A projekt tárgya	Indoklás/Megjegyzés	Összeg / Költségigény (indikatív, millió Ft)	Projekt darabszáma
intézmény	Általában turizmushoz kapcsolódó intézményfejlesztés	842	3
kerékpárút	Kerékpárút felújítása/kiegészítése, valamint ahhoz kapcsolódó infrastruktúra (pl. pihenő)	8150	7
kilátó	Turizmushoz kapcsolódó beruházás	nem beazonosítható/a kedvezményezett által nem meghatározott	1
mezőgazdaság	Mezőgazdasági hulladékok újrahasznosítása	nem beazonosítható/a kedvezményezett által nem meghatározott	1
pihenőház	Pihenőház funkcióbővítése	110	1
szakrális turizmus	Vallási infrastruktúra fejlesztése	3896	
szolgáltatás	Helyi szolgáltatásfejlesztés	1514	7
víz	Vízhez köthető beruházás (hajózással kapcsolatos fejlesztés, pl. kikötő)	114645	12
víz melletti turizmus	Vízparton megvalósuló fejlesztés (pl. kilátó, szabadstrand)	680,1	30
vízi infrastruktúra	OVF / ÉDUVIZIG projektsomagja	114500	8
Végösszeg		244337,1	70

Forrás: saját szerkesztés

7. táblázat: Közvetetten támogatja az Insula Magna Térség céljait (2021-2030)

A projekt tárgya	Indoklás/Megjegyzés	Összeg / Költségigény (indikatív, millió Ft)	Projekt darabszáma
Nem meghatározható	Kidolgozatlan projektek	nem beazonosítható/a kedvezményezett által nem meghatározott	4
épület	Építési kivitelezést, géppark bővítést tartalmazó projektek	nem beazonosítható/a kedvezményezett által nem meghatározott	3
eszközbeszerzés	Konyhatechnológiai fejlesztés	nem beazonosítható/a kedvezményezett által nem meghatározott	1
infrastruktúra/közmű	Útfelújítás, közműhálózatfejlesztés és kapacitásnövelés	nem beazonosítható/a kedvezményezett által nem meghatározott	35
képzés	Tankonyha és gasztró képzési program (nem kidolgozott és a helyszín Dunaszerdahely)	nem beazonosítható/a kedvezményezett által nem meghatározott	3
kultúra	Csallóköz múzeum fejlesztése	nem beazonosítható/a kedvezményezett által nem meghatározott	1
víz melletti turizmus	Kilátóépítés a dunaszerdahelyi fürdő közelében	nem beazonosítható/a kedvezményezett által nem meghatározott	1
Végösszeg			48

Forrás: saját szerkesztés

5.1 KIEMELT PROJEKTEK

A projekt keretében 2023. 10. 31-ig továbbfejlesztésre kerül a vízgazdálkodási fejlesztés műszaki koncepciója, a „WP18 Az Öreg-Duna és a csatlakozó mellékágrendszerek rehabilitációja” munkacsomag, mely a tervezéshez szükséges megalapozó vizsgálatokat is magában foglalja. Ezt támogatja a „WP9 Vízgazdálkodási és hidrodinamikai döntéstámogató modell kidolgozása” munkacsomag is, léptékében eltérő problémákra adott válaszokkal. A jövő állapot vizsgálatát végző különböző tématerületek összefogásához és tudományos megalapozottságához járul hozzá a „WP8 Virtuális, hálózatba kapcsolt környezeti monitoring-rendszer és nyitott labor előkészítése, kidolgozása”. A megváltozó térségi identitás fejlesztését szolgálja a „WP6 Látogató központ megvalósításának előkészítése” és a „WP7 Társadalmi tudatosítás” munkacsomagok. A „WP16 Döntés előkészítés és támogató rendszerek” célja, hogy a teljes projektportfólió különböző tevékenységeiből származó eredményeket egységes rendszerbe foglalja és a politikai-gazdasági döntéshozók számára jól értelmezhető formában mutassa be, ezáltal támogatva a fenntarthatósági szempontokat előtérbe helyező döntéseket.

A WP18 munkacsomagban foglaltak lényegében az összes többi munkacsomag alapfeltételének tekinthetők, ugyanakkor a többi munkacsomag eredményei pozitív hatást gyakorolhatnak az elvi szintű vízgazdálkodási tervezés és előzetes hatásértékelés előrehaladására, eredményeire és következtetéseire.

6 KOHERENCIAVIZSGÁLAT

A koherencia vizsgálat során egyrészt vizsgáljuk az Insula Magna Középtávú stratégia illeszkedését a hazai tervhierarchiába (külső koherencia), vagyis a stratégia időtávjában érvényes területi, ágazati és horizontális fejlesztési tervek rendszerébe, másrészt pedig bemutatjuk a stratégia célrendszerének belső kapcsolati hálóját (belső koherencia), tehát az egyes célok egymáshoz való illeszkedését.

6.1 KÜLSŐ KOHERENCIA

Az Insula Magna regionális fejlesztési program középtávú stratégiájának célrendszere illeszkedik egyrészt az Európai Unióban a 2021-2027-es programidőszakra közösségi szinten megfogalmazott tematikus célokhoz és a hazai fejlesztéspolitika irányaihoz egyaránt. Az alábbiakban áttekintjük a releváns stratégiai dokumentumokat és bemutatjuk a lehetséges kapcsolódási pontokat. Ezen belül célszerű szétválasztani a területfejlesztési, a horizontális jellegű általános és ágazati fejlesztéspolitikai megközelítéseket. Ugyanakkor mivel az Insula Magna Térség NUTS3 szint alatti, de nem önálló adminisztratív területi szint, ezért a nemzetközi és EU-s szakpolitikai irányelvek teljesülését a redundanciák elkerülése érdekében csak közvetetten, a hazai szakirányú fejlesztési tervek, koncepciók, stratégiák vonatkozásában vizsgáljuk.

A projekt alapelve a környezeti és társadalmi-gazdasági fenntarthatóság biztosítása, innovatív, természet alapú fejlesztési megoldások alkalmazásával. A térségre készülő komplex fejlesztési koncepció és az annak alapján megfogalmazott és azzal párhuzamosan is megvalósuló fejlesztési projektek missziója, hogy a helyi közösségek bevonásával és közreműködésén, a helyi erőforrások feltárásán, összekötésén és mobilizálásán keresztül hozzájáruljon az **ENSZ** által megfogalmazott **Fenntartható Fejlesztési Célok (SDG)** helyi adaptációjához és alkalmazásához. A vízgazdálkodási fejlesztés olyan nagy léptékű változáshoz járul hozzá, melyhez regionális szinten – különböző reakcióidővel – szinte minden gazdasági ágazat és társadalmi alrendszer igazodik, és várhatóan kihasználja azt saját céljainak elérése, önmaga fejlesztése érdekében. Az ágazati együttműködésekkel adódó szinergiák hozzájárulhatnak a gazdasági hatékonyság növekedéséhez, társadalmi szinten pedig hozzájárul a környezeti, gazdasági és szociális értelemben is tudatos közösség kialakulásához.

A projekt munkacsomagok támogatják az SDG célok teljesülését, beleértve a fenntartható gazdasági növekedést; az éghajlatváltozás hatásainak mérséklését; a felelősségteljes fogyasztást és termelést; az ipart, innovációt és infrastruktúrát; a fenntartható városokat és közösségeket; a tiszta vizet és szennyvízkezelést; és az ökoszisztémák fenntartható használatát.

A projekt céljai támogatják a vízgazdálkodással és az éghajlatváltozással kapcsolatos stratégiai tervezésnek a vízvédelmi politika keretében megfogalmazott, a közösségi fellépés kereteinek meghatározásáról szóló 2000/60/EK irányelv (**VKI - EU Víz Keretirányelv**), valamint az árvízkezelésről és kezeléséről szóló 2007/60/EK irányelv (**ÁKKI - EU Árvízi Irányelv**) alapján 6 évenként ismétlődő kötelezettség végrehajtását. Az Öreg-Duna és a csatlakozó mellékágrendszerek vízrajzi és természetvédelmi rehabilitációja az irányelveken túl a hazai sajátosságok érvényesítését szolgálja, megalapozza a 2021 utáni időszak fejlesztéseit, valamint hozzájárul az SDG céljainak eléréséhez.

A projekt támogatja továbbá a **Nemzeti Energia- és Klímatervben** foglalt célok teljesülését. A stratégia kiemelten fontos célja ugyanis az éghajlatváltozás hatásaihoz történő alkalmazkodás (adaptáció) előmozdítása, azáltal, hogy a természeti és épített, materiális és immateriális örökség feltárásának és revitalizálásának lehetőségeit az éghajlatváltozás tükrében vizsgálják.

A **Nemzeti Víz Stratégia** célrendszerét az Insula Magna projekt több dimenzióban is támogatja. A Stratégia hosszú távú céljainak való megfelelést az alábbi két elem esetében lehet kimutatni:

- (2) Kockázat megelőző ár- és belvízvédelem: A közös érdekű Szigetköz-Csallóköz térség árvízvédelmi veszélyeztetettségének csökkentése, hullámtéri levezető-képesség hosszú távú biztosítása.
- (3) A vizek állapotának fokozatos javítása, a jó állapot/potenciál eléréséig: A közös érdekű Szigetköz-Csallóköz térségi hullámtér vízpótlásának hosszú távú fejlesztése, a vízállapotok javítása ökológiai igényeknek megfelelően.

A Stratégia középtávú céljai közül „a legveszélyeztetettebb, legnagyobb kockázatú öblözeteknél a veszélyeztetés csökkentése” alkalmazható leginkább a Szigetközben.

A **Duna Régió Stratégia** 4 pillérének prioritási területei közül az alábbi célkitűzések kerülnek figyelembevételre a projekt tervezése és végrehajtása során a vízgazdálkodási fejlesztés kidolgozásakor:

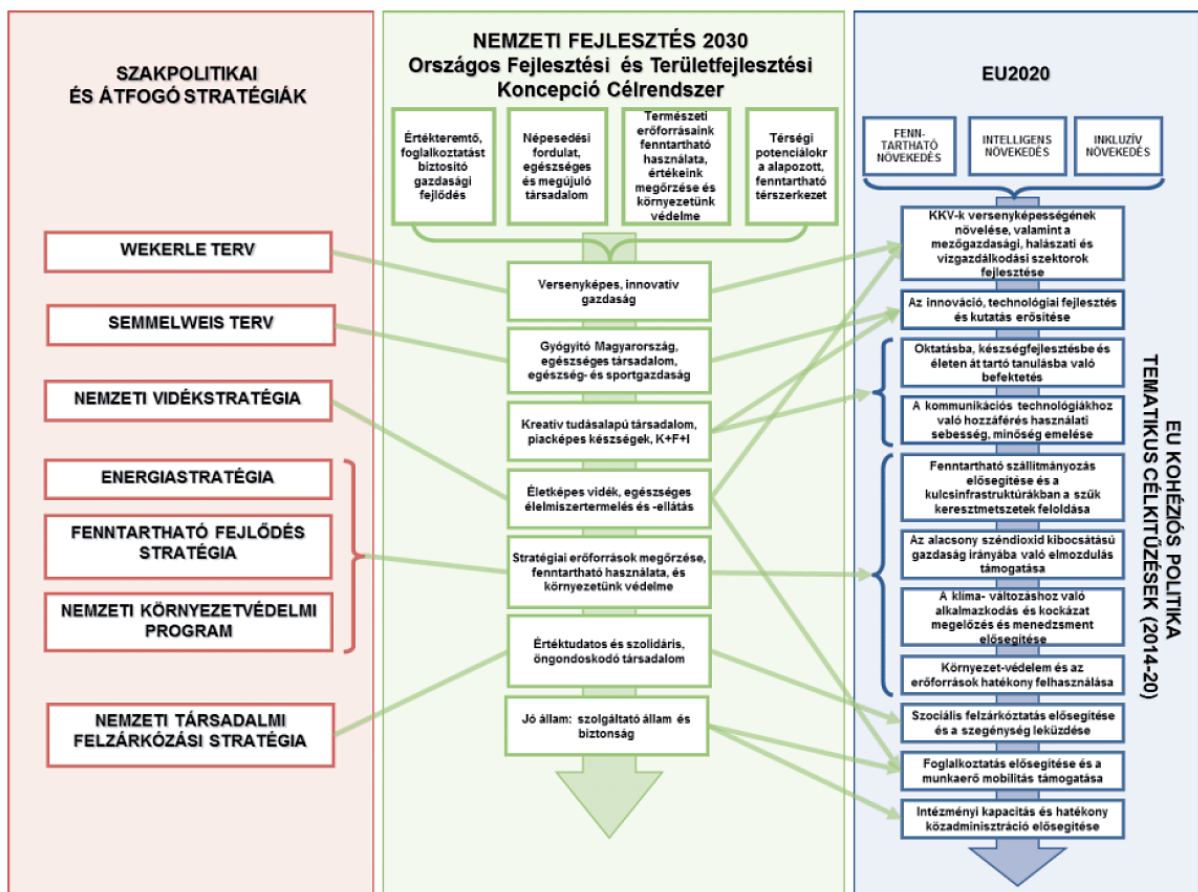
- PA 1/a - A mobilitás és az intermodalitás fejlesztése - belvízi hajózás;
- PA 4 - A vizek minőségének helyreállítása és megőrzése;
- PA 5 - Környezeti kockázatok kezelése;
- PA 6 A biodiverzitás, a táj, valamint a levegő- és talajminőség megőrzése.

A teljes programot, a tervezéstől kezdve a megvalósításig prioritásként, mintegy horizontális szempontként hatja át a fenntartható fejlődés, megfelelően a **Nemzeti Fenntartható Fejlődési Keretstratégiának**. A Szigetköz fejlesztése innovatív módszerekkel, természet alapú megoldások felhasználásával a fenntartható fejlődés alapelvei mentén valósul meg.

A területfejlesztési tervhierarchia legmagasabb fokán álló dokumentum az Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Koncepció (OFTK), amely 2030-ig határozza meg a területi- és ágazati fejlesztések fő irányait, és mutatja meg azok kapcsolódási pontjait. Az OFTK a tervezési időhorizontok különbözősége miatt csak korlátozottan alkalmas az Insula Magna Középtávú stratégiával való összevetésre⁴. A 28. ábra jól mutatja a hazai és az uniós dokumentumok közötti összefüggéseket és kapcsolatokat elsődlegesen a 2014-2020-as programidőszakra vonatkozóan, de mivel az OFTK aktualizálása még nem történt meg, így Magyarország vonatkozásában a hivatkozott dokumentumok relevánsak. Az EU esetében a 2021-2027-es programidőszak célrendszere annyiban változott, hogy a korábbi 11 prioritás öt célkitűzésbe aggregálódott, a programidőszak stratégiai célja pedig „Zöld, digitális, fenntartható helyreállítás” lett.

28. ábra: Az Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Koncepció célrendszerének koherenciája

⁴ A hatályos OFTK-t 2014-ben fogadta el az Országgyűlés, és alapvetően a 2014-2020-as programozási időszak fejlesztéspolitikai irányainak meghatározásához (Partnerségi Megállapodás – Magyarország – 2014-20) szolgált háttér dokumentumként. Jelenleg zajlik a dokumentum felülvizsgálata, amely már a 2028-tól induló programozási időszak vonatkozásában készül, így a jelenlegi programidőszak Partnerségi Megállapodásával való összevetéshez nincs dedikált OFTK változat.

Forrás: Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Koncepció, 2014

Az EU 2021-2027-es költségvetési időszakának stratégiai célkitűzései, amelyek Magyarország **Partnerségi Megállapodásának** tervezése során a kiinduló pontot jelentették, teljes összhangban vannak jelen középtávú stratégia céljaival:

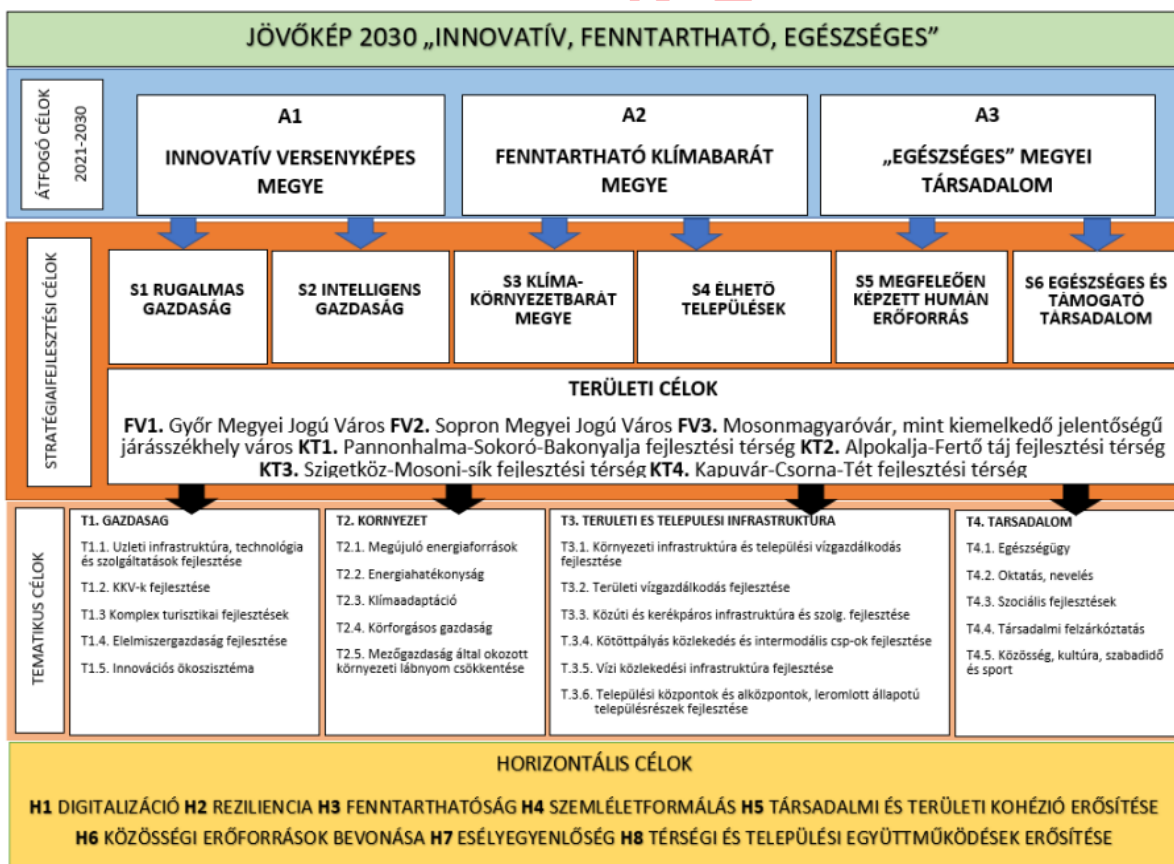
1. **(PO1) Versenyképesebb és intelligensebb Európa:** az innováción, a digitalizáción, a gazdasági átalakuláson és a kisvállalkozásoknak nyújtott támogatáson keresztül, a regionális IKT- összekapcsoltság előmozdításával.
2. **(PO2) Zöldebb, karbonmentes Európa:** a Párizsi Megállapodás végrehajtásával, az alacsony szén-dioxid- kibocsátású – és a nulla nettó szén-dioxid-kibocsátásra áttérő –, reziliens Európa a tiszta és méltányos energetikai átmenetnek, a zöld és kék beruházásoknak, a körforgásos gazdaságnak, az éghajlatváltozás enyhítésének és az ahhoz való alkalmazkodásnak, a kockázatmegelőzésnek és -kezelésnek, valamint a fenntartható városi mobilitásnak az előmozdításával.
3. **(PO3) Jobban összekapcsolódó Európa:** a stratégiai szállítási és digitális hálózatok révén, a mobilitás fokozásával.
4. **(PO4) Szociálisabb és befogadóbb Európa:** a szociális jogok európai pillérének megvalósításán, valamint a minőségi foglalkoztatás, az oktatás, a készségek, a társadalmi befogadás és az egészségügyi ellátáshoz való egyenlő hozzáférés támogatásán keresztül.
5. **(PO5) A polgáraihoz közelebb álló Európa:** valamennyi területtípus fenntartható és integrált fejlődésének és a helyi kezdeményezéseknek az elősegítése révén.

Magyarország elfogadott tervvel rendelkezik továbbá az **Európai Helyreállítási és Rezilienciaépítési Eszközhöz (RRF)**, amelyen belül a megfogalmazott kilenc komponensből öthöz (C, D, E, F, G) szorosan illeszkedik a középtávú stratégia:

- A. Demográfia és köznevelés;
- B. Magasan képzett, versenyképes munkaerő;
- C. Felzárkózó települések;
- D. Vízgazdálkodás;
- E. Fenntartható zöld közlekedés;
- F. Energia (zöld átállás);
- G. Átállás a körforgásos gazdaságra;
- H. Egészségügy;
- I. Állam és közigazgatás.

Az alacsonyabb területi szintek vonatkozásában, mivel a projektben definiált Insula Magna Térség teljes egészében Győr-Moson-Sopron vármegyében található, ezért a célrendszer tekintetében alapvetően a vármegye aktuális 2021-2027-es időszakra kidolgozott **Területfejlesztési Konceptióját és Stratégiáját** tekintettük kiindulópontnak, hiszen a későbbi programozási szakaszban forrásillesztési szempontból ennek lehet a legnagyobb jelentősége. A Középtávú stratégia azonban nemcsak területi, de ágazati szempontból is szűkebb fókuszot alkalmazott, ezért a célrendszer nem feleltethető meg egymásnak 100%-ban, a releváns tartalmak azonban szoros korrelációt mutatnak /29. ábra/. Valójában az átfogó célok megfeleltethetők egymásnak, a stratégiai célok tekintetében az Insula Magna Középtávú stratégia kevesebb célt fogalmazott meg, ami társadalmi célok esetében a legszembetűnőbb. Speciális területi célok meghatározására a Szigetköz vonatkozásában nem került sor. A Tematikus célok száma szintén kevesebb a Középtávú stratégiában, illetve ebben a dokumentumban a települési és társadalmi célok jellemzően összevonásra kerültek.

29. ábra: A Győr-Moson-Sopron Megyei Területfejlesztési Konceptió célrendszere

Forrás: Győr-Moson-Sopron Megyei Területfejlesztési Konceptió, 2021

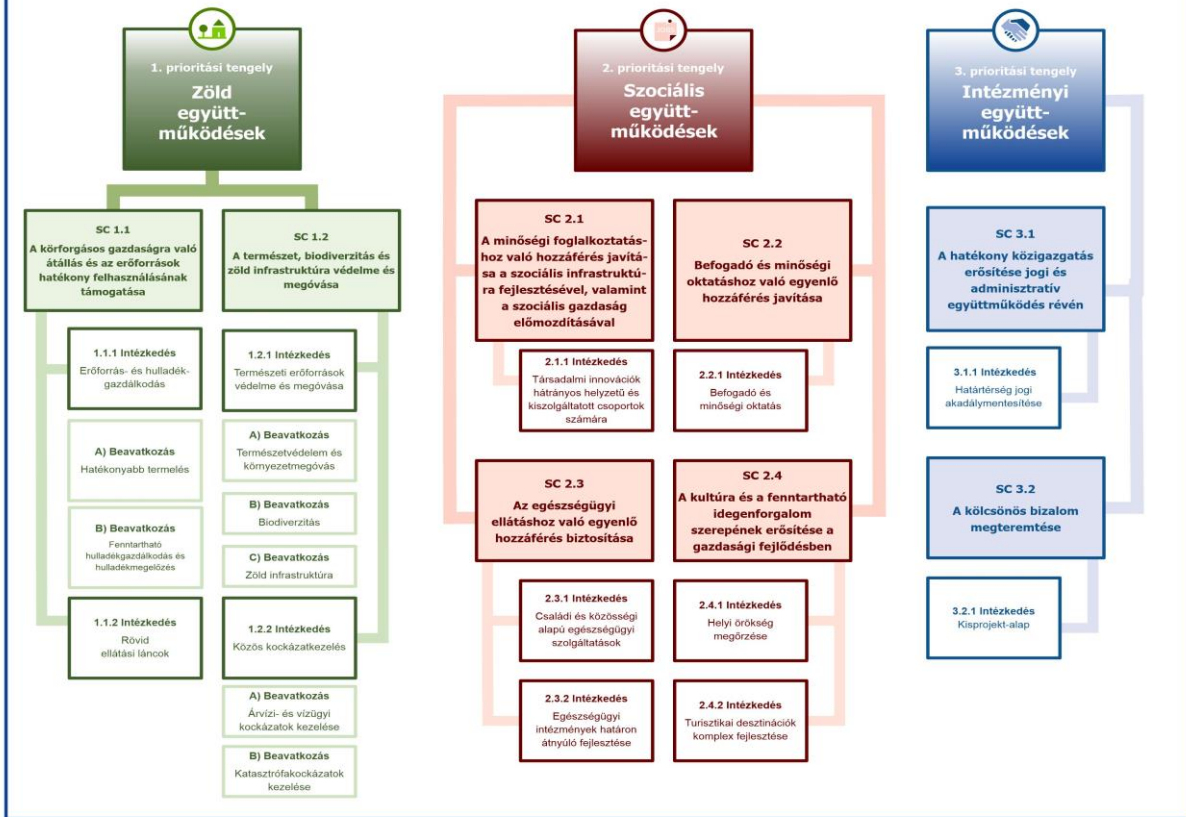
Mivel a Szigetköz Középtávú stratégiájában kiemelt stratégiai cél a turizmus fejlesztése, ezért célszerű vizsgálni a releváns turisztikai fejlesztési dokumentumokhoz való illeszkedést is. A turisztikai fejlesztések a **Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2030 – Turizmus 2.0** dokumentum alapelvei mentén, a Magyar Turisztikai Ügynökség Zrt. egyetértésével lehatárolt Győr-Pannonhalma turisztikai térség stratégiai dokumentumaival összhangban kerültek tervezésre. A globális és térségi trendekre is figyelemmel a turisztikai fejlesztésekkel kapcsolatos projektötletek a digitalizáció, a fenntarthatóság, a klímatudatosság és a kereslet- és igényalapú szemléletmód alapulvételével kerültek meghatározásra.

A Középtávú stratégia fejlesztési irányainak meghatározása során figyelembe vettük továbbá **Szigetköz – Mosoni-sík LEADER Egyesület Helyi Fejlesztési Stratégiáját (HFS)**, amely alapvetően a Közös Agrárpolitika (KAP) térségben felhasználható vidékfejlesztési forrásainak becsatornázására irányul⁵.

Mivel az Insula Magna program valójában a Szigetköz és a Csallóköz együttes fejlesztését tűzte ki célul, ezért indokolt áttekinteni az Interreg VI-A HUSK 2021-2027-es Operatív Program adta lehetőségeket. A program három prioritási tengelye közül az első a Zöld együttműködések hivatott támogatni, vagyis tökéletesen illeszkedik az Insula Magna Középtávú stratégia céljaihoz, különös tekintettel az A1 (Tudatos Gazdaság) és A2 (Fenntartható-élhető környezet) átfogó célokhoz. A 30. ábra alapján látható, hogy a másik két prioritási tengelyen (Szociális- illetve Intézményi együttműködések) belül is található olyan specifikus célkitűzések, amelyek megfeleltethetők a Középtávú stratégia tematikus céljainak. Valójában a Középtávú stratégia T1.3, T1.4, T3.2 tematikus céljai kivételével minden más célkitűzés nevesítetten szerepel a 2021-2027-es programidőszak magyar-szlovák Interreg programjában. Hasonló megállapításokat tehetünk az Osztrák-Magyar (AT-HU) Interreg VI-A 2021-2027-es program tekintetében is. A 30. ábra tanúsága szerint az abban nevesített 4 prioritási tengely mindegyike illeszkedik az Insula Magna Középtávú stratégia céljaihoz, az első és második prioritási tengely minden specifikus célkitűzése közvetlenül beazonosítható az Insula Magnában is, csupán az SO31 és SO41 esetében beszélhetünk közvetett kapcsolódásról.

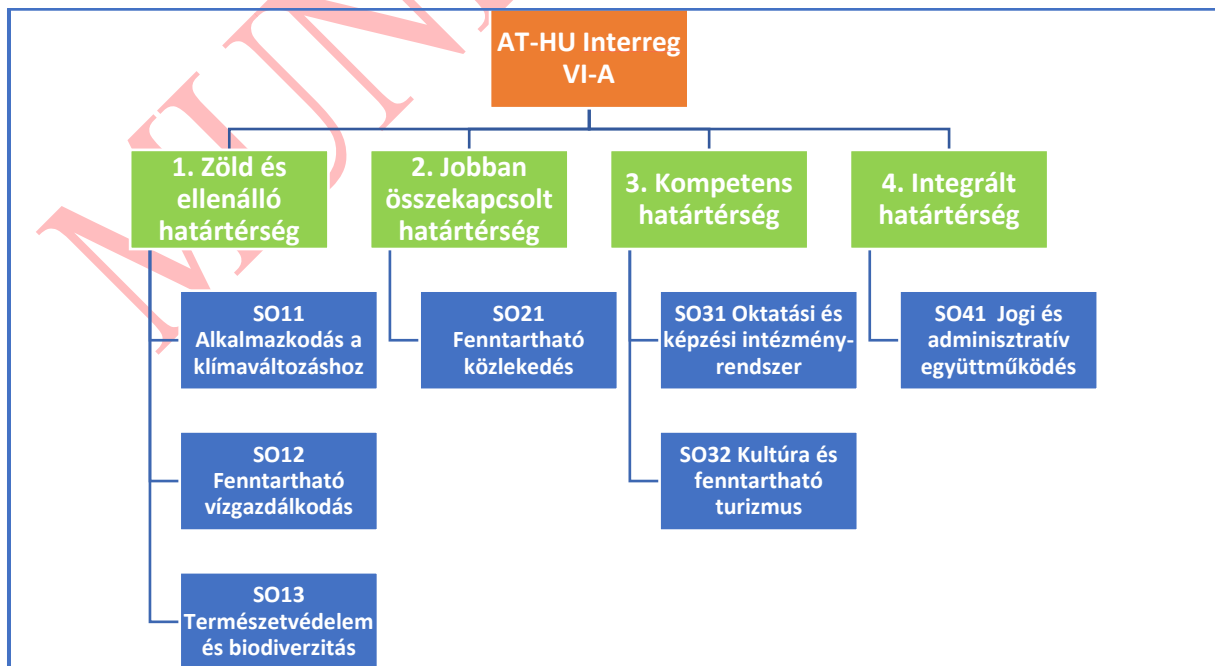
30. ábra: Az INTERREG VI-A HUSK Operatív Program célrendszere (2021-2027)

⁵ Megjegyezzük, hogy a 2021-2027-es programidőszakban a KAP források nem képezik részét a Partnerségi megállapodásnak, arra vonatkozóan külön dokumentum született Magyarország KAP stratégiája címmel, amelynek tervezési időszaka rövidebb (2023-2027). Mivel a LEADER tervezési időhorizontja a KAP stratégiához illeszkedik, így az illeszkedés vizsgálatot a Szigetköz-Mosoni-sík LEADER Egyesület 2014-2020-as HFS-sel tudtuk elvégezni.

Forrás: INTERREG VI-A Magyarország – Szlovákia Programdokumentum, 2022

31. ábra: Az INTERREG VI-A AT-HU Operatív Program célrendszere (2021-2027)

6.2 BELSŐ KOHERENCIA

Az alábbi táblázat a Szigetköz középtávú stratégia céljainak belső kapcsolati hálóját mutatja be mátrix szerkezetben. A célok erős szinergiában vannak egymással, azonban úgy kerültek kialakításra, hogy a fejlesztési irányokat külön-külön is lefedjék.

8. táblázat: A Szigetköz célrendszerének kapcsolata

	A1	A2	A3	S1	S2	S3	S4	S5	T1	T2	T3	H1	H2	H3	H4	H5	H6	H7
A1	■																	
A2	■	■																
A3	■	■	■															
S1	■	■	■	■														
S2	■	■	■	■	■													
S3	■	■	■	■	■	■												
S4	■	■	■	■	■	■	■											
S5	■	■	■	■	■	■	■	■										
T1	■	■	■	■	■	■	■	■	■									
T2	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■								
T3	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■							
H1	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■						
H2	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■					
H3	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■				
H4	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■			
H5	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■		
H6	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	
H7	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■

■	szoros kapcsolat
■	van kapcsolat
■	gyenge kapcsolat

Forrás: Saját szerkesztés

7 ESZKÖZ- ÉS INTÉZMÉNYRENDSZER

7.1 ESZKÖZRENDSZER

A Középtávú stratégia megvalósítását segítő eszközrendszer három dimenzióját érdemes vizsgálni: (1) a jelenlegi jogszabályi környezetet és jogalkotási mechanizmusokat, (2) az általános gazdaságpolitikai eszközrendszert, valamint (3) az aktuális fejlesztéspolitikai irányokat, és a hozzájuk kapcsolódó támogatáspolitikai eszközöket.

- (1) Jelenleg a magyar jogrendben nincs speciálisan a Szigetközre vonatkozó szabályozási rendszer, ezért felmerülhet egy ilyen típusú „Lex Szigetköz” kidolgozása, amelyet célszerű lehet a Szlovákiában már létező „Lex Csallóköz”⁶ szabályozási prioritásaival összehangolni. Ez esetben a Lex Szigetköz adhatja meg a térség hosszútávú, fenntartható fejlesztésének keretrendszerét, szem előtt tartva a természeti értékek

⁶ Az iASK Insula Magna - Szigetköz fejlesztési stratégiájának (2021) javaslata.

védelmén túl a hagyományos gazdasági tevékenységek, településszerkezeti sajátosságok, és kulturális hagyományok megőrzését is.

A területfejlesztési elképzelések megvalósítása során több szakterület irányelveit is figyelembe kell venni, amihez multidiszciplináris megközelítésre van szükség. Ennek elérése érdekében javasolt többszempontú komplex döntéstámogató rendszer bevezetése a Szigetköz régióban. A rendszer a térség kormányzati szerveinek, civil szervezeteinek, továbbá az önkormányzatok feladatainak ellátásában nyújthat segítséget. A rendszer beüzemelésével az állami szféra hozzájárulhat a környezeti gondolkodás minél magasabb szintű megvalósításához.

Az Insula Magna Térség pillanatnyilag nem tekinthető önálló adminisztratív egységnek. A jelenlegi jogszabályi környezetben egyetlen lehetőség látszik a Szigetköz némileg elkülönült kezelésére, amelyre az 1996. évi XXI. törvény a Területfejlesztésről és területrendezésről (Tftv) ad lehetőséget, az ún. térségi fejlesztési tanács alakítása révén. A vármegyei önkormányzatok jellemzően a területükön túlmutató területfejlesztési feladataik ellátására térségi fejlesztési tanácsokat hozhattak létre, amelyek önálló jogi személyiséggel bíró szervezetek voltak és a Magyar Államkincstár vette őket nyilvántartásba. A fejlesztési tanácsok feladatai szerteágazóak voltak, és nem csupán a területfejlesztéssel, de a területrendezéssel is kapcsolatos hatásköröket jelentettek. Ilyenek voltak az országos és a megyei területfejlesztési tervezésben való közreműködés, a tervek megvalósításának monitorozása, de a tanácsoknak kiemelten jelentős feladata volt a hatáskörükbe utalt fejlesztési támogatások felhasználása is. A térségben ilyen szervezetként működött 2022-ig a Szigetköz – Felső-Dunamente Térségi Fejlesztési Tanács, amelynek működést azonban a 2022. évi ÁSZ jelentés nem találta kielégítőnek, ezért indítványára a tanács megszűnt. A Tftv utolsó módosítása is lehetőséget ad térségi fejlesztési tanácsok alakítására, és már nem feltétel a vármegyehatáron átnyúló területi érintettség sem, ugyanakkor a közelmúltban megszüntetett fejlesztési tanács újjáalakítása – akár eltérő települési kör figyelembevételével – sem biztos, hogy indokolható. Megfontolandó szempont továbbá, hogy csupán az ún. kiemelt térségek fejlesztési tanácsai jogosultak költségvetési támogatásra.

- (2) Magyarország unitárius állam-berendezkedésű ország, ahol a területi beosztás nem jár együtt a hatalom megosztásával; a területi szinteken jellemzően nem decentralizált, hanem dekoncentrált feladatellátás zajlik. Jelenleg Magyarországon egyedül a vármegyei szintre delegált az állam területfejlesztési feladat- és hatásköröket, de önálló forrásakkumulációs lehetőséggel a megyék sem rendelkeznek. Ebből az következik, hogy még ezen a szinten sincs mód arra, hogy speciális gazdaságpolitikai eszközöket alkalmazzanak a diszkrimináció tilalmának megsértése nélkül. Terület alapú megkülönböztetésre a jelenlegi rendszerben nincs mód, kizárólag normatív (statisztikai ismérv) alapú elkülönítés engedélyezett.
- (3) Magyarország fejlesztéspolitikai irányait a hatályos Országos Fejlesztési és Területfejlesztési Koncepció (OFTK) határozza meg. Az aktuális támogatáspolitikai eszközöket célszerű két csoportban vizsgálni. Az EU-s források felhasználásának szabályait az adott programozási időszakhoz kapcsolódó Partnerségi Megállapodás tartalmazza, amelyet a 6.1 (Külső koherencia) fejezetben részletesen bemutatunk. Jelen programozási időszakban (2021-2027) a Partnerségi Megállapodásnak nem képezik részét a Közös Agrárpolitika (KAP) forrásai, azok felhasználásáról külön dokumentum, Magyarország KAP Stratégiája (2023-2027) hivatott rendelkezni. A KAP Stratégia alapvetően ágazati szemléletben készült, azon belül a vidékfejlesztési források elosztásánál elsődlegesen normatív (statisztikai adathoz kötődő) szempontokat vettek

figyelembe, a területi kohézió erősítése csak másodlagos szempont volt, amely csupán közvetetten érvényesült. Speciális kezelési igényű térségek kijelölésére ezen dokumentumban nem került sor.

A hazai költségvetési források tekintetében szintén az OFTK jelenti a kiindulópontot. A hazai forrásokból finanszírozott területfejlesztési programokban azonban a jogosultsági kritériumok jellemzően szintén statisztikai mutatószámokhoz (pl. népességszámhoz) kötődnek. Speciális beavatkozási egységként a jelenlegi területfejlesztési rendszerben kizárólag a Tftv által definiált, ún. kedvezményezett térségek jöhetnek számításba. A kedvezményezett térségek lehatárolása 2007 óta nem tematikus, hanem összevont fejlettségi mutató (statisztikai mutatószám-komplex) alapján történik. A jelenleg hatályos 290/2014 (XI. 26) Kormányrendelet a kedvezményezett járások besorolásáról három kategóriába sorolja a járásokat és közülük a legkedvezőtlenebb helyzetű, ún. fejlesztendő és komplex programmal fejlesztendő járások jogosultak támogatásra, de az Insula Magna Térségben található két járás közül egyik sem tartozik ebbe a kategóriába.

A Középtávú stratégia keretében a célok megvalósításának programozására nem került sor, a stratégia konkrét beavatkozásokra, intézkedésekre vonatkozó javaslatokat nem tartalmaz, így forrásillesztés sem történt, csupán a Középtávú stratégia tematikus céljaihoz potenciálisan kapcsolható Operatív Programok beazonosítására vállalkoztunk (9. táblázat).

9. táblázat: A Középtávú Stratégia tematikus céljai és az Operatív Programok kapcsolata

Tematikus cél	Illesztett OP
T1 Gazdaság	
T1.1 Komplex turisztikai fejlesztések	GINOP Plusz, TOP Plusz
T1.2 Helyi termékek	TOP Plusz, VP
T1.3 Fenntartható mezőgazdaság	DIMOP Plusz, RRF, VP
T1.4 Innovációs ökoszisztéma	DIMOP, GINOP Plusz
T2 Környezet	
T2.1 Fenntartható ökoszisztémák	KEHOP Plusz, TOP Plusz
T2.2 Vízbázis védelem, komplex vízgazdálkodás fejlesztés	KEHOP Plusz, MAHOP Plusz, RRF
T2.3 Klímaadaptáció	KEHOP Plusz, TOP Plusz
T3 Tér és társadalom	
T3.1 Települési infrastruktúra	IKOP Plusz, KEHOP Plusz, TOP Plusz
T3.2 Tudatos helyi társadalom	EFOP Plusz, TOP Plusz
T3.3 Kultúra, szabadidő, sport	EFOP Plusz, IKOP Plusz, TOP Plusz

Forrás: saját szerkesztés

(Megjegyzés: a táblázatban szereplő rövidítések a következők: DIMOP=Digitális Megújulás Operatív Program, EFOP=Emberi Erőforrás Fejlesztési Operatív Program, GINOP=Gazdasági és Innovációs Operatív Program, IKOP=Integrált Közlekedésfejlesztési Operatív Program, KEHOP=Környezeti és Energiahatékonysági Operatív Program, MAHOP=Magyar Halgazdálkodási Operatív Program, TOP=Terület- és Településfejlesztési Operatív Program, RRF=Helyreállítási és Ellenállóképességi Eszköz, VP=Vidékfejlesztési Program)

7.2 INTÉZMÉNYRENDSZER

Az Insula Magna projekt keretében szerzett tudás megőrzésének, megosztásának, továbbfejlesztésének biztosítására létrehozandó intézményi struktúra vonatkozásában két forгатókönyv kialakítására került sor.

1. A Széchenyi István Egyetem javaslata szerint, a projekt keretében megvalósult beruházások, létrejött eszközök (Szigetköz Látogató Központ, Erdei Iskola, Nyitott

Labor, Digitális Környezeti Információtár stb.) fenntartása önálló, elkülönült intézményrendszer felállítását nem igényli, ezek **fenntartásáért, működtetéséért a létrehozó intézmények a felelősek**, közöttük nincs érdemi koordináció. Az összegyűjtött projektötletek továbbfejlesztése, forrásallokációja, és megvalósítása a projektgazdák feladata. Ugyanakkor ezen projektötletek nyomon követésére **Szigetközi Klaszter** néven klaszterszervezet alakul a SZE irányításával. Az alapító tagok tervezett köre: Győr Megyei Jogú Város Önkormányzata, Mosonmagyaróvár Város Önkormányzata, a Győr-Moson-Sopron Vármegyei Önkormányzat, ÉDUVIZIG, Szigetköz Natúrpark, Arrabona EGTC, Széchenyi István Egyetem. A klaszter tevékenységét munkaszervezet segíti, amelynek egy rész munkaidős foglalkoztatottja van, aki az Universitas-Győr Nonprofit Kft. alkalmazásában áll. A munkaszervezet klasszikus térségfejlesztési ügynökségi feladatokat (projektfejlesztés, -menedzsment és -adminisztráció) nem vállal, csupán az érdekeltek közti információs és kommunikációs platformként működik. Költségvetési keret: 3000000 Ft/év, amely tartalmazza a fél állású alkalmazott bérét, járulékokkal és cafeteriával, valamint a működési költségeket (rezi, posta, informatikai szolgáltatás stb.). A SZE megvizsgálta továbbá annak lehetőségét, hogy önálló intézményt hozzon létre az Insula Magna projekt tudományos tudásbázisának megőrzésére és fenntarthatósági tudásközponttá való továbbfejlesztésére, azonban a megvalósíthatósági tanulmány eredményének ismeretében úgy döntött, hogy a tudásközpontnak először inkubációs környezetet kell biztosítani a megerősödéshez, illetve a hazai és nemzetközi tudományos hálózatokba való beépüléshez, amit az egyetemen működő **Globalizációs Kompetenciaközpont** tud számára biztosítani.

2. Az iASK javaslata⁷ önálló **Regionális Ökológiai és Fejlesztési Tudásközpont (RTK)** kialakítása és működtetése (Hédervár központtal), illetve a 2022 augusztusában megszüntetett Szigetköz–Felső-Dunamente Térségi Fejlesztési Tanács helyett egy új Szigetköz Fejlesztési Tanács és hozzá kapcsolódó Szigetköz Fejlesztési Ügynökség felállítása. A koncepció szerint az RTK az Insula Magna mintatársaság folyamatai tanulmányozza tudományos módszerekkel. Az RTK részét képezi a Waterspace obszervatórium, amely a térségben végbemenő változások minél pontosabb nyomon követésére és a kritikus fontosságú, egyben veszélyeztetett ökoszisztéma-szolgáltatások exponálására szolgál, és összekapcsolódik egy döntéstámogató rendszerrel. Az RTK lényegi eleme a **Szigetköz-Csallóköz Akadémia Kutatási, Képzési és Fejlesztési Központ**, amelynek helyszíne Szigetközben a hédervári Khuen-Héderváry-Viczay kastély épületegyüttese (kiterjesztve a szomszédos kimlei Andrassy-kastélyra), a Csallóközben pedig például a Blatná na Ostrove-i (Sárosfa) és Čakany-i (Pozsonyacsákány) kastélyegyüttes lehetne. A koncepció része továbbá egy, a térségre fókuszáló egységes elv alapján működő, komplex megközelítést alkalmazó stratégiai fejlesztő intézmény kialakítása, amely két részből áll:
 - a. **Szigetköz Fejlesztési Tanács:** a Szigetköz fejlesztésével kapcsolatos döntéshozatal szerve, részben a korábban működő „Szigetköz – Felső-Dunamente” Térségi Fejlesztési Tanács feladatainak átpozicionálásával. Tagjai a térségben érintett települések polgármesterei, továbbá a gazdasági kamara, valamint a vármegyei közgyűlés képviselői. Feladata a térséget érintő fejlesztési döntések meghozatala a stratégiai célokkal összhangban, továbbá a Szigetköz egységes fejlesztési térségként való kezelése.

⁷ Kivonat az iASK Insula Magna – A Szigetköz fejlesztési stratégiája (2021) c. dokumentumból 47-51. o.

- b. **Szigetköz Fejlesztési Ügynökség:** feladata a Szigetköz fejlesztésével kapcsolatos feladatok átfogó koordinációja: a tervek, fejlesztések koordinálása, a pályázati források közvetítése és szakszerű pályázat kidolgozás, egységes adatbázis kialakítása (tervek, fejlesztések, pályázatok stb.), határozottabb érdekérvényesítés, állapot- és változásmonitoring.

A második forgatókönyv idővel akár az első továbbfejlesztett változataként is működhet.

3. Az előző két forgatókönyv közti kompromisszumos megoldás támogatja a Szigetköz vonatkozásában Térségi Fejlesztési Tanács felállítását. Mivel a programban értelmezett Insula Magna térség területi lehatárolása nem esik egybe semmilyen korábbi földrajzi, táji, kulturális vagy adminisztratív egység határaival, ezért megfontolandó a Szigetköz **kiemelt fejlesztési térségként** való elismertetésének kezdeményezése. A térségi fejlesztési tanács szervezetére, feladat- és hatáskörei vonatkozó szabályokat az 1996. évi XXI. a területfejlesztésről és területrendezésről szóló törvény 15§-17§ határozza meg. A munkaszervezetre vonatkozóan a jogszabály nem írja elő fejlesztési ügynökség önálló entitásként való felállítását, ezért lehetőségként felmerül, hogy akár már meglévő szervezet is elláthatja azt. Mivel az Insula Magna programban értelmezett Szigetköz térség teljes egészében Győr-Moson-Sopron Vármegye részét képezi, ezért a **Győr-Moson-Sopron Vármegyei Önkormányzat Területfejlesztési Irodája** szakmailag alkalmas lehet a feladat ellátásra. Ebben az esetben a munkaszervezet működési és finanszírozási konstrukciójának kidolgozása az érintett szereplők és felügyeleti szerveik jogosultsága.

8 A MEGVALÓSÍTÁS ALAPELVEI

Az értékelés módszertanának definiálásához a stratégia megvalósításának monitorozáshoz szükséges indikátorrendszer felállítására van szükség. Ugyanakkor többször hangsúlyoztuk, hogy a stratégia programozására a dokumentumban nem került sor, ebből adódóan konkrét forrásillesztés sem történt. A célrendszer definiálása során minden javasolt tematikus cél esetében kifejtettük a várható hatásokat, itt ezeket táblázatos formában (10. táblázat) összesítjük. A 11. táblázat pedig az Insula Magna program kiemelt projektjeinek output indikátorait mutatja.

10. táblázat: A tematikus célok hatásai

Tematikus cél	Tematikus cél hatása
T1. Gazdaság	
T1.1 Komplex turisztikai fejlesztések	a térségi vonzerőleltár tételeinek számában bekövetkező növekedés, a vendégek és vendégéjszakák számának növekedése, a turisztikai ágazatban működő vállalkozások számának növekedése, határon átnyúló turisztikai együttműködések számának növekedése, közös projektek, rendezvények számának növekedése
T1.2 Helyi termékek	a helyi termékek számának növekedése, ilyen termékeket előállító vállalkozások számának növekedése, termelői piacok számának és forgalmának növekedése
T1.3 Fenntartható mezőgazdaság	precíziós és/vagy regeneratív mezőgazdasági termelési módszert alkalmazó gazdák számának növekedése, öntözött mezőgazdasági területek méretének növekedése, az erdőterület méretének növekedése
T1.4 Innovációs ökoszisztéma	egyetem-ipar/mezőgazdaság/szolgáltatás együttműködések számának növekedése, új szabadalmak számának növekedése, tudományos publikációk számának növekedése, új tananyagok, új képzések számának növekedése
T2. Környezet	
T2.1 Fenntartható ökoszisztémák	védett természeti értékek, természetközeli ökoszisztémák fokozott védelme, számuk és/vagy kiterjedésük növekedése, környezeti terhelés csökkentése
T2.2 Vízbázis védelem, komplex vízgazdálkodás fejlesztés	a vizek ökológiai, kémiai és mennyiségi állapotának javítása, a talajvíz minőségének javulása, kockázati események (pl. aszály, árvíz) kialakulásának/számának csökkenése
T2.3 Klímaadaptáció	kék, és zöld infrastruktúra fejlesztések számának növelése, katasztrófa helyzetek számának csökkentése
T3. Tér és társadalom	

T3.1 Települési infrastruktúra	kiépített és/vagy felújított közlekedési (közút, kerékpárút) infrastruktúra hosszának növekedése a térségben, vízi kikötők, ki/beszálló helyek számának növekedése a Szigetközben, kerékpár, csónak kölcsönző helyek számának növekedése, útbaigazító táblák számának növelése
T3.2 Tudatos helyi társadalom	Helyi kulturális/közösségi kezdeményezések számának növekedése, a résztvevők számának növekedése
T3.3 Kultúra, szabadidő, sport	Szolgáltatások, helyszínek, programok számának bővülése, a résztvevők számának növekedése

MUNKANYAG

11. táblázat: Az értékelés módszertana, a monitorozáshoz szükséges indikátorrendszer felállítása

Kiemelt projektek (ráemelés)		
Projekt megnevezése	Hatékonyt mérő output indikátorok	Becsült költségigény (millió Ft)
WP6–Szigetköz Látogatóközpont	<ul style="list-style-type: none"> • Látogatóközpont létesítmény:1 db. komplexum, ezen belül: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Kiállítóhely: ▪ Látogatóforgalmi /-fogadó és tájékoztató központ • Áttételesen generált projektek száma (db/év) • Áttételesen generált szakmai workshopok száma (db/év) 	
WP7.1–Digitális környezeti információtár fejlesztése ⁸	<ul style="list-style-type: none"> • Társadalmi szinten megvalósuló szemléletformálási programok számának növekedése: Kampányrendezvények száma (db/év) • Környezettudatosság növelése: Rendezvények száma (db/év) A témakörben megjelent kiadványok száma (db/év) • A hatósági szinten túl mutató természet- és környezetvédelem megvalósulása mind társadalmi, mind gazdasági szinten: Gazdasági- és/vagy lakossági oldalról érkezett pályázatok száma (db/év); Megvalósult, környezettudatos módon elvégzett beruházások száma (db/év) • A különböző szervezetek és intézmények és civil kezdeményezések közötti koherencia megvalósítása: Önkormányzatokkal és egyéb szervezetekkel közösen megvalósult események száma (db/év); A bevont önkormányzatok és civil szervezetek száma (db/év) • Digitalizáció előnyeinek felhasználhatósága az oktató- nevelő, szemléletformáló tevékenységek hatékonyabbá tétele érdekében: Az e-tanösvény applikáció és a digitális információtár webalkalmazás bemutatása iskolai csoportoknak (bemutatók száma/év) 	50-70
WP7.2– Szemléletformálás, közösségre épülő fenntartható Szigetköz	<ul style="list-style-type: none"> • Hazai szemléletformálásban, fenntarthatóságra nevelésben részt vevő intézményrendszer kiemelt szereplőivel javasolt együttműködési szintek és keretek kidolgozása: közösen megvalósult események száma (db/év) • Tematikus interaktív szemléletformálási programsorozatok kidolgozása és megvalósítása: Kidolgozott programok száma (db/év); Megvalósított programok száma (db/év); A programokon résztvevők száma (fő/év) 	

⁸ A rövidtávú célokhoz kapcsolt indikátorok listáját a megvalósíthatósági tanulmány részletesen tartalmazza

	<ul style="list-style-type: none"> • Jeles zöld napokhoz kapcsolódó kreatív, játékos foglalkozások tervezése: Kidolgozott programok száma (db/év); Megvalósított programok száma (db/év); A programokon résztvevők száma (fő/év); Bevont civil szervezetek száma (db) • LEGO Education eszközökkel felszerelt „Játékpédagógiai” teremben megvalósítható tematikus programok kidolgozása és megvalósítása: Kidolgozott programok száma (db/év); Megvalósított programok száma (db/év); A programokon résztvevők száma (fő/év) • Fenntarthatósági (környezetvédelmi) vetélkedő tartalmi kidolgozása és megvalósítása: Kidolgozott tematikus vetélkedők száma (db/év); Megvalósított vetélkedők száma (db/év); A programokon résztvevők száma (fő/év); Bevont civil szervezetek, önkormányzatok száma (db) • Projektíró verseny hirdetése pedagógusnak: Kiírt projektíró versenyek száma (db); Bevont civil szervezetek, önkormányzatok, hatóságok, köznevelési intézmények száma (db) • Terepi vizsgálatok támogatása a Pisztrángkör által működtetett Microtus Minibusz bevonásával: Terepi vizsgálatok száma (db/év) • Digitális környezeti információtár gyakorlati alkalmazása, fejlesztésének támogatása: Weboldal átlagos heti nézettsége; Weboldal látogatottsága kampányrendezvények alatt • MOOC továbbképzési kurzus összeállítása pedagógusoknak a többi WP javaslatainak és a Fenntartható fejlődési célok (2030) figyelembevételével a Szigetköz tématerületen: A MOOC képzésen résztvevők száma (fő) 	
<p>WP7.3– Természetközeli, fenntartható oktatási-nevelési tevékenységek (Erdei iskola)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Új erdei iskola létesítése a Szigetközben: erdei iskola épülete: időjárásálló infrastruktúrával, amely magában foglal egy fűthető foglalkoztató termet iskolai osztálytermeknek megfelelő bútorzattal, a terepi vizsgálatot segítő eszközökkel, esős idő esetén bent foglalkozáshoz szükséges eszközökkel. Az erdei iskola emellett rendelkezik nemenként elkülönített mosdóval és wc-vel. • 1-5napos komplex szigetközi erdőpedagógia program kerül kidolgozása: Kidolgozott erdei iskolai program: főbb témakörök: biodiverzitás (a Szigetköz-Csallóközvilága), vízvédelem-vízhasználat (takarékoság, megtartás), vízgazdálkodás, ivóvíz-szennyvíz, mező-és erdőgazdálkodás, természet-és környezetvédelem, fenntarthatóság, a térségi hagyományok, kulturális örökség, iskolakert. • Erdeiiskolai munkafüzet összeállítása 20-24 oldalas A5-ös méretű munkafüzet tartalmi összeállítása, amely a többnapos erdei iskolai programokhoz kapcsolódó feladatokat tartalmazza. A szerkesztés során ügyelünk arra, hogy a munkafüzet egyes oldalai akár önálló feladatlapként is használhatók legyenek a rövidebb időtartamú erdei iskolai programokban. 	<p>100</p>

	<ul style="list-style-type: none"> • Szakmaiegyüttműködések indulnak el a fenntarthatóságra nevelés területén: Széchenyi István Egyetem, Selye János Egyetem, hatóságok és civil szervezetek együttműködése az erdei iskola erdőpedagógia programjának kidolgozásában. • Digitális környezeti információtár gyakorlati alkalmazása, fejlesztésének támogatása Digitális környezeti információtár gyakorlati alkalmazása, fejlesztésének támogatása. • Új gyakorlatihely létesül a Széchenyi Egyetem és a Selye János Egyetem egyes szakjai számára (pl. tanító, környezetmérnök/óvodapedagógus, tanári szakok elsősorban biológia) az új erdei iskola működési területe gyakorlati helyszíneként funkcionálhat, ahol a megvalósíthatósági tanulmány 4.3 fejezetében megjelölt célcsoportok erdei iskolai programokon tudnak részt venni. • Célcsoport elérési szám (fő/év): győri és szigetközi települések óvodáinak óvodásai: 300 fő; győri és szigetközi települések általános iskoláinak tanulói: 1000 fő; győri és szigetközi települések középiskoláinak tanulói: 300 fő, Széchenyi István Egyetem hallgatói (elsődlegesen AK, AHJK, MÉK): 30 fő 	
<p>WP8.1–Virtuális, hálózatba kapcsolt környezeti monitoringrendszer és nyitott labor felállítása (környezeti szenzorika)</p>	<p>TÉMATERÜLET (A-B): Felszíni és felszín alatti vízminőség vizsgálata</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vízmonitoring informatikai rendszer megléte • Felszíni és felszín alatti vízmonitoring rendszer adatbázisának megléte • Felszíni vízmintavételek száma (db) • Felszíni vízvizsgálatok száma (db) • A környezeti adatbázis vízminőségre vonatkozó alrendszerének látogatottsága, adatlekérések száma. (db) Témaszpecifikus edukációs és szemléletformáló előadások megléte (db) • Témaszpecifikus edukációs és szemléletformáló előadásokba bevont személyek száma (fő) • A témaszpecifikus kutatási eredmények és publikációk születése (a Széchenyi István Egyetemmel együttműködésben) <p>TÉMATERÜLET (C): Levegőminőséggel kapcsolatos vizsgálatok</p> <ul style="list-style-type: none"> • Levegőmonitoring informatikai rendszer megléte • A környezeti adatbázis levegőminőségre vonatkozó alrendszerének látogatottsága, adatlekérések száma. (db) • Témaszpecifikus edukációs és szemléletformáló előadások megléte • Témaszpecifikus edukációs és szemléletformáló előadásokba bevont személyek száma (fő) • A témaszpecifikus kutatási eredmények és publikációk születése (a Széchenyi István Egyetemmel együttműködésben) 	<p>918</p>

	<p>TÉMATERÜLET (D): Talaj- és talajszennyezettségi paraméterek vizsgálata</p> <ul style="list-style-type: none"> • Szigetközben már működő, talajminőséget és talajállapotot vizsgáló informatikai rendszerekhez való integrálódás • Szigetközben már működő, talajminőséget és talajállapotot vizsgáló informatikai rendszerhez való kiegészítő vizsgálatok és elemzések készítése (db) • Témaszpecifikus edukációs és szemléletformáló előadások megléte (db) • A témaszpecifikus kutatási eredmények és publikációk születése (a Széchenyi István Egyetemen együttműködésben) <p>TÉMATERÜLET (E): Zajhatások és zajjal kapcsolatos immissziós helyzet vizsgálata</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zajmonitoring informatikai rendszer megléte • Szigetközben már működő, forgalomszámláló és zajmérő informatikai rendszerekhez való integrálódás • A környezeti adatbázis zajterhelésre vonatkozó alrendszerének látogatottsága, adatlekérések száma. (db) • Témaszpecifikus edukációs és szemléletformáló előadások megléte (db) • Témaszpecifikus edukációs és szemléletformáló előadásokba bevont személyek száma (fő) • A témaszpecifikus kutatási eredmények és publikációk születése (a Széchenyi István Egyetemen együttműködésben) (db) <p>TÉMATERÜLET (F): A keletkező hulladékok és kapcsolódó hulladékutak vizsgálata</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hulladékmonitoring informatikai rendszer megléte • A környezeti adatbázis hulladékgazdálkodásra vonatkozó alrendszerének látogatottsága, adatlekérések száma. (db) • Témaszpecifikus edukációs és szemléletformáló előadások megléte (db) • Témaszpecifikus edukációs és szemléletformáló előadásokba bevont személyek száma (fő) • A témaszpecifikus kutatási eredmények és publikációk születése (a Széchenyi István Egyetemen együttműködésben) <p>TÉMATERÜLET (G): Szigetköz üvegházhatás leltárának felállítása és vizsgálata a NÉS-2 alapján</p> <ul style="list-style-type: none"> • Település- és térség szintű üvegházhatású gázemissziós leltár(ak) felállítása (db/év) • Szakpolitikai és stratégiai dokumentumok elkészítése vagy ahhoz való hozzájárulás (db) • Témaszpecifikus edukációs és szemléletformáló előadások megléte • Témaszpecifikus edukációs és szemléletformáló előadásokba bevont személyek száma (db) • A szigetközi üvegházhatású gázemisszióval összefüggő tudás- és ismeretbázis elem megléte 	
--	---	--

	<ul style="list-style-type: none"> • A szigetközi üvegházhatású gázemisszióval összefüggő ismeretanyagok és kiadványok létrehozása (a Széchenyi István Egyetemmel együttműködésben) • A szigetközi üvegházhatású gázemisszióval összefüggő kutatási eredmények és publikációk születése (a Széchenyi István Egyetemmel együttműködésben) (db) • A környezeti adatbázis ÜHG-ra vonatkozó alrendszerének látogatottsága, adatlekérések száma (db) <p>TÉMATERÜLET (H): Extrém időjárási események és azok hatásainak vizsgálata</p> <ul style="list-style-type: none"> • Az extrém időjárási események okozta katasztrófa-kockázatok feltárása, problématerkép készítése • Az extrém időjárási események okozta katasztrófa-kockázatokhoz való alkalmazkodás jegyében beavatkozási területek azonosítása, fejlesztési javaslatok készítése (döntéstámogatás lokális és térségi szinten egyaránt) • Témaszpecifikus edukációs és szemléletformáló előadások megléte (db) • Témaszpecifikus edukációs és szemléletformáló előadásokba bevont személyek száma (fő) • A témaszpecifikus kutatási eredmények és publikációk születése (a Széchenyi István Egyetemmel együttműködésben) (db) <p>TÉMATERÜLET (I): Hőszigetek kialakulásának vizsgálata</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hőszigeteket tároló adatbázis, informatikai rendszer megléte • Szigetközben már működő, hőszigetek változásait vizsgáló rendszer • A hőszigethatás által terhelt területek kiterjedésének adatbázis alrendszerének látogatottsága, adatlekérések száma (db) • Témaszpecifikus edukációs és szemléletformáló előadások megléte (db) • Témaszpecifikus edukációs és szemléletformáló előadásokba bevont személyek száma (fő) • A témaszpecifikus kutatási eredmények és publikációk születése (a Széchenyi István Egyetemmel együttműködésben) (db) <p>TÉMATERÜLET (J-K): Speciális immissziós paraméterek vizsgálata: azbeszt, mikroműanyag</p> <ul style="list-style-type: none"> • Témaszpecifikus edukációs és szemléletformáló előadások létrehozása • Témaszpecifikus edukációs és szemléletformáló előadásokba bevont személyek száma (db) • Az egyes speciális paraméterek szigetközi vizsgálatával összefüggő tudás-és ismerettári adatbázis elem megléte • Az egyes speciális paraméterek szigetközi vizsgálatával összefüggő ismeretanyagok és kiadványok létrehozása (a Széchenyi István Egyetemmel együttműködésben) (db) 	
--	--	--

	<ul style="list-style-type: none"> • Az egyes speciális paraméterek szigetközi vizsgálatával összefüggő kutatási eredmények és publikációk születése (a Széchenyi István Egyetemmel együttműködésben) (db) • A környezeti adatbázis speciális immissziós paraméterekre vonatkozó alrendszerének látogatottsága, adatlekérések száma (db) <p>TÉMATERÜLET (L): Táj- és biodiverzitás monitoring adatainak vizsgálata</p> <ul style="list-style-type: none"> • Szigetközben már működő táj- és biomonitring vizsgáló informatikai rendszerekhez való integrálódás • Szigetközben már működő táj- és biomonitring vizsgáló informatikai rendszerekhez való kiegészítő vizsgálatok és elemzések készítése, különös tekintettel a tájhasználati változások feltárására, beavatkozási területek azonosítása a fenntartható tájhasználat tekintetében (db) • Témaszpecifikus edukációs és szemléletformáló előadások megléte (db) • Témaszpecifikus edukációs és szemléletformáló előadásokba bevont személyek száma (db) • A témaszpecifikus kutatási eredmények és publikációk születése (a Széchenyi István Egyetemmel együttműködésben) (db) 	
WP16.1– Térinformatikai rendszer kialakítása egy Szigetközi mintaterületen	<ul style="list-style-type: none"> • 1 db monitoring adattó megvalósulása • 1 db adatközpont megvalósulása (légi lidar felvételek, multi spektrális felvételek, drónos felvételek, terepi felmérések adataival feltöltve) • 1 db adat vizualizációs felület • 1 db cselekvési akcióterv az őshonos fajok védelmében • 1 db levegőminőség hatásvizsgáló tanulmány a Szigetköz flórájára és faunájára vonatkozóan • Lakossági tájékoztatásra, kommunikációra használható cikkek elkészítése illusztrációval (db) • Kedvezményezett szakemberek és együttműködő szervezetek adatbázis-lekérdezéseinek száma (db) 	326
WP18 – Az Öreg- Duna és a csatlakozó mellékágrendszerek rehabilitációja	<ul style="list-style-type: none"> • Kiviteli tervek és engedélyek (HU) • 53 km elsőrendű töltés MÁSZ-ra fejlesztés (HU) • 8+8 (HU + SK) zátony kotrás , hullámtéri levezetősávok (HU rész) • HTVP beavatkozások (medrek, műtárgyak, HU) • Dunakiliti fenékküszöb megemlése +1 m (HU) • 23 + 9 db (HU + SK) Főmeder oldalbukók kialakítása (HU rész) • 2+2 db (HU + SK) új főmeder fenékküszöbök kialakítása (HU rész) • Üzemelési tervek és engedélyek, határon átnyúló megállapodások felülvizsgálata (HU) 	114 500
Kiemelt projektek (előrehaladott, de nem ráemelés)		

Projekt megnevezése	Hatékonyságot mérő output indikátorok	Becsült költségigény
WP5.4.–A megújuló Szigetköz márkázása	<ul style="list-style-type: none"> • Eredetvédelmi/termékminősítő jel bejegyzés, valamint az intézmény sikeres felállása. • Arculati kézikönyv • Marketingkommunikációs stratégia 	
WP11.– Mezőgazdasági információs rendszerek és modell kidolgozás	<ul style="list-style-type: none"> • Közösség által támogatott mezőgazdaság (KTM) megvalósíthatósági tanulmány, és üzleti terv elkészítése (db) • A SZE AKMK Tangazdaságának területén a megvalósítás helyszínének kijelölése, bekerítése, öntözési rendszer kialakítása, eszközbeszerzések, tároló kapacitások kiépítése, földmunkák megkezdése, vetési terv kialakítása • A SZE AKMK agrármérnök szakjain a potenciális munkaerő biztosítása érdekében duális képzési rendszer kialakítása, mintatantervek módosítása • Piackutatás a fogyasztói igények (termék kínálat, vásárlás módjára, gyakoriságára vonatkozó preferenciák, érzékenységre, helyettesítő termékekre és vásárlási módokra vonatkozó alternatívák) felmérésére 	100

9 FELHASZNÁLT IRODALOM

1. 1996. évi XXI. törvény a területfejlesztésről és területrendezésről
2. 290/2014 (XI. 26) Kormányrendelet a kedvezményezett járások besorolásáról
3. Dövényi Z. (2010): Magyarország kistájainak katasztere. Második, átdolgozott, bővített kiadás. MTA Földrajztudományi Kutatóintézet, Budapest.
4. Gombkötő N., Vincze J., Hegyi J., Kacz K. (2017): Község által támogatott mezőgazdaság regionális vizsgálata. Gazdálkodás, 2.
5. Győr-Moson-Sopron Vármegye Területfejlesztési Helyzetfeltárás 2021-2027
6. Győr-Moson-Sopron Vármegye Területfejlesztési Konceptió 2021-2027
7. Győr-Moson-Sopron Vármegye Területfejlesztési Stratégiai Program 2021-2027
8. Győr Megyei Jogú Város Klímastratégiája 2021-2030 közötti időszakra. Universitas-Győr Nonprofit Kft. Széchenyi István Egyetem Környezetmérnöki Tanszék, 2021.
9. Horváth E. (2018): A mezőgazdasági vállalkozások számának és tevékenységének vizsgálata a Szigetköz (agglomerációs) településein, ACTA AGRONOMICA ÓVARIENSIS 59:1.
10. Horváth E. (2017): Községi mezőgazdálkodás a Szigetközben II. LÉPÉSEK: A FENNTARTHATÓSÁG FELÉ 22:3.
11. Horváth E. (2017): Községi mezőgazdálkodás a Szigetközben I. LÉPÉSEK: A FENNTARTHATÓSÁG FELÉ 22:1.
12. iASK: Insula Magna – A Szigetköz fejlesztési stratégiája, 2021.
13. iASK: Insula Magna – A Szigetköz fejlesztési stratégiája, Mellékletek I.-II. kötet, 2021
14. Insula Magna WP13-as munkacsomag 13.4 „Közlekedés alapú területfejlesztés” Tevékenység Kutatási Terv, 2022.
15. Interreg VI-A Magyarország-Szlovákia programdokumentum
16. KSH: A közúti közlekedés területi jellemzői. KSH 2013. augusztus ISBN: 978-963-215-709-2
17. Magyarország Helyreállítási és Ellenállóképességi terve, 2022
18. Magyarország KAP Stratégiája (2023-2027), 2022
19. Partnerségi Megállapodás – Magyarország (2021-2027), 2022
20. Rechnitzer J. – Smahó M. (2011): Területi politika. Akadémiai Kiadó, Budapest
21. Szigetköz – az ezersziget országa (2020-2.1.1-ED-2020-00098 azonosítószámú projekt) Regionális fejlesztési program 10 éves középtávú stratégiája – Megvalósíthatósági tanulmány, Széchenyi István Egyetem, 2021.
22. Vízyűjtő-gazdálkodási Terv – Duna Részvízyűjtő, ÉDUVIZIG, 2016